

VĚDECKÝ ČASOPIS

ZEMĚDĚLSKÁ EKONOMIKA

XVIII-32

3

ROČNÍK 38 (LXV)
PRAHA
BŘEZEN
1992
ISSN 0139-570X

AKADEMIE ZEMĚDĚLSKÝCH VĚD ČSFR
ÚSTAV VĚDECKOTECHNICKÝCH INFORMACÍ
PRO ZEMĚDĚLSTVÍ

Redakční rada

Ing. Vladimír Jeníček, DrSc. (předseda), ing. Gejza Blaas, CSc., ing. Juraj Cvečko, CSc., doc. ing. Josef Fojtl, CSc., prof. ing. Félix Hutník, DrSc., ing. Karel Janotka, CSc., ing. Josef Kraus, CSc., doc. ing. Jaroslav Mach, CSc., prof. ing. Zdeněk Poděbradský, CSc., ing. Bohumil Prouza, CSc., doc. ing. František Střeleček, CSc., prof. ing. Karel Vinohradský, CSc., prof. ing. Jozef Višňovský, CSc.

Vedoucí redaktorka ing. Hedvika Malíková

Rukopisy odevzdány k tisku 3.1.1992. Podepsáno k tisku 28.2.1992

OBSAH

Poděbradský Z.: Analýza současného stavu chovu skotu	147
Choma D.: Některé otázky strategie podniků	159
Fojtl J.: Ekonomické účty v zemědělství.....	173
Šilhavá V.: Finanční trh a mezinárodní platební styk.....	181
Sůvová H.: Financování investic v podmínkách inflace	191
Jung I.: Ekonomické předpoklady prosperity vinohradnicko-vinářských odvětví v trhovom mechanizme	197

Diskuse

Brabenec V.: Fakta proti iluzím o dovozu levných potravin.....	207
--	-----

Informace

Doktor J.: K regionální strukturální politice čs. agrokomplexu v pohraničních oblastech.....	215
Mokrišová J.: K některým výsledkům srovnávací studie dosavadních modelových přístupů v podmínkách zemědělské prvovýroby	220
Dítě M.: Transformace v agropotravinářském komplexu	225

Z vědeckého života

Jakubec V., Hron J.: K šedesátinám prof. ing. Zdeňka Poděbradského, CSc.....	227
---	-----

Příloha Statistické přehledy o čs. a zahraničním agrokomplexu
(Základní charakteristiky zemědělských podniků podle údajů FAO)

Změny požadavků trhu se v posledním období výrazně projevily v chovu skotu. Cílem příspěvku je poukázat na hlavní trendy, jimiž by se měl chov skotu ubírat. Jde především o problém zpomalení obratu stáda krav a jeho ekonomické důsledky, o ekonomické projevy změn užitekosti a cen finálních produktů a konečně o posouzení ekonomiky celého chovu skotu při různém výrobním zaměření včetně chovu krav bez tržní produkce mléka.

V průběhu roku 1991 došlo k podstatným změnám v chovu skotu. V ČR klesly stavy krav k 1. 11. 1991 proti počátku roku o 13 % (cca o 150 tis. ks), stavy ostatního skotu o 10 % (o 200 tis. ks), objem nákupu však klesl podstatněji – u mléka o 19,4 % a u jatečného skotu o 25,2 %. Není zahrnut přímý prodej podniků ať již do tržní sítě, či v rámci samozásobení (naturální části odměny). Na Slovensku byly změny ještě podstatnější: při pomalejším poklesu stavů krav a ostatního skotu (pouze o 10 a 6 %) se snížil nákup mléka o celých 26,6 % a jatečného skotu dokonce o 32,7 %. Znamená to relativně vysoké stavy mladého dobytka, jenž v řadě případů překročil hranici jatečné zralosti. Snížením stavů krav a zhoršenou realizací mladého jatečného skotu se zvýraznila relace mezi stavy chovu skotu v přepočtu na stav krav (tab. I).

1. Vývoj stavů skotu celkem vzhledem k stavu krav - Trends in total cattle number in relation to the amount of cows

	1. 1.				1. 1.	1. 4.	1. 7.	1. 10.	1. 11.
	1970	1980	1989	1990	1991				
ČR	2,24	2,60	2,79	2,84	2,81	2,80	2,82	2,85	2,85
SR	2,24	2,54	2,81	2,90	2,85	2,88	2,87	2,90	2,94
ČSFR	2,24	2,58	2,80	2,86	2,82	2,83	2,84	2,86	2,88

Zpomalením obratu stáda krav by se měla struktura stáda přiblížit úrovni roku 1970. Znamená to, že v roce 1992 lze očekávat vysokou nabídku „mladých“ jatečných zvířat, zvláště pak na Slovensku.

Z relací mezi změnou stavů krav a prodejem mléka zpracovatelskému průmyslu vyplývá, že muselo dojít i ke snížení dojitosti. Skutečně v ČR se v posledním roce snížila o 300 litrů na krávu za rok, ve SR dokonce o 690 litrů!

Je zaznamenán pokles počtu připuštěných jalovic. Zatímco v roce 1989 bylo poprvé připuštěno 489 tis. jalovic, v roce 1990 se jejich počet snížil na 445 tis. a v roce 1991 se avizuje jejich počet na 365 tis. ks. Vzhledem ke stavu krav to představuje nižší procento doplňování stáda krav jalovicemi, což odpovídá požadovanému vývoji.

Vývoj chovu skotu v posledních dvou letech, přesně od poloviny roku 1990, byl podřízen tvrdým podmínkám, které byly diktovány nejen sníženou poptávkou, ale i monopolním chováním odběratelů. Biologický charakter výroby neumožňuje okamžitou reakci producentů finálních výrobků chovu skotu. Snížování stavů navíc přechodně zvyšuje i nabídku jatečných zvířat, čímž se problém omezování produkce prohlubuje.

Podmínky trhu lze pro chovatele skotu do listopadu 1991 označit za katastrofální. Podíl tržeb za mléko a jatečný skot představuje kolem 40 % veškerých tržeb podniku za zemědělské výrobky (v roce 1989 tvořil v ZD ČR téměř polovinu), navíc znamená pravidelný příjem finančních prostředků během roku. Nezájem odběratelů o mléko a jatečný skot, provázený navíc monopolním stlačením jejich cen při liberalizaci cen potravin, dovedl zemědělce k nezájmu o další rozvoj chovu skotu, a co víc, i k určité apatii v podnikání.

Pro ilustraci této situace lze uvést, že zatímco v roce 1991 ceny potravin proti roku 1989 vzrostly téměř o 60 % (z toho mléka a mléčných výrobků o více než 100 %, masa téměř o 50 %) a ceny ostatních průmyslových výrobků dokonce o více než 70 %, ceny zemědělských surovin klesly za stejné období v průměru o 4,6 %, z toho mléka o více než 10 %, jatečného mladého skotu o 30 % a jatečných krav o 50 %. Navíc během roku 1991 postupně narůstaly a dále porostou náklady vlivem zvyšování cen vstupů. Důsledkem je skutečnost, že zemědělská činnost byla v roce 1991 ztrátová do té míry, že si vynutila vstup vlád do řešení ekonomické situace cestou uvolnění prostředků ze státního rozpočtu (odložení části parafiskální daně atd.). Toto opatření však představuje pouze momentální, provizorní řešení, které pouze upraví ztrátu podniků v roce 1991.

Snahou musí být neadministrativní vytvoření takových podmínek, které zajistí trvalé ozdravení ekonomiky podniků pomocí fungování trhu. To si vyžádá důkladných, vědecky fundovaných provozně ekonomických analýz, postupného uklidnění rozbourané cenové hladiny, postupného navázání dodavatelsko-odběratelských smluv na základě reálného odhadu poptávky.

To naznačuje vývoj vztahů v závěrečném období roku 1991 mezi zemědělskými podniky a odběrateli finálních zemědělských produktů především v oblasti živočišné výroby. Toto období lze charakterizovat jako kvalitativní přelom, kdy dochází k vyrovnání nabídky a poptávky. Určitou úlohu zde hraje vyšší poptávka spojená se závěrem roku, dále rysující se odbyt do zahraničí. Důležitou roli by měl sehrát Fond tržní regulace, na jehož aktivní úlohu, zvláště v oblasti vyrovnávání trhu včetně cenových hladin, zemědělci již netrpělivě čekají. Nutno však konstatovat i vlastní nedostatky. Doposud velmi slabě ovlivňují koordinaci výrobní a obchodní činnosti chovatelské a pěstitelské svazy a unie, u nichž se na počátku jejich působení orientuje činnost především na organizační záležitosti. Značná aktivita se očekává od burz, jejichž náplní by mělo být především uplatnění zemědělských výrobků na trhu, a to bez ohledu na region, v jehož rámci působí. Prozatím zůstává u očekávání.

METODICKÝ PŘÍSTUP

V rámci samého chovu skotu již v současné době existují možnosti, jak zlepšit jeho ekonomickou situaci pomocí opatření, jež může ovlivnit každý chovatel. Hlavní z nich byly vyjmenovány v úvodu. Co je společné pro jejich vyhodnocení, je jednotný metodický postup.

V zemědělské praxi se ekonomické hodnocení u jednotlivých výrobků provádí izolovaně, nepřihlíží se k tomu, jak bude vyrobený produkt dále použit. Z tohoto hlediska nutno rozlišovat meziprodukt, který dále svou úrovní nákladů přechází do dalšího úseku nedílného výrobního procesu, od ekonomiky finálního produktu, jenž je vlastním cílem celého postupně rozvíjeného výrobního procesu a končí jeho realizací (resp. opouští výrobní proces zemědělství).

V dosavadní kalkulační praxi je řada konvencí (P o d ě b r a d s k ý 1991), které nevedí v případě, že sledujeme:

- změny nákladů a produkce proti předpokladům (plánu),
- chronologicky posuzované změny,
- úroveň nákladů podniku či farmy proti sousedům, průměru regionů, oblastí, celostátnímu průměru apod.

Ve všech případech jde o relativní srovnávání, náklad je vyšší či nižší proti základu. Z hlediska posuzování rentability výroby se však nelze spokojit s pouhým rozdílem průměrné realizační ceny a jednotkového nákladu, zvláště je-li předmětem a cílem zkoumání rozhodnout o tom, zda rozvoj určitého odvětví je pro podniky ekonomickým přínosem, či dokonce slouží-li kalkulace pro stanovení cenových relací. V tom případě je metodické zadání úlohy odlišné od dosavadní kalkulační praxe.

Výrobní proces nutno z ekonomického hlediska posuzovat z hlediska uzavřené výrobní jednotky. Zemědělský podnik, resp. v případě mezipodnikové kooperace celé zemědělství v rámci uzavřeného regionu, oblasti, státu apod., představuje uzavřený celek, přičemž jednotlivá odvětví tvoří dialektickou, harmonicky vyváženou jednotu. Za optimálních strukturálních podmínek při využití podpůrných principů lze pak dosáhnout maximálního zisku. Naopak nevyváženost – hlavně mezi rostlinnou a živočišnou výrobou – je příčinou ekonomických ztrát.

Při posuzování rentability v rámci chovu skotu nutno zvažovat komplexní propojenost výroby;

1. mezi odvětvím a výsledky celého podniku,
2. uvnitř odvětví chovu skotu při nedílné finální produkci tržního mléka a jatečného skotu.

V dále uvedeném hodnocení je plně respektován především druhý případ. Základem chovu je průměrně ustájená kráva. Je producentkou nejen mléka, ale i nositelkou reprodukčních užitkových vlastností a podstatnou měrou rozhoduje vedle vlastní masné produkce (za normálních podmínek tvoří 35 - 45 % produkce jatečného skotu) i o masné užitkovosti vykrmovaných potomků. Ekonomické výsledky v chovu skotu vyplývají z rozdílu tržeb za finální produkty (tržní mléko a jatečný skot – zvažovány podmínky prosté reprodukce stáda) a externích nákladů vynaložených v rámci celého chovu.

Náklady vynaložené u jedné kategorie nemusí mít (a také v podstatné míře nemají!) svůj protipól u tržní produkce dané kategorie. U skotu existují kategorie vysloveně „tržní“: dojnice a výkrm, u nichž převládají tržby nad externími náklady. Na druhé straně existují kategorie, jejichž účelem je zabezpečovat proces reprodukce stáda: telata a odchov jalovic mají minimální tržby za finální výrobky a „hospodaří se ztrátou“.

Rozhodující je, aby celý komplexně pojatý chov byl ziskový (ještě přesněji: aby výrobní proces uskutečňovaný v rámci uzavřené výrobní jednotky, např. podniku, byl

ziskový). Vyplyvá z toho též, že „ekonomika“ výroby mléka a „ekonomika“ výkrmu, posuzovány izolovaně, mají pouze pomocný charakter při zkoumání ekonomiky uzaveného výrobního procesu.

Dále použitý metodický přístup plně respektuje tuto zásadu. Metodika byla převedena do programu, jenž zohledňuje vlivy vstupních parametrů výroby – nezávisle proměnných. Patří sem:

- a) Parametry výroby determinující obrat stáda, tj. struktura zvířat v jednotlivých kategoriích a počet jatečných zvířat.
- b) Parametry užitkových vlastností v oblasti mléčné a masné produkce:
 - dojivost, tučnost, příp. další ukazatele charakterizující kvalitu mléka,
 - růstová schopnost, jatečná zralost, kvalita jatečného skotu,
 - úhyny, podíl nutných porážek apod.Pomocí vstupních parametrů výroby ad a) a b) lze stanovit naturální objem produkce a pohyb zvířat mezi kategoriemi.
- c) Ekonomické váhy jednotlivých nákladových a výnosových položek, tj. konkrétně:
 - ceny finálních produktů,
 - náklady spojené s chovem zvířat.

Takto formulovaná úloha představuje funkční závislosti několika desítek nezávisle proměnných faktorů a vytváří tím značně variabilní ekonomický prostor, v jehož rámci lze řešit řadu úloh, jež objasňují tendence změn vstupních parametrů výroby. V některých případech lze vyjádřit vliv kvantitativních změn jediné vybrané nezávisle proměnné na totální ekonomický výsledek (např. změna průměrné realizační ceny u jednoho finálního výrobku apod.). Většinou však půjde o projevy komplexu nezávisle proměnných, jež působí v rámci celého systému výroby. Např. změna produkční životnosti krav ovlivňuje strukturu stáda, užitkovost, objem výroby, případně i kvalitu výrobků, mění i objem a strukturu nákladů atd. V tomto případě půjde o vzájemné působení mnoha faktorů, o řešení multifaktorových funkčních závislostí.

EKONOMICKÉ PROJEVY RŮZNÝCH SYSTÉMŮ A RŮZNÉHO VÝROBNÍHO ZAMĚŘENÍ CHOVU SKOTU

O ekonomice chovu skotu rozhoduje za určitých cenových relací především výrobní zaměření a systém obratu stáda krav. V případě změn cenových relací komodit může docházet k dalším změnám ekonomiky. Cílem je poukázat na ekonomické projevy těchto tří vlivů.

K názornému vyjádření jejich vlivu bylo použito modelových propočtů na základě reálných výchozích údajů, vystihujících současnou ekonomickou situaci chovu skotu v ČR:

- a) K poznání vlivu rychlosti obratu stáda krav byla simulována provozně ekonomická úroveň chovu skotu při brakování krav na úrovni 33, 25 a 20 % (varianty A, B a C).
- b) Vliv výrobního zaměření se projevuje především v úrovni mléčné užitkovosti. Proti současné roční dojivosti kolem 4 000 l mléka (tj. cca 3 700 l tržního mléka) jsou odvozeny modely na úrovni dojivosti 4 500, 5000 a 5 500 l (subvarianty 1, 2, 3 a 4).
- c) Varianty A, B, C se subvariantami 1 až 4 jsou kalkulovány na úrovni cen do září 1991. V současné době došlo ke zvýšení cen mléka a částečně jatečného skotu.

II. Charakteristika vstupu jednotlivých variant - Inlet characteristics of individual variants

Varianta	% brakování krav	Odchov telat na 100 krav	Realizační cena (Kčs) za	
			litr tržního mléka	kg ž.h. jatečných býků
A	33	100	4,88	28,00
B	25	95		
C	20	90		
D	25	95	6,00	32,00
E	20	90		

Roční dojvost u subvariant 1 až 4 je odstupňována po 500 l v intervalu od 4 000 do 5 500 l

Proto jsou uvedeny i varianty D a E (25 a 20 % úrovně brakování krav) při odhadu cen nových.

Přehled změn variabilních vstupů u jednotlivých variant uvádí tab. II.

V modelech je dále kalkulováno s úhynem, nutnými porážkami, přírůstky a jatečnou hmotností, cenami a náklady atd. v členění podle způsobu realizace finálních produktů.

Vliv rychlosti obměny stáda na ekonomiku

V období 1970 až 1990 došlo postupně ke změnám systému chovu. Ve snaze zvýšit produkci jatečného skotu při neměnných stavech krav došlo ke zrychlení obratu stáda krav. Připouštěním všech schopných jalovic došlo ke zvýšené obměně krav: zatímco v roce 1970 bylo ročně vyřazováno z chovu cca 20 % krav, koncem 80. let se jejich podíl zvýšil až na 35 %. Důsledkem byl zvýšený počet odchovaných telat jako základna pro následný výkrm zvířat a zvýšení produkce jatečného skotu. Současně však byl tento systém chovu skotu provázen zhoršenou ekonomikou (nárůst amortizace krav), jež byla kompenzována příplatkem za jatečné prvotelky. V roce 1986 byly tyto příplatky zrušeny, přesto však systém zrychleného obratu stáda krav přetrvává při zhoršené ekonomice chovu skotu dodnes.

Příčinou zhoršení ekonomiky zrychleného obratu stáda krav v případě, že systém není dotován, je relativně vysoký náklad spojený s odchovem jalovice převedené do stavu krav ve srovnání s podstatně nižší cenou jatečné krávy. Neúměrně tedy vzrůstá vliv amortizace krav. Z tohoto hlediska je třeba v současné době urychleně prodloužit průměrnou životnost krav ze současných tří let na čtyři, pět i více let.

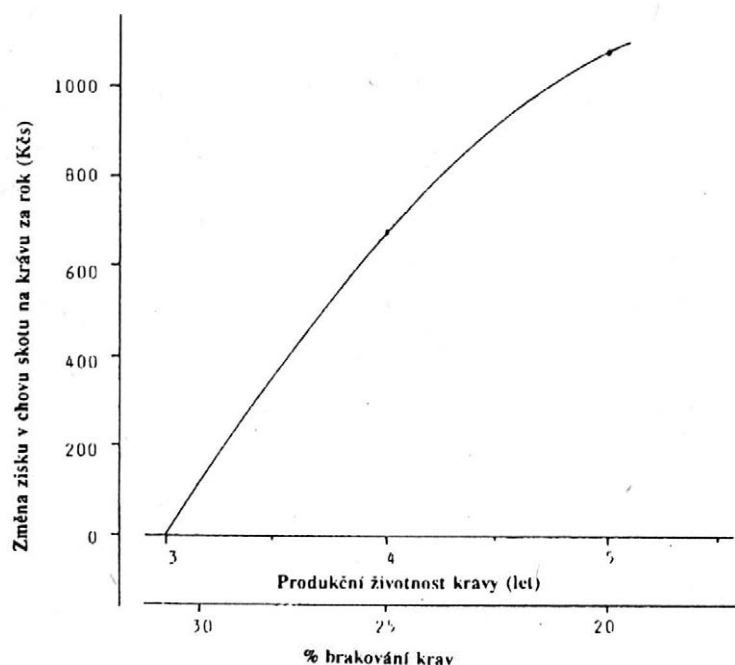
Vliv různého produkčního stáří krav na ekonomiku chovu skotu nám ukazuje tab. III.

Dosavadní ekonomická situace představuje ztrátový chov skotu. Přesto prodloužení produkčního věku krav o 1 až 2 roky proti současnosti představuje zlepšení ekonomické situace o 687, resp. o 1 085 Kčs na krávu za rok a snížení ztráty. Celkovou závislost vystihuje obr. 1.

Doprovodným projevem zpomalení obratu stáda krav je snížení produkce jatečného skotu na krávu za rok, což z hlediska současné poptávky po hovězím mase je příznivé. Za důležitou skutečnost lze považovat příznivou strukturu produkce jatečného

III. Vliv rychlosti obratu stáda krav na ekonomiku chovu skotu při roční dojitosti krav 4 000 l a současně masné užitkovosti skotu (úroveň cen do září 1991) - Herd turnover frequency and its influence on the economics of cattle breeding at the annual milk yield rate of 4 000 l and simultaneous meat utility (price level till Sept. 1991)

Ukazatel	M.J.	Varianta		
		A	B	C
Roční obměna stáda krav	%	33	25	20
produkční životnost krav	rok	3	4	5
Odechov telat na 100 krav	ks	100	95	90
Produkce na krávu za rok:				
tržního mléka	l	3700		
jatečného skotu celkem	kg	396,91	368,81	344,62
z toho: jatečné krávy	kg	166,40	128,00	104,00
jatečný mladý skot	kg	191,65	205,86	208,75
nutné porážky	kg	38,86	34,95	31,87
Tržby na krávu za rok	Kčs	27 324	27 009	26 625
Náklady na krávu za rok	Kčs	30 876	29 874	29 092
Zisk na krávu za rok	Kčs	-3 552	-2 865	-2 467
Změna proti var. A na krávu za rok:				
tržby	Kčs	-	-315	-699
náklady	Kčs	-	-1 002	-1 784
zisk	Kčs	-	+687	+1 085

1. Vliv produkční životnosti krávy na změnu zisku chovu skotu v přepočtu na krávu za rok - Effect of cow productive lifetime on changes in profitability of cattle breeding recounted per cow and year

skotu: klesá podíl jatečných krav při rostoucím podílu mladých jatečných zvířat (jatečných jalovic, příp. telat).

Vliv dojivosti na ekonomické výsledky chovu skotu

Výrobní zaměření chovu skotu na produkci tržního mléka lze v současné době považovat za ekonomicky vysoce příznivé ze dvou důvodů:

- relace mezi cenou mléka a cenami jatečného skotu se zužují,
- dodatečný vklad variabilních nákladů je vzhledem k vysokému podílu fixních nákladů (které jsou v přepočtu na jednotku produkce ředěny jedinež užítkovostí) u dojníc vysoce příznivý.

Ekonomické projevy změn dojivosti vyplývají z porovnání subvariant 1 až 4 a u všech variant A až E. Jako ilustrační příklad byla zvolena varianta C s cílovou úrovní životnosti krav pět let (tab. IV).

Za dosavadní cenové situace a při tříleté produkční životnosti krav nelze v rámci chovu skotu hovořit o rentabilitě. Ztrátovost se snižuje se zpomaleným obratem stáda krav, ovšem sám o sobě by nebyl schopen při současné dojivosti krav 4 000 litrů rentabilitu zabezpečit (tab. III). V případě 25% brakování krav se hranice dojivosti zabezpečující minimální rentabilitu chovu skotu pohybuje kolem 5 800 l (5 500 l tržního mléka), při prodloužení produkční životnosti na pět let (varianta C) se tato hranice snižuje na 5 600 l (cca 5 300 l tržního mléka) – tab. IV. Zobecnění obsahuje obr. 2. I když každý další přírůstek dojivosti je provázen zvýšeným dodatečným vkladem, tj. přírůstek zisku na krávu za rok se zpomaluje, existuje poměrně značný prostor pro další zvyšování dojivosti. Mez zvyšování dodatečného, tj. variabilního vkladu je totožná s úrovní realizační ceny. V tomto momentě je dosahováno maximálního zisku. Ten se však pohybuje mimo reálnou současnou možnost, blíží se průměrné roční dojivosti 10 000 l.

EKONOMICKÉ PROJEVY ZMĚNY CEN V SOUČASNÉ DOBĚ

V listopadu 1991 se vyvinula nová cenová situace. Přejchod na zimní krmění spolu s některými dalšími okolnostmi (menší nabídka, zvýšená poptávka, konkurence při získávání surovin apod.) způsobily vzrůst cen mléka i kvalitního jatečného skotu. V současné době lze při stejných nákladech kalkulovat se zvýšením realizační ceny mléka ze 4,88 Kčs na 6,00 Kčs za 1 l a u mladých jatečných zvířat (byci) na 32 Kčs za 1 kg. Takto vzniklá situace působí na podstatné zvýšení rentability: z oblasti ztráty se stává chov skotu ziskovým, přičemž změna zisku je u variant D a E proti obdobným variantám B a C (nižší cenová hladina) vyšší (tab. V), což představuje převrat v dosavadním vývoji ekonomiky chovu skotu.

Nelze však být velkým optimistou. Tato ekonomická situace může trvat alespoň v zimním období. Je též pravděpodobné, že v případě odbytu živočišných výrobků do zahraničí by se mohly realizační ceny na této výši ustálit, zvláště v případě působení Fondu tržní regulace. Na druhé straně v letním období lze předpokládat, že vlivem sezónního zvýšení dojivosti (o 1 – 2 l na krávu denně) dojde k částečnému poklesu ceny mléka.

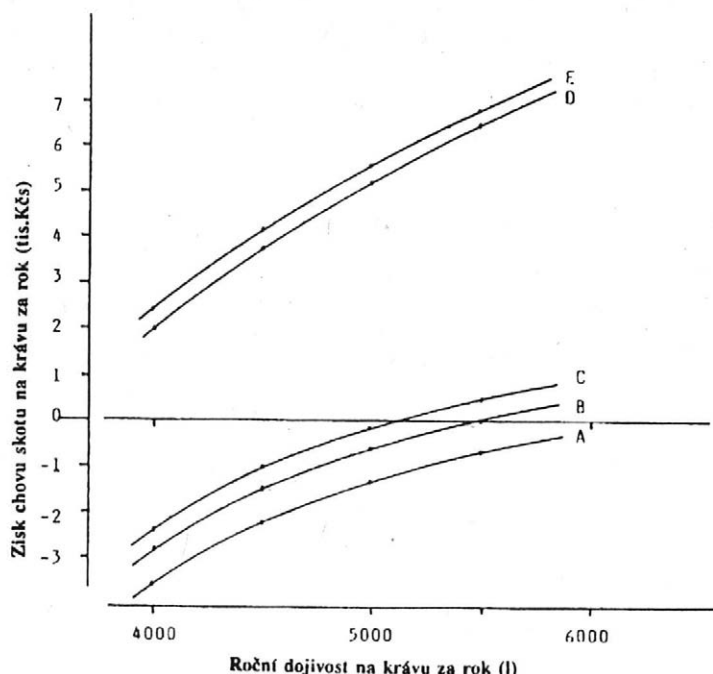
IV. Vliv změny dojivosti na ekonomické výsledky chovu skotu v přepočtu na krávu za rok při produkční životnosti krav 5 let – Changes in milk performance and their effect on the economic results of cattle breeding recounted per cow and year at a 5 years productive lifetime of cows

Ukazatel	M.J.	Varianta			
		C1	C2	C3	C4
Roční obměna stáda krav	%	20			
Roční dojivost	l	4 000	4 500	5 000	5 500
Z toho tržního mléka	l	3 700	4 200	4 700	5 200
Produkce jatečného skotu	kg	344,6	341,2	337,0	333,5
realizační cena za litr mléka	Kčs	4,88	4,86	4,83	4,80
realizační cena za kg ž.h. jat. skotu	Kčs	24,87	24,82	24,76	24,70
Tržby:					
za mléko	Kčs	18 056	20 412	22 701	24 960
za jatečný skot	Kčs	8 570	8 469	8 344	8 237
celkem	Kčs	26 626	28 881	31 045	33 197
Náklady celkem	Kčs	29 092	30 242	31 717	33 617
Z toho u krav	Kčs	20 075	21 225	22 700	24 600
Zisk	Kčs	-2 466	-1 361	-672	-420
Míra rentability	%	-8,48	-4,50	-2,12	-1,25
Přírůstek proti variantě C1:					
tržeb	Kčs	-	2 255	4 419	6 571
nákladů	Kčs	-	1 150	2 625	4 525
zisku	Kčs	-	1 105	1 794	2 046
Ekonomická efektivnost dodatečného vkladu	%	-	96,1	68,3	45,6

V. Porovnání zisku z chovu skotu v přepočtu na krávu za rok u var. D a E proti var. B a C - Comparison of profit from cattle breeding recounted per cow and year between variants D and E, and variants B and C

Varianta	4 000 l	4 500 l	5 000 l	5 500 l
D	1 973	3 824	5 349	6 449
E	2 335	4 185	5 710	6 810
Zvýšení zisku činí	při dojivosti na krávu za rok (l)			
u varianty D proti B	4 838	5 399	5 959	6 519
u varianty E proti C	4 802	5 362	5 922	6 482

Přesto lze dospět k názoru, že zvyšování dojivosti je jedinou cestou, jak v současné době dospět k příznivější ekonomice chovu skotu. V této souvislosti nutno odsoudit cestu extenzity, která se projevuje snížením dojivosti. Např. v období říjen 1990 až září 1991 došlo proti stejnému období předcházejícího roku ke snížení dojivosti v ČR o 300 l na krávu za rok, v SR dokonce o 690 litrů. To snižuje v ČR zisk o cca 1 300 Kčs na krávu za rok (0,35 Kčs na litr mléka), tj. cca 325 Kčs na ha z.p. V SR je situace ještě horší: snížení dojivosti snižuje zisk na krávu za rok asi o 2 500 Kčs, tj. 750 Kčs na ha

2. Závislost zisku v chovu skotu v přepočtu na krávu za rok na roční dojivosti krav, rychlosti obrátu stáda krav a změně realizačních cen – Dependency of profitability of cattle breeding recounted per cow and year on annual milk yield, frequency of cow herd turnover and changes in realization prices

z.p. Současné zvýšení ceny rentability chovu skotu vylepšuje, snížená dojivost působí opačně.

V budoucnosti je účelnější regulovat produkci stavu krav, nikoliv užítkovost.

EKONOMIKA MASNÉHO TYPU SKOTU (CHOV KRAV BEZ TRŽNÍ PRODUKCE MLÉKA)

Zbývá vymezit ekonomický prostor pro chov krav bez tržní produkce mléka, kde jediným finálním produktem je jatečný skot. Míra reprodukce těchto krav je příznivější než u kombinovaného typu skotu: předpokládá se obměna stáda krav za 6 až 7 let. To odpovídá ročnímu vyřazování kolem 15 % stavů krav. U chovu skotu masného typu se předpokládá vyšší realizační cena skotu, která s přihlédnutím k ocenění kvality by se mohla blížit i po odpočtu nutných porážek 28 Kčs za kg ž.h.

Při 90% natalitě lze reálně počítat s 0,85 jatečného zvířete na chovanou krávu za rok a s produkcí 425 kg ž.h. (i více) jatečného skotu. S jatečnou hmotností nad 500 kg ž.h. na krávu za rok nelze kromě vysloveně masných plemen reálně počítat, protože poměr vykrmovaných býků a jalovic se pohybuje vlivem nízké potřeby jalovic pro obnovu stáda krav kolem 43 : 27 (+ 15 jatečných krav = 85 jatečných zvířat na 100 krav za rok).

Předpokladem úspěchu je vytvoření podmínek pro odpovídající využití produkční schopnosti vysoce výkonného masného skotu, hlavně intenzivní krmivová základna.

Uvedená úroveň produkce představuje tržbu za skot v přepočtu na krávu za rok kolem 12 000 - 14 000 Kčs (i více u typicky masného skotu). Je patrné, že úroveň tržeb u masného typu skotu dosahuje kolem 40 % tržeb proti kombinovanému typu. Tím je

vymezen ekonomický prostor pro tento specializovaný chov: musí být vysloveně extenzivní co do nároků na prostředky a práci – ovšem při solidní úrovni krmení a ošetřování. Objem nákladů by se měl pohybovat pod 35, resp. 40 % proti kombinovaným typům skotu.

Výkrm mladého skotu se podstatně neliší od „klasického“ výkrmu. Výhodou je odchov telat u krav, která po skončení pastvy vykazují hmotnost při odstavu i přes 200 kg. ž.h. Stejně však těchto 200 kg je později zrealizováno za 5 600 Kčs. Tím by měly být vymezeny celoroční náklady na chov krávy, tj. v průměru kolem 15 Kčs na krmný den a celkem 30 Kčs na všechny kategorie v přepočtu na krávu a den.

Pokud jde o letní, tj. pastevní období, lze náklady na chov krav s telaty minimalizovat. V podhorských a horských výrobních oblastech, kde tento chov přichází hlavně v úvahu, je nejproblematictější poměrně dlouhé zimní období. Náklady na dopravu podstatně ovlivňují náklady na zimní krmení. Podmínkou pro podstatné omezení dopravy objemných krmiv do objektu je maximální výroba konzervované píče přímo v areálu v okolí ustájení.

Stejně jako u chovů s uvedeným výrobním zaměřením je nutné před vlastním rozhodnutím posoudit výrobní podmínky, zaměřit se nejen na chov skotu, ale vyhodnotit i úroveň rostlinné výroby, vzájemnou propojenost odvětví a vytvořit tak v rámci podniku či jiné výrobní jednotky ekonomicky konsolidovaný celek. Není rozhodující rentabilita určitého odvětví, ale zabezpečená ekonomická stabilita celého zemědělského podniku.

Literatura

PODĚBRADSKÝ, Z.: Objektivizace metod ekonomického hodnocení finálních zemědělských produktů. Zeměd. Ekon., 37, 1991, č. 5, s. 287 - 310.

Došlo 18.12.1991

Analýza současného stavu chovu skotu

Zeměd. Ekon., 38, 1992, č. 3, s. 147 – 158. – 2 gr., 5 tab., lit. 1, res. čes., angl.

chov skotu, zpomalený obrát stáda, maso, mléko, užitkovost, ceny, analýza ekonomická

Článek ukazuje hlavní trendy, jimiž by se měl chov skotu řídit, aby se vyrovnal se změnami požadavků trhu. Jde především o zpomalení obrátu stáda krav a jeho ekonomické důsledky, o ekonomické projevy změn užitkovosti a cen finálních produktů a konečně o posouzení ekonomiky celého chovu skotu při různém výrobním zaměření včetně chovu krav bez tržní produkce mléka.

PODĚBRADSKÝ Z., Research Institute of Animal Production, Praha-Uhřetěves

Analysis of current state in cattle breeding

Zeměd. Ekon., 38, 1992, No. 3, pp. 147 – 158. – 2 graphs, 5 tabs, ref. 1, summaries in cz, en

cattle breeding, slow herd turnover, beef, milk, performance levels, prices, economic analysis.

The paper points out the main direction cattle breeding should follow in order to adapt to the changes in market demands. Mainly it deals with the effects of slowing herd turnover rates and their economic and price formations of final products, and finally the judgement of economical aspects of cattle breeding with various production aims including breeding of suckler cow herds.

In course of 1991 the economic situation in cattle breeding were further worsened. The main reason for this was the continuous decline in demand for milk and beef cattle associated with the lowest known prices in the past ten years. Farmers reacted by decreasing the number of cows. In the Czech Republic this decline amounts to 13 % for cows and 10 % for other cattle categories in the period from the beginning of the year till now. However, total purchase of milk and beef was marked by a further significant decline; almost 20 % in milk and 25 % in beef cattle (purchases do not include direct sales to retail tradesmen, and natural payment to agri. workers). This development is more unfavourable in the Slovak Republic than in the Czech Republic.

In contrast to the declining number of cattle the sales of beef had an opposite and bad development causing an unsolved problem of a large number of overgrown beef cattle with no market outlet. This causes an increasing, and unproportionally large number of rearing cattle and young beef which currently makes up to 65 % of the total cattle population. Another damaging consequence is that farmers lost interest in fattening cattle what can be seen in the dropping growth rates. Similarly low market demand for milk caused a decline in milk performance of cows. It is important to curb this harmful trend in order to prevent further economic losses. The overall situation is so peculiar that by the end of 1991 supply and demand for milk were balanced, and realization prices of milk significantly increased. However, agricultural firms can fully react to this for them favourable condition, only after some lapse of time.

The system of cattle breeding assessed in this analysis is supposed to be a closed one. Cost items linked to every cattle category, inter-category relation, and the level of realization dependent on the market finalising groups – dairy cows, beef are all observed. The determining factor is the profit from cattle breeding recounted for an average number of cow housed per year.

The influence of slow herd turnover within the range from 33 % to 20 % per year, i.e. effect of prolonging productive lifetime of each cow from 3 to 5 years, is also analyzed (Table III, Figure 1). Another point of analysis is increasement of milk yield per cow within the interval from 4 000 to 5 500 l (Table IV, Figure 2). High effectivity of increased milk yield is accentuated in view of the favourable relations between supplementary costs and the following supplementary earnings. The basic conditions used in this study correspond to economic levels of inlets in cattle breeding of an

average agricultural firm in the Czech Republic. Increased realization prices at the end of the year are markedly affecting the economics of cattle breeding (Table V, Figure 2). Cattle breeding which was until now unprofitable is gradually becoming rentable and is significantly improving the economic conditions of agricultural firms.

At this moment, due to the narrow relation between milk prices and beef cattle, keeping dairy herds will be more favourable. The economic area for breeding suckler cow herds (non-market oriented milk production) seems to be limited because of the relatively low share of earnings from beef recounted for each cow kept. This has been defined in the final part of the paper.

Adresa autora:

Prof. ing. Zdeněk Poděbradský, CSc., Výzkumný ústav živočišné výroby, 104 00 Praha 10 - Uhřetěves

Hospodářské dění jako podmínka existence jakékoli společnosti má svoji přítomnost, minulost i budoucnost. Silné vazby všech časových horizontů jsou nesporné, ale nemají jakousi mechanickou podobu. Není sporu o tom, že minulé ekonomické reality do značné míry předurčují přítomná dění, ale budoucnost není pouhým pokračováním minulých vývojových tendencí. A to platí i v podmínkách téhož ekonomického systému. Každé rozhodnutí jako moment ovlivňování ekonomického dění mění nejenom přítomnost, ale do značné míry i budoucnost. Uvedený časový horizont pochopitelně poznamenává i naše teoretické a metodologické přístupy. Je známou skutečností, že analýzy efektivity ex post jsou nesrovnatelně lépe propracovány než analýzy ex ante. Je to poněkud paradoxní, neboť na minulosti nic nezměníme, ale budoucnost nám klade řadu otázek, na které hledáme odpovědi. Je to ovšem vysvětlitelné - sledování minulosti se může opírat o rozsáhlou informační základnu, zatímco úvahy o budoucnosti se velmi často odehrávají v podmínkách značné neurčitosti.

To ovšem nic nemění na tom, že vědecky předvídat budoucnost je nezbytné a že stávající aparát je zapotřebí neustále zdokonalovat. Příprava strategií a jejich neustálá aktualizace tak představuje trvalou součást podnikové řídicí činnosti. V současnosti sem můžeme zahrnout vše to, co souvisí s přípravou podnikatelských záměrů privatizovaných státních statků, transformovaných zemědělských družstev, nově budovaných soukromých zemědělských podniků a jiných podnikatelských subjektů.

Ať již výchozí situace je jakákoliv (a ta je u různých subjektů velmi diferencovaná), je třeba si položit otázku: Co se musí učinit, aby podnik v budoucnosti prosperoval? To „co se musí učinit“ má ovšem velmi bohatý věcný obsah a různý časový horizont realizace. Je pochopitelné, že projekt strategie pro konkrétní potřebu praxe bude mít spíše podobu souboru vnitřně propojených tabulek, v nichž se bude odrážet předpokládaný vývoj ve vší jeho pestrosti a vazbách – zjednodušeně řečeno: od představ o osevnických plochách a stavech zvířat až po tvorbu objemu zisku. A to vše v několika nejpravděpodobnějších variantách. Tento příspěvek o strategii na podnikové úrovni má podobu popisu jednotlivých kroků a vazeb, které se mají při vypracování strategie respektovat. Dnes se tomu často říká „filozofie“ problému.

KRITÉRIA PROSPERITY PODNIKU

V podmínkách tržní ekonomiky platí jako samozřejmá zásada, že tržby podniku musí převyšovat jeho náklady. Z uvedeného plyne, že produkce musí být realizována na trhu a s její výrobou mohou být spojeny pouze přiměřené náklady. To vše se uskutečňuje za určitého stavu, struktury a kombinace všech výrobních činitelů (půdy,

práce a kapitálu), výrobního zaměření a okolí podniku zejména ve smyslu odbytu produkce, ale i hospodářské politiky vlády. Na to, co se děje v podniku, tak působí vnitřní i vnější faktory.

Podnik však nemůže usilovat o jakoukoli prosperitu, resp. jakýkoli přebytek tržeb nad náklady. Zde platí jakási minimální míra prosperity – stav, kdy zisk ve smyslu jeho masy i ve vztahu k výrobním činitelům by měl dosáhnout stanoveného minima. Snad nejvýstižněji to lze vyjádřit jako úsilí podniku o zhodnocení jeho jmění (resp. akciového kapitálu), a to cestou uspokojování poptávky na trhu. A protože výsledek úsilí jednotlivých subjektů hospodaření není zdaleka stejný, vzniká zde velmi diferencovaná ekonomická realita. Část ekonomických jednotek zaniká, část dosahuje špičkových výsledků. Jde o krajní póly procesu diferenciacie, k níž v podmínkách tržní ekonomiky dochází v hospodářském rozvoji zcela přirozeně.

A nyní se vžijeme do situace podniku, který připravuje svoji budoucnost. Naskýtá se velmi mnoho otázek: jak formulovat cíle podnikové strategie, z čeho se musí vycházet, čím je podnik ovlivněn zvenčí a co závisí pouze na něm, jaké strategické období zvolit, jakými kroky postupovat, jak pracovat s číselnými údaji cenovými, technickými i ekonomickými, jaká je vnitřní souvislost jednotlivých kroků a vazeb atd.

Podle našeho názoru rozhodování podnikové sféry¹⁾ musí vycházet na předním místě ze dvou skutečností: ze záměrů hospodářské politiky vlády a podle možností i ze světových vývojových tendencí. Je ovšem pochopitelné, že podnik bude vycházet i z toho, na co může ze své dosavadní činnosti navázat, jakým kapitálem disponuje, v čem jsou přednosti jeho pracovního kolektivu. Vše dobré, co zde bylo, přechází určitým způsobem i do jeho budoucnosti.

Je ovšem pravděpodobné, že některé aspekty těchto tendencí jsou již určitým způsobem obsaženy v hospodářské politice daného odvětví. Pro podnik to však vytváří pouze jakýsi celkový rámec, nicméně rámec podstatný. Konkrétní cíle a postupy musí formulovat sám. Tomu by mělo předcházet důkladné zhodnocení výchozího stavu. Jako nejvhodnější metoda pro tento účel se jeví mezipodnikové srovnávání. Na základě uvedených skutečností podnik formuluje příští cíle a způsoby jejich realizace postupnými, vnitřně provázanými kroky.

HOSPODÁŘSKÁ POLITIKA VLÁDY A PODNIKOVÉ STRATEGIE

V souvislosti s projednáváním zákona o půdě a později o celkové ekonomické situaci v zemědělství byla předmětem časté kritiky absence hospodářské politiky všech vlád na úseku zemědělství a potravinářství. Její potřeba je všeobecně uznávána. Problém spočívá spíše v tom, co všechno má takový program obsahovat a jako strategické období zahrnovat. Neboť jisté je jedno – některé skutečnosti podniková sféra nemůže ovlivnit, avšak jejich řešení přímo předpokládá. Není-li tomu tak, pak to, co se děje dnes, nemusí být v souladu s potřebami zítřka.

¹⁾ Pod tím máme na mysli činnost skupiny lidí, a to z řad interních pracovníků podniku i externích spolupracovníků, která strategii podniku připravuje. Spolupráce obou skupin pracovníků se považuje za dobrý předpoklad pro dosažení zdařilého výsledku.

Ještě jeden moment zde hraje roli: abychom od programu rozvoje nečekali více, než kolik skutečně může dát. V žádném případě ani sebelepší program hospodářské politiky vlády nemůže zaručit ekonomickou prosperitu každému subjektu hospodaření.²⁾

S otevřením prostoru pro ekonomickou konkurenci již zcela hmatatelně pociťujeme, že ve velké výhodě jsou ti výrobci, kteří disponují příznivějšími podmínkami hospodaření, mají technické přednosti, které jim zaručují vyšší výkonnost, jsou s to se přizpůsobit novým okolnostem apod. Současně však víme, že ve vyspělých ekonomikách se prosazují dvě na první pohled rozporné tendence.

Přes rozdíly mezi jednotlivými státy jde na předním místě o obhajobu domácích zemědělských producentů, a to celní a subvenční politikou. Tato ochrana však nepřekračuje určitou mez – mez, která by byla v rozporu s existencí konkurenčního prostředí, a to i pod vlivem zahraničních výrobců. To se považuje za předpoklad celkové racionalizace výrobního procesu. A protože výkonnost zemědělství i v těch nejvyspělejších zemích není zdaleka stejná a struktura politických sil je diferencovaná, je rozdílná i ochranná politika vůči domácím zemědělským producentům. Vycházíme proto z toho, co je těmto zemím společné, neboť i to představuje výrazný rys hospodaření v podmínkách tržní ekonomiky. Např. představy, že jedinou překážkou pro odbyt produkce na náročných trzích je pouze kvalita, není na místě. Srovnatelná kvalita ještě není zárukou prodeje, ale základním předpokladem určitě je.

Druhý moment konkurenčnosti spočívá ve výkonnosti zemědělství. Pod tímto pojmem máme na mysli produktivitu a nákladovost. V tomto směru bylo na stránkách tisku ve vztahu k našemu zemědělství vysloveno mnoho výhrad, ale i protichůdných názorů. Mezi jinými se tím zabýval i na stránkách tohoto časopisu J. H u b á č e k (1990). Ať již přívrženci nejrozdílnějších přístupů a názorů se ve svých závěrech jakkoli rozcházejí, máme za to, že v jednom se shodují: produktivita práce v našem zemědělství je nižší než v nejvyspělejších zemích západu. Podstatné je ovšem i to, o které země se jedná, jak jsme k tomu dospěli, zda se rozdíl dá vyjádřit několika procenty, nebo zda jde o násobky apod. Ani vyspělé země zde totiž nevystupují jako jeden nediferencovaný celek. Jinou výkonnost má zemědělství USA a Kanady a jinou západoevropské země, velké rozdíly existují i mezi zeměmi ES.

Jsou zde ovšem i rozdílné metodologické přístupy. Mezi nejvýraznější patří nesrovnalost pracovních sil. Jinak se totiž bude jevit produktivita práce v případě, když u nás z počtu pracovních sil vyloučíme tu skupinu, která se zemědělstvím v zemědělských podnicích zabývá nikoli přímo, ale zprostředkovaně. Máme na mysli zhruba jednu třetinu všech pracovníků, kteří se zabývají jinými než zemědělskými činnostmi³⁾.

2) Závazná osnova pro vypracování privatizačního projektu v tom případě, kdy se privatizace uskutečňuje převodem podniku do právní formy akciové společnosti, vypracování podnikatelského záměru přímo vyžaduje. Tvorba strategie je však aktuální i u prosperujících podniků, neboť to, co umožňuje výkonnost dnes (vnější i vnitřní faktory), nemusí platit v budoucnosti.

3) V roce 1989 pracovalo v zemědělských družstvech ČR celkem 365 tisíc pracovníků (přepočtených). Z toho zhruba 128 tisíc (34,9 %) pracovalo v dílnách a řemeslech, ve stavebnictví, jako řidiči nákladních aut a závozníci apod. Na technicko-hospodářské pracovníky připadlo 16,1 % a na ostatní, které nelze zařadit do žádné z uvedených skupin, ale ani do skupiny pracovníků rostlinné a živočišné výroby, připadlo 5,3 %. Podobná struktura byla i u státních statků a také v obou sektorech v SR (Statistické informace 1989 - pracovníci a jejich mzdy. Praha, ČSÚ 1990).

Jedno je však jisté – rozdíly v našich neprospěch zde jsou. Lze to dokumentovat i pomocí metody, která se zatím na stránkách tisku neobjevila, ačkoli patří mezi tradiční způsoby.⁴⁾

Zejména z hlediska podnikové praxe považujeme za nezbytné pracovat i s takovými metodami vzájemného srovnávání, které sledovanou problematiku učiní přehlednou a velmi srozumitelnou. Pro tento účel se hodí ukazatele typu množství práce v hodinách na 1 ha osevní plochy příslušné plodiny, na kus hospodářského zvířete, na jednotku produkce apod. Neboť ekonomický vzestup se uskutečňuje napodobováním práce a výsledků jak domácích špičkových podniků, tak i podniků zahraničních. A napodobovat lze pouze srozumitelné. To vše má ovšem i hlubší důvody. Skutečné hlubinné procesy – zjednodušeně řečeno – se v ekonomice odehrávají jako proces vynakládání práce a dalších výrobních faktorů a tím dosahovaných naturálních výsledků. Hodnotová stránka je odrazem tohoto procesu a postihuje vztahy národní i mezinárodní (mezistátní).

Co tedy můžeme očekávat od dlouhodobě koncipované politiky vlády na úseku zemědělství a potravinářství? Především jsou to očekávané potřeby trhu a místo domácích producentů na něm. Rozsah příští potřeby na hlavu musí vycházet z dnešního stavu, bude však závislý na budoucí ekonomické prosperitě a s ní související kupní schopnosti obyvatelstva. Vycházíme-li ovšem z toho, že ekonomicky vyspělé země mají přebytky potravin (a není to jev momentální) a trhy středoevropských a východoevropských zemí se jeví jako výhodné pro odbyt těchto přebytků, ochrana domácích producentů zejména za situace, kdy jejich nabídka převyšuje poptávku – se jeví více než aktuální. Ochrana domácích producentů zahrnuje v sobě i pomoc státu při vývozech zemědělských a potravinářských produktů, stejně tak jako import určitých komodit. V tomto směru vše záleží na proporcích a na finanční účasti státu na exportu. Je v tom i ochrana zemědělských podniků, ale současně i vytváření ekonomického tlaku na racionalizaci výroby.

Tím se ovšem problematika hospodářské politiky samozřejmě nevyčerpává. Přírodní podmínky hospodaření u nás jsou velmi diferencované a dosavadní historický vývoj vedl k současnému územnímu rozmístění zemědělské výroby a venkovskému osídlení krajiny. Jistě nelze konzervovat všechny prvky současného rozmístění výroby, nelze však nerespektovat velmi omezenou mobilitu venkovského obyvatelstva. Má to ještě – alespoň nyní – i jiné vazby. Racionalizace výroby, která často vyžaduje absolutní snížení počtu pracovních sil, je jev, který se týká jak zemědělských podniků, tak i venkovskému obyvatelstvu dostupných podniků jiných odvětví národního hospodářství. Objektivně i nadále zde budou existovat podmínky pro vznik diferenciální pozemkové i polohové renty.

⁴⁾ V průměru let 1985 až 1987 činil objem produkce na pracovníka v tis. obilních jednotek v Dánsku 143, ve Francii 88, v NSR 70, ve Švýcarsku 50, ve Finsku 36, v Itálii 34 a ve Španělsku 30. V Československu na plný počet vykazovaných pracovních sil v zemědělství představoval 34 tis. obilních jednotek. Po snížení o 33 % (jde o pracovní síly, které se zemědělstvím bezprostředně nezabývají) by se produktivita zvýšila na 51 a po dalších snížení o 8 % (vycházíme z úvahy, že v tomto rozsahu není zaměstnanost vzhledem k vyrobené produkci nezbytná) by se objem produkce zvýšil na 57 tis. obilních jednotek. Příslušné propočty se uskutečnily na základě údajů, které obsahuje publikace Československé zemědělství v mezinárodním srovnání a kterou vydalo ÚVVTZ v Praze v roce 1989.

Podobných otázek, které budou předmětem nově koncipované agrární politiky, bude pochopitelně celá řada.

Je jisté, že v nejbližší i ve vzdálenější době nebudou spory o tom, zda stát má pomáhat domácím výrobcům či nikoli. Předmětem sporu – podle našeho názoru – bude pouze rozsah této podpory a formy jejího uplatnění.

Zcela nově bude zřejmě koncipována ekologická politika na úseku zemědělství a potravinářství. Nemůže být ponecháno na vůli výrobců, jaká bude – zejména v některých oblastech (územích) intenzita živočišné produkce na jednotku půdy, jaký bude vztah mezi velkými koncentracemi chovů a velikostí okolního disponibilního půdního fondu nutného pro likvidaci tekutých odpadů, a to včetně technické stránky realizace této koncovky živočišných výrobních procesů, jak se budou skladovat a aplikovat jednotlivá průmyslová hnojiva a ostatní chemické prostředky, jak bude podnik čelit erozi půdy.

To vše nelze ponechat působení tržních sil na podnikové úrovni. Zřejmě nebude dlouho trvat a stát nalezne dostatek exaktních způsobů pro měření negativních vlivů podniků na okolní prostředí. Čím dříve bude podnik tento vývoj předvídat a včas se mu přizpůsobit, tím lépe i ekonomicky prospěje svému hospodaření.

Ekonomika země tvoří dnes jeden organický celek. Přesto potřeba relativně samostatné agrární politiky se jeví jako nezbytná. Protože se o tom celkem ani nepochybuje, není třeba snášet pro to důkazy. Může však vzniknout otázka, které instituce by se měly podílet na jejím formování a realizaci. Protože byla řeč o agrární politice vlády, patří sem příslušná ministerstva. O tom samozřejmě není pochyb. Máme však za to, že ve stadiu iniciativ a vlastního formování cílů a cest realizace agrární politiky by zde spolu se státními orgány měly vystupovat i zájmové organizace a svazy výrobců. Ty totiž reprezentují podnikatelskou sféru ve všech jejích podnikových podobách. Vědecké instituce a řešitelské týmy by měly vystupovat ve službách obou.

Angažovanost zájmových organizací a svazů je zárukou formování dlouhodobějších podnikatelských záměrů a jejich relativní stability. Vlády se mění, dlouhodobé zájmy výrobců zůstávají. To vše, o čem zde byla řeč, závisí na politickém rozložení sil a na celkovém směru politického i ekonomického vývoje, který prosazují koaliční partneři ve vládách.

METODOLOGICKÉ POSTUPY PŘI TVORBĚ PODNIKOVÝCH STRATEGIÍ

Je zcela pochopitelné, že i při shodě cílů rozložení postupů do podoby jednotlivých kroků je jejich obsah a návaznost velmi relativní. Bylo by možné dokonce říci, že co autor, to poněkud jiné pojetí. Společné budou mít zřejmě jedno: strategie musí postihnout všechny podstatné stránky reprodukčního procesu, musí respektovat výchozí stav a formulovat cíle jak pro období startu, tak i pro celé strategické období.

Zhodnocení výchozího stavu a metoda mezipodnikového srovnávání

Zhodnocení výchozího stavu se již na první pohled jeví jako samozřejmé. Způsob hodnocení však může být různý, a proto i výsledky, k nimž se dospěje, budou rozdílné. Podle našeho názoru metodou v tomto směru přímo nezastupitelnou je metoda mezipodnikového srovnávání.

Je určitým paradoxem, že nám známý podnik hodnotíme podle kritérií odvozených od podniků neznámých. Není to metoda nová a není specificky zemědělská. Její uplatnění má však dnes větší prostor a míru uplatnění nesrovnatelně vyšší než kdykoliv v minulosti. Nemáme-li na mysli zcela extrémní případy, pak u největšího počtu podniků se vyskytují jak slabé, tak i silné stránky. Na jedné lze stavět, jiných je třeba se vyvarovat. Podnik se tím lépe uplatní, čím více nad ostatní vynikne. Bez poznání těch ostatních to ovšem nejde. Vedení podniku obvykle své klady přeceňuje a nedostatky nedoceňuje. Konfrontace s jinými podniky vnáší do toho značnou míru objektivitu.

To, čím disponujeme, do značné míry ovlivňuje naše ambice, formulace cílů a reálnost jejich uskutečnění. V dnešní době významných proměn má to ještě další aspekty – čím bude příští podnik disponovat po splnění restitučních závazků, v jaké naturálně věcné podobě má svá aktiva. Může se totiž stát, že mnohamilionový majetek v zůstatkové ceně nebude pro uskutečnění příštích záměrů znamenat mnoho (např. velkokapacitní objekty, které nemusí odpovídat potřebám nově koncipovaných podniků o menší výměře).

Formování výrobního programu

Není sporu o tom, že po zhodnocení výchozího stavu následuje krok, jehož obsah spočívá v úvahách o koncipování příštího výrobního zaměření. Podnik budou zajímat dvě stánky tohoto jevu: co a kolik vyrábět v souladu se současnou i příští potřebou trhu. Konfrontuje tak své potenciální možnosti s možnostmi odbytu. Mezi oběma těmito stránkami existují pochopitelně velmi silné zpětné vazby. V tomto smyslu musí uvažovat v naturálně věcných veličinách. Podnik nebude realizovat produkci vůbec, ale konkrétní výrobky. Jeho výrobní profil bude dán tím, jak se který výrobek spolupodílí na tržbách jako rozhodující složce hrubého efektu podniku⁵⁾.

Změna výrobního programu má řadu podob. Výrobní program se může podstatně změnit, aniž by jediný produkt byl z dřívějšího programu vypuštěn. Změnila se pouze váha na tržbách. Tento proces může být dále umocněn tím, že výrobní zaměření se zjednoduší, tj. počet výrobků se omezí. Další změna může nastat tím, že se změní proporce mezi tržbami ze zemědělské a z ostatních činností. Při každé úvaze o změně struktury produkce je třeba přihlídnout ke dvěma stránkám jednotlivých produktů a činností: odbyt (říká se tomu rovněž funkčnost) a ekonomická výhodnost. Lze si představit korelační tabulku, kde na vertikální ose půjde o míru rentability (resp. o jiné ekonomické kritérium) a na horizontální ose o míru spolehlivosti odbytu (ta je ovšem méně přesně postižitelná než v prvním případě). A tak obdržíme čtyři kvadranty, v nichž jsou jednotlivé výrobky obsaženy:

1. kvadrant: vysoká rentabilita, odbyt bez problému;
2. kvadrant: nízká rentabilita, odbyt bez problému;
3. kvadrant: vysoká rentabilita, nespolehlivý odbyt;
4. kvadrant: nízká rentabilita, nespolehlivý odbyt.

⁵⁾ Naše praxe pro pojem hrubého efektu má termín „výkony“. Rozhodující složkou výkonů jsou tržby z realizace zemědělské produkce a z ostatních činností. Proto s tržbami počítáme jako s podobou hrubého efektu podnikové činnosti pro celé strategické období.

Je jisté, že těch intervalů pro zařazení výrobků podle dvou znaků může být více. A tak jsme úvahy o změnách struktury výroby podle naturálně věcných znaků (kolik kterých výrobků) doplnili o hodnocení jejich výhodnosti. Předmětem úvahy – zjednodušeně řečeno – zřejmě budou výrobky ve 2. a 3. kvadrantu. To ovšem neznamená, že se situace nemůže změnit v případě výrobků v 1. kvadrantu. Podstatné totiž je, aby podnik byl s to se včas přizpůsobit.

Obecně vzato nemůže být pochyb o tom, že pro běžné zemědělské produkty domácích výrobců bude náš domácí trh místem jejich masového odbytu. To je pro uvažování všech sice elementární, ale významná pravda. Jistotu v tomto smyslu nemá žádný průmyslový podnik. Jenomže pro konkrétní podnik každé možné procento poklesu odbytu, resp. nemožnost určitého procenta přírůstku produkce může hrát významnou roli. Navíc zde podnik vystupuje vůči trhu jako jeden z velkého počtu výrobců (konkurenční vztahy se stávají realitou), může a nemusí mít srovnatelné podmínky hospodaření (ve smyslu přírodních podmínek, ekologického prostředí, polohy vůči trhu).

Na základě předchozích úvah přistupujeme k dalším prvkům výrobního programu – půdnímu fondu, osevním plochám, stavům zvířat, výnosům, hrubé a tržní produkci. Všechny uvedené kalkulace jsou natolik propojené, že to, co se jeví jako krok v pořadí druhý, může být ve skutečnosti krokem prvním. Záleží i na tom, zda postupujeme od výrobních možností podniků nebo od pravděpodobných možností odbytu.

Lze namítnout, že to vše je příliš obecné (a to se bude dokonce ve větší míře týkat i dalších kroků při vypracování podnikové strategie). Tyto „rady“ jsou sice obecné, ale současně potřebné a užitečné. „Pro určení míry pravděpodobnosti budoucího vývoje neexistují žádné spolehlivé exaktní metody. Proto velmi záleží na schopnosti strategického týmu všestranně posoudit jednotlivé varianty scénáře a s využitím erudice a intuice všech jeho členů se pokusit určit tu z nich, o níž se domnívají, že je nejpravděpodobnější“ říká Souček (1991).

Časový horizont a naturální ukazatele

Dříve než přistoupíme k další věcné problematice, považujeme za účelné se zastavit u faktoru času a u otázek s tím souvisejících. Předpokládejme, že jde o strategický záměr, který připravujeme v polovině roku 1991 a s jehož startem se počítá již v následujícím roce. Jde o jakousi ministategii firmy, a to vzhledem k času, který je na její přípravu k dispozici.

Jak již bylo uvedeno, jedním z předpokladů přípravy strategie je analýza výchozího stavu. Minulé vývojové tendence mohou být zajímavé, sotva však zvláště užitečné. Analýza let 1989 a 1990 poskytne pro naše účely dostatek potřebných informací. Jak dlouhé má být strategické období? Zvolíme-li v našem případě rok 2000, budeme blízko pravdě. Často se uvádí, že nejkratší výhled by měl být pět let. Uvědomíme-li si, že celková strategie podniku má i své dílčí strategie, pak jsou v podnikové praxi případy, kdy i horizont deset let není dlouhý. Pro případ stačí vzít životnost investic.

Druhá otázka, která souvisí s délkou strategických výhledů, se týká věrohodnosti kvantitativního aparátu našich kalkulací. Stanovit osevní plochy, výnosy a tím i objem produkce v naturálním vyjádření té které plodiny je svým způsobem daleko snadnější než vyjádřit cenu a náklady téže produkce. Proto tím pečlivěji a kvalifikovaněji bychom

měli sledovat a vyhodnocovat domácí i světové informace. Tuto činnost nemůže rozvíjet podniková sféra. Máme instituce, které se tohoto úkolu jistě ujmou.

S časovým prodlužováním horizontu strategie míra věrohodnosti ekonomických veličin (zejména cenových) klesá. Avšak i zde platí jedna pravda, o které již byla zmínka: dokáže-li výrobce nastínit a zrealizovat takovou koncepci výroby určitého produktu, která spolu s odbytem mu zajistí i příznivější relace mezi naturálními výsledky a výrobními faktory v naturálním vyjádření (práce v hodinách, energie a ostatní faktory v odpovídajících jednotkách), bude na tom lépe než producent, kterému se to nepodaří.

Strategie a pracovní síly

Na otázku jaký objem tržní produkce toho kterého výrobku má být předmětem našich úvah pro určitý rok strategického období (a tím potřeba stanovit osevní plochy, stavy zvířat, výnosy, užitkovost) nelze odpovědět bez ekonomického hodnocení, a to alespoň ve zjednodušené podobě. Stačilo by uvažovat o nákladech na 1 ha osevní plochy celkem, z toho náklady materiálové a mzdové, a o cenách produkce. Ani v roce 1993 (který v našem případě považujeme za rok startu strategie) nebudou ceny totožné s rokem 1991, a tím méně s rokem 1990. Budou však poměrně blízké a zřejmě nebude problém je pro naše propočty stanovit. Nic nám nebrání, abychom takto stanovené ceny použili i pro cílový rok 2000. Bude to pouze jedna z možných variant. Zřejmě je tomu tak, že s prodlužováním strategického období se bude muset pracovat s rostoucím počtem variant.

Posuzování předpokladu odbytu produkce a její rentabilita představují základ pro rozhodnutí o zařazení výrobku do výrobního programu a stanovení jeho váhy. Navíc ovšem je třeba přihlídnout k pracovní náročnosti produkce (a tím i k potřebě pracovních sil), k potřebě investic a k hlediskům ekologickým.

Snad se nám to na první pohled ani nezdá, ale problematika pracovních sil ve vztahu ke všem ostatním aspektům strategie je mimořádně závažná. Vzato z hlediska národohospodářského, šotva je zde zájem o enormní uvolňování pracovních sil ze zemědělství. Jde o pracovní síly, u nichž – vzhledem k bydlišti – je mobilita velmi omezená. To lze považovat za výraznou sociální stránku strohých ekonomických kalkulací. Jinak se bude k tomu přistupovat v případě družstva vlastníků (na věci nic nemění, že v kapitalistické ekonomice představuje družstevní forma vlastnictví vlastnictví soukromé) a poněkud jinak v případě akciové společnosti.

Žádnému z uvedených případů nebude cizí snaha o racionalitu výroby. K tomu však může vést jak minimalizace potřeby živé práce, tak i přizpůsobení výroby pracovním silám – pochopitelně při respektování všech ostatních hledisek racionálního hospodaření. Jedno je však jisté – umělá zaměstnanost nebude mít zde místo. Ekonomický tlak prověří oprávněnost každého pracovního místa.

Tato stránka podnikové strategie má významný aspekt národohospodářský i politický. Neboť koneckonců proč by stát měl podporovat výrobu v nejméně příznivých podmínkách, pokud bychom nebrali v úvahu zájmy občanů zde usídlených. Objem vyrobené produkce v těchto podmínkách nemusí být to podstatné – ten lze nahradit výrobou v příznivějších podmínkách.

Jistě zajímavou úvahu lze v tomto směru rozvíjet na příkladu příští podoby družstva vlastníků. Předpokládejme, že spoluvlastníky se stanou i nevlastníci půdy, a to z titulu dlouhodobé pracovní účasti. Podle našeho názoru v tomto případě nebude

(ani nemůže) družstvo usilovat o snižování počtu pracovních sil za podnik jako celek. To ovšem není v rozporu se snahou o snižování potřeby na jednotku produkce. Družstvo zřejmě bude usilovat o takový objem a strukturu produkce a ekonomických aktivit vůbec (včetně nezemědělských činností), aby umožnilo využití všech svých členů.

V případě, že nebude možné sladit výrobu se stavem všech pracovních sil, dojde k diferenciaci zájmů mezi členy družstva. Nárok na práci v zemědělské výrobě může pokračovat i mezi vlastníky půdy. Jedno se zdá jisté – dlouhodobě bude podíl ekonomicky činných osob v zemědělské prvovýrobě klesat. Bylo by však nezodpovědné tyto procesy uměle urychlovat, mechanicky napodobovat země, kde se k současnému stavu dospělo v průběhu mnoha minulých desetiletí. Ale ani vyspělý stát v tomto směru nemá stejnou podobu. Jinak je to v USA, jinak v zemích západní Evropy.

Možnosti omezování výroby a jeho souvislost s potřebou pracovních sil v našich podmínkách se neomezuje pouze na tradičně pojaté přírodní podmínky hospodaření. Zřejmě i z důvodů ekologických se v budoucnosti může měnit výrobní zaměření části některých regionů (v místech enormně postižených negativními vlivy průmyslu, v místech ochrany pramenů pitné vody, ale dokonce i v okolí řek, kde intenzivní hospodaření přispívá k jejich znečištění) natolik, že to může mít výrazný vliv na potřebu pracovních sil. To jsou ovšem okolnosti, do kterých může být podnik postaven a jeho chování právními normami striktně vyžadováno.

Strategie a investice

Snad nic jiného se nedotýká tolik současných i příštích zájmů výrobců při sestavování strategických záměrů jako investice. Je tomu tak ze dvou důvodů. Jde o velký kapitál, který musí být předem k dispozici (v tomto smyslu na věci nic nemění ani rozvinutá soustava bankovníctví), a ten se výrobci vrací postupně. V závislosti na délce životnosti je návratnost dlouhodobá.

Technická stránka investice a její životnost dlouhodobě předurčují výrobní zaměření podniku, resp. jeho části. Proto každá dodatečná změna ve výrobním programu proti původnímu záměru ekonomickou situaci podniku značně komplikuje. Rizika podniku se proto zvyšují s růstem hodnoty investice, s délkou její návratnosti a s mírou vázanosti pouze na určitou výrobu.

Pozornost vyžaduje nejenom výrobní určení investice, ale i její kapacita (zejména u stavebních investic) a územní rozmístění. To vše bude v budoucnosti působit více či méně na efektivnost výroby. A nikoli na posledním místě vystupuje potřeba důkladných ekonomických kalkulací – jaký musí být zisk z uvedení nové investice do provozu, aby podnik byl s to se vyrovnat se splátkou úvěrů a úroků, jaká je relativní i absolutní efektivnost předpokládané investice atd. Náročnost na výrobce v tomto směru je s minulostí nesrovnatelná.

Výkonnost a produktivita jako cíle podnikové strategie

Naturálně věcný pohled na předpokládaný vývoj je nezbytný, není však samozřejmě úplný. Bez cenového postižení vstupů a výstupů – jak již bylo uvedeno – a jejich vývoje i strukturálních proměn je rozhodnutí o té které variantě strategie nemyslitelné. Současně si však uvědomujeme, že zde vstupujeme na půdu hodně nejistou, přičemž míra nejistoty se zvyšuje s prodloužováním strategického období. Předmětem úvah musí být jednotlivé konkrétní činnosti (výrobky, odvětví, aktivity), avšak ekonomickou pozici vytvářejí vztahy mezi tržbami, náklady a ziskem.

Kdybychom vycházeli z cenových relací z poloviny roku 1991 a přihlídlí k problémům s odbytem a toto vše považovali za trvalý stav, pak bychom se sotva mohli dopracovat jakékoli podnikové strategie. Jedna jistota zde však existuje a v tom má zemědělský producent výhodu před mnoha průmyslovými výrobci. Domácí trh zůstane pro domácí výrobce i nadále místem masového odbytu zemědělské produkce. Na základě toho, ale i jiných vlivů lze očekávat, že cenové relace mezi vstupy a výstupy se svým způsobem postupně „znormalizují“. Samozřejmě na bázi daleko vyšší ekonomické náročnosti.

Problém je však v tom, že tato pravda se nedotkne stejně příznivě každého zemědělského podniku. Nejvíce z toho vyteží ti, kdo nejlépe odhadnou příští potřeby trhu ve smyslu sortimentu i objemu produkce a vytvoří naturálně věcné předpoklady pro zvýšení produktivity práce a snížení nákladovosti výroby.

V oblasti peněžního vyjádření vztahů mezi vstupy a výstupy budou variantní propočty daleko bohatší než v jiných oblastech reprodukčního procesu. O některých cenových kalkulacích zmínka zde již byla (léta 1989, 1990). Další varianta by se mohla opřít o odhady vzestupu cen. Za vhodnou variantu lze považovat „zasazení“ technicko-ekonomických parametrů projektu (hlediska naturálně věcná) do cenových podmínek jiné země, o jejíž ekonomickou úroveň usilujeme.

Dříve než obdržíme přijatelné varianty strategie podniku, budeme se muset k některým krokům postupu vracet. Ukáže se například, že výkony (tržby) na pracovníka v posledním roce strategického období neodpovídají předpokládaným záměrům. Může proto vzniknout otázka, jak je to možné, vždyť u každého výrobku a jednotlivých ekonomických aktivit jsme kalkulovali s náklady práce a prostředků. Je to možné jednak proto, že tyto propočty jsou pouze přibližné, a zejména proto, že celková hospodářská činnost podniku nepředstavuje mechanicky součet jednotlivých aktivit. Některé zdroje, resp. jejich část nelze jednoznačně přiřadit k té které činnosti. Dospějeme-li tudíž k závěru, že výsledky nejsou v souladu s očekáváním (výkony na pracovníka, zisk k celkovému jmění apod.), pak máme minimálně dvě možnosti: buď výkony přizpůsobíme výrobním zdrojům, nebo opačně. Chceme tím naznačit, že časová následnost jednotlivých kroků je pouze relativní, neboť zpracování ucelené představy budoucnosti vyžaduje neustálou konfrontaci jednotlivých dílčích postupů.

Již v tom všem, o čem byla řeč, se projevuje dynamika vzestupu celého reprodukčního procesu. Tempo růstu tržeb jako souhrnného ukazatele podnikové činnosti je podstatné a úsilí o jeho maximalizaci patří mezi přední rysy každého podnikatelského subjektu. A protože celkový prostor – zejména z hlediska určitých výrob – je svým způsobem omezen, jednomu výrobcům se daří, jiným nikoli. Jenomže žádný výrobce nepočítá předem se svým zánikem. Před časem by jeden náš přední podnik považoval za neúspěch, kdyby se mu nedařilo každoročně zvyšovat výkony o deset procent. Snaha o zvyšování výkonů má vážný ekonomický důvod. Tempo růstu je jedním z předpokladů ekonomických efektů, neboť zlepšuje relace mezi stálými náklady (a jejich podíl na celkových nákladech je v zemědělství poměrně vysoký) a docílenými tržbami. Máme za to, že právě tato okolnost bude podstatná v tom smyslu, že i v budoucnosti se bude muset kombinovat zemědělská výroba, byť zjednodušená, s nezemědělskými činnostmi (včetně potravinářské finalizace, služeb, obchodu). V praktickém hospodářském dění má své místo i specializace, i diverzifikace. Tam, kde taková možnost kombinace nebude, zřejmě bude sílit tlak na pokles počtu pracovních sil v míře nesrovnatelně vyšší.

I nové podmínky svědčí o tom, že problematiku ekonomiky zemědělských podniků nelze uzavřít do jejich vlastního prostoru. V nové podobě se jeví vztah k odběratelům všeho druhu. Tento aspekt by měl být rovněž předmětem podnikové strategie. Ukazuje se, že monopolní postavení odběratelů bylo chápáno jednostranně. Toto postavení nemizí totiž tím, že určitá organizace ztrácí právo vykupovat výrobky od určitých producentů. Nelze totiž nedocenit značnou místní vázanost výrobce na odběratele (vzdálenosti, náklady na dopravu). Současně v rámci určitého prostoru konkrétní poptávku ovlivňuje odběratel. To jsou okolnosti, které vedou zemědělské výrobce k tomu, aby měli i v oblasti odbytu přiměřený vliv. I v souvislosti s tím zřejmě vyvstane potřeba daleko důkladněji sledovat regionální problematiku zemědělství a potravinářství.

Strategie podniku, která je výsledkem tvůrčí práce kolektivu podnikových i externích pracovníků (firem, ústavů, škol), by měla přes svoji ucelenost poskytovat na příští dění dvojí pohled: jednak na velmi globální veličiny typu tržby, náklady, zisk, produktivita a míra zhodnocení jmění podniku, jednak na to, co se bude dít na jednotlivých úsecích (výroba, odbyt, ceny, náklady, zisk, produktivita). Globální výsledky jsou odrazem dílčích činností, současně jsou však kritériem celkové prosperity. Avšak bez úspěšných dílčích úseků je prosperita podniku nemyslitelná.

ZÁVĚR

Analýza efektivnosti ex ante je součástí jednotné teorie ekonomické efektivnosti reprodukčního procesu. Z hlediska potřeb jednotlivého ekonomického subjektu má podobu strategie jeho příštích podnikatelských záměrů. V tomto smyslu má trvalé místo v ekonomickém dění podniků a firem bez ohledu na formy jejich vlastnictví. V současné době má v ČSFR v souvislosti s privatizací i své místo specifické.

Literatura

- HUBÁČEK, J.: K nákladovosti čs. zemědělství. Zeměd. Ekon., 36, 1990, č. 12.
SOUČEK, Z.: Ministrategie firmy. Praha. Economía 1991
SOUČEK, Z.: Postup při zpracování strategie podniku. [Výzkumný úkol.] Praha. VŠE 1990
VODÁČEK, L. – VODÁČKOVÁ, O.: Podnikatelský záměr. Mod. Říz., 1991, č. 4.
Interní materiály ScEKoS, firmy pro vědecké a ekonomickotechnické studie a projekty.
Závazná osnova pro vypracování privatizačního projektu. Zvláštní příloha Večerníku Praha, červenec 1991.

Došlo 22.7.1991

Některé otázky strategie podniků

Zeměd. Ekon., 38, 1992, č. 3, s. 159 – 171. – lit. 6, res. čes., angl.

podnik, strategie, výkonnost, podnikatelské záměry, ekonomická kalkulace, rentabilita, agrární program, vlastnické vztahy, kapitál

V článku se pojednává o postupu při zpracování strategie. Především se musí vycházet z dlouhodobého výhledu rozvoje zemědělství a potravinářství. Pokud takový výhled na úrovni odvětví neexistuje, je zapotřebí usilovat alespoň o přibližný odhad jeho příští podoby. Zejména start k realizaci strategických cílů je do značné míry ovlivněn výchozím stavem majetkových poměrů, investicemi, pracovními silami a všemi ostatními faktory, které ve svém souhrnu mají vliv na ekonomickou situaci podniku. Formulace cílů a jejich uvedení do života neustále konfrontuje možnosti podniku produkovat na straně jedné a možnosti odbytu na straně druhé. Jednotlivé kroky postupu v sobě zahrnují cíle v oblasti jednotlivých výrobních, cen, nákladů a zisku až po globální veličiny typu tržeb, nákladů, produktivity, zhodnocení majetku. Věrohodnost ekonomických kalkulací, a to zejména cenových, klesá úměrně s délkou strategického období. Je to jeden z důvodů práce s variantami. Žádná strategie nedává podniku plnou jistotu. Jedno ale platí: čím zdařilejší strategie a její realizace, tím větší jistoty příští prosperity.

CHOMA, D. Praha

Several question on the strategy of enterprises

Zeměd. Ekon., 38, 1992, No. 3, pp. 159 – 171. – refs 6, summaries in cz, en

enterprise, strategy, output rate, business objectives, economic calculation, profitability, agrarian programme, proprietary relations, capital

The need for the elaboration of strategical objectives (targets) within the enterprise sphere of agrocomplex in Czechoslovakia is based on many aspects. Above all, this is necessary as a general condition of economic prosperity. We evaluate the past, but we consider and prepare the future. There are, however, also many specific reasons. At present, principal changes are taking place in sphere of enterprises: the state agricultural enterprises (owning approximately 1/3 of the agricultural land) are just about to enter the process of transformation, and new private agricultural enterprises are and will be emerging. With the new economic subject emerging, new outlook into the future is necessarily asked for. On the Czechoslovak market the supply of agricultural products exceeds the demand. In a particularly complicated situation are enterprises which – regardless the form of ownership – work in less favourable conditions and therefore have very high costs per production unit, as the subsidies of agricultural production have been reduced substantially. The saleability of production is by no means less significant than the production capacity.

These problems have their own theory as well as methodology and obviously also many unanswered questions. It is a well known fact that the analyses ex post are easier to elaborate more thoroughly than the analyses ex ante. This is of course easy to explain – there is sufficient information about the past and we ourselves have been its witnesses. When considering the future and the specific preparations connected with it – we move on a rather more uncertain ground. This does not change the fact that it is necessary to foresee the future of an enterprise – and it is therefore important to improve the necessary tools applied in this respect. For this reason the preparation of strategies and their permanent updating represents a stable component within the enterprise management. The answer to the question – „What should be included in strategical planning of an enterprise” – could simply be as follows: all should be included – starting from the planting areas of different crops, numbers of animals production – to the volume of proceeds – and all this, moreover, should be prepared in several variants. It is a generally valid principle in the conditions of market economy that the company proceeds must be higher than the costs; this must be preceded by the production as well as realization and, last but not least, by only adequate costs per a production unit. This all is completed at a particular state, structure and combination of all the production factors i.e. soil, labour and capital,

production orientation, conditions of production outlet and, of course, on the background of the governmental economic policy.

The producer must, in the first place, consider and quantify the future needs of the market, and all that in the conditions of a relatively open economy. There can be no doubt about the protection of the producers – it is merely the extent of this protection which is questionable. After all, this is a contradictory phenomenon – both the protection and, at the same time, also the economic pressure on the overall rationalisation of home agricultural and food production are included here. The agricultural producer must further consider the fact that ecological requirements will be stricter (and this will represent further costs) – both as far as the quality of production and the influence of agricultural enterprises on the environment are concerned.

The calculations used in strategical planning include both material and value parameters. More determined are quantities such as soil acreage, numbers of farm animals, natural yields, efficiency, gross and market production, than the quantities such as prices and production, input prices, costs and the derived profit, profitability, performance, revaluation of assets etc. The mass of determination decreases with the extended time horizon of the prepared strategical objective. If the strategy designer were to work with the present price parameters, when almost no product is profitable for most enterprises, he could hardly put forward any proposals regarding the economic future of agricultural producers. It is therefore necessary to include most differentiated productional, price, cost and other variants while preparing the project of strategical objectives. Very frequently, for example, Czechoslovak agriculture is considered to be lagging behind the leading European countries as far as performance and productivity are concerned. However, our economic reality is highly differentiated. We have a reasonable standard, there is a number of considerably weak enterprises – but we also have highly effective ones. So much effective, that they would stand the competition even with the leading European producers. Therefore also the aims of strategical planning will not be identical. In any case, it is especially the evaluation of the initial situation (which significantly influences strategical planning particularly during the initial years) that requires a between-company comparison in the field of achievements – both within the country and also from the international point of view.

Strategical objectives are particularly important in the field of economic activity which requires considerable investment and which it is not possible to adjust operatively to the rapidly changing conditions. Even the best of strategies includes some points of uncertainty.

However, if an enterprise is well organised – and if possible, better than others – as far as the strategy, production orientation and management are concerned – then there is also a certainty of future prosperity.

Adresa autora:

Prof. ing. Dimitrij Ch o m a , DrSc., Krásného 6, 162 00 Praha 6

VÝHODNÝ LEASING STROJŮ A ZAŘÍZENÍ NEJEN PRO ZAČÍNÁJÍCÍ PODNIKATELE

ADEKO, a.s. Vám nabízí

- kapitálovou účast v jiných podnikatelských subjektech
- společné podnikání
- poradenskou, konzultační a zprostředkovatelskou činnost v oboru ekologie
- investorskou a investiční činnost
- řešení odbytových potíží výrobcům a obchodním organizacím formou leasingového financování

ADEKO, a.s.
Slezská 7
120 56 PRAHA 2
Tel.: 25 83 42
FAX: 20 72 29

S přechodem na tržní ekonomiku se mění požadavky na disponibilní informace. Důležité hospodářské informace poskytuje ekonomická statistika včetně zemědělské statistiky. Mnoho se dnes hovoří o její přestavbě a v této souvislosti o národohospodářských účtech. Cílem následujících úvah je seznámit se základními principy sestavování těchto účtů.

Ekonomická statistika byla a zůstává předmětem zájmu nejen na národní, ale též na mezinárodní úrovni; proto je koordinována mezinárodními orgány. Nejvyšším orgánem této koordinace je Statistický úřad OSN v New Yorku (Statistical Office of the UN). Úsekové nebo odvětvové statistiky jsou dále koordinovány útvary statistiky specializovaných agencí OSN; zemědělská statistika odbořem statistiky FAO v Římě (Statistics Division). Pro země evropského společenství je důležitým koordinujícím orgánem Statistický úřad společenství v Lucemburku (SOEC – Statistical Office of the European Communities).

V průběhu let vznikl v ekonomické statistice zemí s tržní ekonomikou tzv. systém národohospodářských účtů (SNA – System of National Accounts) a zemí s centrálně plánovanou ekonomikou tzv. systém hmotných bilancí (System of Material Product Balances, zkráceně MPS – Material Product System). Přechod na tržní ekonomiku logicky znamená v oblasti ekonomické statistiky též přechod z dosavadního (MPS) na nový (SNA) systém. I když jsou k dispozici zahraniční zkušenosti, může být tento přechod zdlouhavý a obtížný, neboť souvisí se změnou ekonomického myšlení.

Ekonomická statistika je společenskovědní disciplínou poplatnou oficiální, tj. státem uznávané ekonomické teorii. V důsledku demokratizace společnosti a přechodu na tržní hospodářství bude nepochybně část dosavadní teorie odmítnuta a otevře se prostor teorii „uznávané“ v tržních ekonomikách. V ekonomické statistice bude pak nutno zohlednit především tyto skutečnosti:

1. Tržní ekonomika nezná sféru materiální výroby. Klasifikace činností na produktivní a neproduktivní tudíž odpadá. Mezi „hodnototvorné“ činnosti vstupuje rozsáhlá oblast služeb. Pracovníci služeb si sami vytvářejí důchod, který proto není třeba přerozdělovat ze sféry materiální výroby do sféry služeb. Přerozdělování nově vytvořené hodnoty se omezuje na přerozdělování státním rozpočtem (tzv. veřejné finance).

2. Tržní ekonomika upřednostňuje finanční toky, kterým věnuje mimořádnou pozornost. Je tomu tak jednak proto, že cílem hospodářských činností je zisk, jednak proto, že nehmotné služby je obtížné kvantifikovat ve fyzických jednotkách. Je snaha plánovat především finanční toky a předpokládá se, že jejich věcný obsah upraví trh.

3. Tržní ekonomika požaduje rovněž kvantifikaci **naturálních toků**. Dvě hlediska (finanční a naturální stránka) vedou zpravidla k odlišným hodnotám ukazatelů. Tím se rozšiřuje vypovídací schopnost ekonomické statistiky, která vedle sebe staví ukazatele vypočtené odlišnými přístupy, jejichž interpretace je odlišná.

HLAVNÍ KONCEPČNÍ ROZDÍLY

Nejdůležitějším souhrnným ukazatelem tržních ekonomik je **hrubý domácí produkt** (GDP – Gross Domestic Product). Kvantifikuje nově vytvořenou hodnotu výrobků a služeb, z níž nebyla odečtena amortizace základních výrobních prostředků. Jiným ukazatelem je **čistý domácí produkt** (NDP – Net Domestic Product), jenž kvantifikuje tuto nově vytvořenou hodnotu, od níž však byla amortizace základních výrobních prostředků odečtena. Třetí variantou tohoto ukazatele je **hrubý / čistý národní produkt** (GNP / NNP – Gross / Net National Product), jenž vyjadřuje GDP, resp. NDP „opravené“ o důchody domácích vlastníků či výrobců realizované v zahraničí a cizích vlastníků či výrobců realizované na domácím trhu.

Žádný z ukazatelů není srovnatelný s naším národním důcho-
dem, případně „opraveným“ o amortizaci; ten se vztahuje pouze na sféru materiální výroby. Ukazatele GDP resp. NDP jsou širší o hodnotu služeb. Ani jejich **struktura** není srovnatelná: centrálně plánované ekonomiky postupují při výpočtu podle výrobků (naturální toky); tržní ekonomiky postupují podle výrobců (finanční toky), jejichž důchody je obtížné odvětvově klasifikovat. Byly provedeny studie o přepočtu souhrnných ukazatelů MPS na ukazatele SNA a naopak. Tyto přepočty jsou značně složité a vyžadují doplňkové informace.

Klasifikace nově vytvořené hodnoty podle činností, tj. podle typu výrobků a služeb, sleduje v tržních ekonomikách **Mezinárodní standardní klasifikace výrobních činností** (ISIC – International Standard Industrial Classification), která je průběžně aktualizována. Je odlišná od klasifikace odvětví sféry materiální výroby používané v MPS. ISIC je nejen širší proti této klasifikaci o sféru služeb, ale liší se též v klasifikaci činností vytvářejících hmotné statky.

SYSTÉM NÁRODOHOSPODÁŘSKÝCH ÚČTŮ

V tržních ekonomikách se národní hospodářství pro účely ekonomické statistiky definuje jako soubor **navzájem propojených sfér**:

- a) výroby,
- b) domácností,
- c) státu,
- d) akumulace,
- e) zahraničního obchodu.

Protože každá sféra představuje širokou oblast společenskoekonomického dění, členění se dále podle **specifických činností či funkcí**. Sféra výroby se např. člení podle výrobních odvětví, mezi nimiž je i zemědělství, a odvětví služeb. Členění může probíhat ve více stupních. Pro každou úroveň se sestavuje účet.

Obraty účtů nižších úrovní dávají v souhrnu obraty účtů vyšších úrovní, příp. celé sféry. Strany Dal účtů vykazují peněžní příjmy, strany MD peněžní výdaje. Národní hospodářství se zobrazuje v soustavě mezinárodně koordinovaného či jednotného národohospodářského účetnictví. Respektuje se souvztáhnost zápisů a zachovává se rovnost stran účtů; nevedou se chronologické zápisy. Po uplynutí období se zpětně zjišťují a klasifikují agregáty finančního vyjádření souhrnů operací.

Zuvedeného plyne, že základním zdrojem dat statistiky tržních ekonomik je účetnictví, zatímco v centrálně plánovaných ekonomikách jsou to produkční statistiky. To neznamená, že by centrálně plánované ekonomiky nevyužívaly účetnictví pro potřeby ekonomické statistiky. Podobně se též v tržních ekonomikách využívá produkčních statistik. Tyto informace jsou však pořizovány a vedeny mimo systém účtů a vytvářejí jiný okruh statistických informací. Důsledně se rozlišuje, co je součástí SNA a zachovává jeho koncepci a filozofii (formulované v rozsáhlých předpisech – tzv. modré knize OSN) a co není jeho součástí.

Celý systém (SNA) obsahuje značný počet účtů. Informace v nich obsažené se shrnují a prezentují ve formě čtvercové šachovnicové tabulky, tj. uzavřeného modelu strukturní analýzy. Tato prezentace je přehledná a poskytuje komplexní příp. systémovou informaci. Každému účtu či skupině účtů je v modelu vyhrazen řádek a sloupec. Obraty strany MD každého účtu jsou rozvedeny v řádku a strany Dal ve sloupci podle souvztáhnosti agregátů. Maticová forma modelu má rozsáhlou vypovídací schopnost, je pružná pro přizpůsobení různým potřebám a je výhodná pro další zpracování na počítači.

EKONOMICKÉ ÚČTY V ZEMĚDĚLSTVÍ

Zemědělství patří do „sféry materiální výroby“, proto se národní důchod ze zemědělství (MPS) kvantitativně zásadně neliší od čistého domácího produktu ze zemědělství (SNA). Existují však varianty ukazatele podle způsobu jeho konstrukce. V tržních ekonomikách existují dvě základní varianty: konstrukce na účtu zemědělské produkce nebo zemědělských výrobků. V centrálně plánovaných ekonomikách se tento ukazatel konstruuje v bilanci zemědělské produkce, která v podstatě odpovídá účtu zemědělských výrobků.

Organickou částí SNA je pouze účet zemědělské produkce¹⁾ (production account), na který navazují další dílčí účty. Předmětem jejich zjišťování jsou peněžní toky (výnosy, náklady). Účet zemědělských výrobků (commodity account) je veden nezávisle a do systému nepatří. Předmětem jeho zjišťování je tvorba (výroba, import) a užití (spotřeba, export, akumulace) jednotlivých komodit. Zatímco peněžní toky jsou vázány na hospodařící zemědělské podniky, naturální toky jsou vázány na půdu, resp. hospodářská zvířata. Výchozí základna pro kvantifikaci je tudíž odlišná (účetnictví, produkční statistiky). Rozdíl mezi variantami ukazatele vyplývá z nesouladu této základny.

¹⁾V poslední době se začíná používat též označení „účet zemědělských výrobců“ (agricultural producers account).

Kompletní systém ekonomických účtů v zemědělství je relativně náročný. Pro méně statisticky vyspělé země proto doporučuje FAO pouze účty zemědělské produkce, zemědělských výrobků a tvorby kapitálu (viz dále) jako nezbytné minimum. Účty zemědělské produkce a tvorby kapitálu musí přitom zachovávat kompatibilitu s ostatními účty celého SNA.

ÚČET ZEMĚDĚLSKÉ PRODUKCE

Při sestavování účtu zemědělské produkce se vychází z účetnictví zemědělských podniků. Rozlišují se dva typy podniků:

1. Zemědělská hospodářství (agricultural holding), která se definují jako „hospodářské jednotky zemědělské výroby pod jediným řízením vztahujícím se na veškeré hospodářské zvířectvo a veškerou obhospodařovanou půdu, využívané plně nebo částečně pro účely zemědělské výroby bez ohledu na právní formu či velikost.“²⁾

2. Podniky zemědělských služeb (establishment), které nemají ani hospodářská zvířata, ani půdu a definují se typem svých činností.

Důležitou součástí definice zemědělského hospodářství je jeho minimální velikost, tj. stanovená výměra půdy a (nebo) počet hospodářských zvířat (v různých zemích různě).

Pro posouzení typu hospodářské činnosti se používá mezinárodní klasifikace ISIC. Podle ní zahrnuje zemědělství toliko činnosti v rostlinné a živočišné výrobě (třída 111) a v zemědělských službách (třída 112). Lov a honitba (původně třída 113), pěstování lesa (třída 121), těžba dřeva (třída 122) a rybářství (třída 130) jsou klasifikovány jako samostatná odvětví. Kromě těchto zemědělských činností se v zemědělských podnicích uskutečňuje řada dalších přidružených a vedlejších (ancillary, secondary) činností, které využívají společných výrobních prostředků a pracovních sil.

Za zemědělské služby se považují takové činnosti, které slouží zemědělské výrobě a které hospodář může sice zajistit sám, ale z určitých důvodů je zadává specializovanému podniku (za úplatu). Patří sem zpracování půdy, aplikace průmyslových hnojiv a pesticidů apod. Zapůjčení mechanizačních prostředků s odbornou obsluhou se považuje za službu, bez obsluhy nikoliv. Odborné poradenské služby veterinární, technologické, v oblasti managementu, marketinku apod. se sice za služby považují, ale nikoliv za služby zemědělské.

Důchody z nezemědělských činností se mají z hodnoty zemědělské produkce, tak jak je vykazována na účtu, vyloučit a překlasifikovat do odvětví, kam podle ISIC patří. To předpokládá, že je možné k těmto důchodům určit i alikvotní podíl nákladů v požadované struktuře, což je v praxi velmi obtížné. Proto obsahuje účet zemědělské produkce zpravidla značnou část důchodů z nezemědělských činností. Naproti tomu nezahrnuje důchody ze zemědělských činností realizované v hospodářských jednotkách, které nevyhovují definici zemědělského podniku (např. zahrádky menší než minimální výměra).

²⁾ Program světového sčítání zemědělství 1990

STRUKTURA ÚČTU ZEMĚDĚLSKÉ PRODUKCE

Schéma účtu zemědělské produkce je uvedeno v tab. I.

I. Účet zemědělské produkce - Agricultural production account

MD	Dal
1. Náklady výrobní spotřeby a) zem. výrobků b) zem. služeb c) ostatní výrobní spotřeba	3. Tržby zemědělských činností 4. Tržby z přidružených a vedlejších činností 5. Potenciální tržby
2. Hrubá vytvořená hodnota	

Hodnota produkce vytvořené zemědělskými podniky je dána souhrnem jejich peněžních příjmů a potenciálních příjmů (imputed sales) z výrobních činností. Peněžní příjmy jsou vyjádřeny tržbami za zemědělské výrobky a služby a tržbami z přidružených a vedlejších činností (které nelze vyloučit). Potenciální příjmy jsou vyjádřeny vlastní nevýrobní spotřebou, investicemi pořízenými vlastními silami a změnou stavu zásob. Započítávání „samozásobení“ odporuje duchu SNA, které kvantifikuje peněžní stránku reprodukčního procesu; je ústupek zemím s rozsáhlou naturální malovýrobou.

Při sumarizaci položek za jednotlivé podniky dochází k vícenásobnému započítávání nákupů a prodejů mezi podniky; projevuje se tzv. vnitřní obrat zemědělství (intra farm use / output), kam patří i služby.

Obrat účtu zemědělské produkce vyjadřuje obdobu našeho ukazatele „hrubý obrat“ (gross-gross production). Po odečtení vnitřního obratu (1 a + 1 b) vzniká obdoba naší hrubé, příp. finální produkce (gross production / output). Po odečtení nezemědělské výrobní spotřeby (1 c) vzniká hrubá vytvořená hodnota (gross value added), která je základním ukazatelem ekonomických výsledků zemědělství. Po odečtení amortizace základních výrobních prostředků by vznikla obdoba naší čisté produkce (net value added).

Výraz „obdoba“ použitý u srovnávaných ukazatelů znamená, že nejde o totožné ukazatele. Cílem srovnání s námi používanými pojmy je umožnit vytvoření si určité představy. I když, s ohledem na nedostatek základních informací, se v praxi některé hodnotové položky odhadují pomocí naturálních agregátů (potenciální tržby) a naopak (služby), metodický rozdíl konstrukce vylučuje možnost jejich záměny. Faktický rozdíl může být značný.

DALŠÍ ZEMĚDĚLSKÉ ÚČTY

Na účet zemědělské produkce přímo navazuje účet tvorby důchodu (Income formation account). Obsahuje na své straně Dal hrubou vytvořenou hodnotu (protizápis pol. č. 2 účtu zemědělské produkce) rozšířenou o subvence podnikům na zemědělské výrobky. Strana MD účtu obsahuje užití opravené hrubé vytvořené hodnoty na odměny pracovníků, odpisy základních výrobních prostředků a daně podniků na zemědělské výrobky. Přepočtem vytvořené hodnoty o subvence a daně na výrobky se upravuje hrubá vytvořená hodnota z vyjádření v cenách výrobců

na vyjádření v cenách faktorů (factor value). Schéma účtu je uvedeno v tab. II.

II. Účet tvorby důchodu - Income formation account

MD	Dal
1. Mzdy a platy	5. Hrubá vytvořená hodnota
2. Nepřímé daně (na realizované výrobky)	6. Dotace na výrobky
3. Odpisy zákl. výrobních prostředků	
4. Čistý hospodářský výsledek	

Výsledek výrobních hospodářských činností vykázaný na předchozím účtu může být modifikován finančními a jinými operacemi. Proto se zavádí účet užití důchodu (Income distribution account), jehož strana Dal rozšiřuje (převedený) čistý hospodářský výsledek (net operating surplus) o finanční a jiné příjmy a strana MD jej redukuje o finanční a jiné výdaje. Čistý hospodářský výsledek se tím přepočítává na podnikatelský důchod (entrepreneurial income). Tyto kategorie, formulované pro velkovýrobní kapitalistické formy, ztrácejí své opodstatnění v malovýrobním (do značné míry naturálním) zemědělství. Schéma účtu je uvedeno v tab. III.

III. Účet užití důchodu - Income distribution account

MD	Dal
1. Finanční a jiné náklady podnikatelských činností	4. Čistý hospodářský výsledek
2. Výběry zisku pro nevýrobní účely	5. Finanční a jiné příjmy
3. Podnikatelské úspory	

Třetím z účtů doporučených FAO členským zemím jakožto nezbytné minimum je účet tvorby kapitálu (Capital formation account). Na straně Dal tohoto účtu se vykazují finanční zdroje, na straně MD jejich užití pro pořízení výrobních kapitálových prostředků. Mezi finanční zdroje patří odpisy základních prostředků, investovaný podnikatelský důchod, investiční dary a jiné formy. Důležitým zdrojem tvorby kapitálu je hodnota prostředků získaných „svěpomocí“, zahrnutá na účtu zemědělské produkce v položce č. 5.

Zvláštní položkou účtu tvorby kapitálu, charakteristickou pro tržní ekonomiku, je zůstatek z převodů zemědělské půdy (net purchases of agricultural land), který může být kladný i záporný. Protože se tento účet (stejně jako ostatní účty) sestavuje pro úroveň národního hospodářství, měly by se nákupy a prodeje půdy navzájem kompenzovat. Nicméně se cena půdy mění a její převody jsou spojeny s dalšími náklady. Položka se vyčísľuje jako saldo všech tržeb z prodeje půdy redukováných o převodní náklady a všech nákladů na nákup půdy včetně převodních poplatků.

Z věcného hlediska se doporučuje toto členění hodnoty kapitálových prostředků získaných během období (strana MD):

a) základní výrobní prostředky:

- hospodářské budovy,
- ostatní stavby,
- meliorace do půdy,
- trvalé porosty,

- dopravní prostředky,
- stroje a zařízení,
- zvířata základního stáda;

b) změna stavu zásob:

- nakoupeného materiálu,
- zvířat mimo základní stádo,
- vlastních výrobků.

Schéma účtu tvorby kapitálu je uvedeno v tab IV.

IV. Účet tvorby kapitálu - Capital formation account

MD	Dal
5. Základní výr. prostředky	1. Odpisy zákl. výrobních prostředků
6. Změna stavu zásob	2. Vlastní fin. zdroje
7. Zůstatek z převodu zem. pudy	3. Investiční dary
	4. Jiné zdroje

ZÁVĚR

Srovnávání čs. ekonomiky s ekonomikou hospodářsky vyspělých států je možné pouze tehdy, použije-li se k tomu účelu homogenních / srovnatelných ukazatelů. Homogenita zatím existuje pouze pro některé jednoduché (naturní ukazatele). U komplexních národohospodářských ukazatelů homogenita není. Je to dáno odlišným modelováním a kvantifikací společenské rozšířené reprodukce v tržních a centrálně plánovaných ekonomikách. V rámci přestavby čs. ekonomiky usilují čs. orgány též o přestavbu ekonomické statistiky.

V čs. zemědělské statistice bude nutné zohlednit finanční toky a doplnit dosud sestavovanou bilanci zemědělské produkce (která víceméně odpovídá účtu zemědělských výrobků) o účet zemědělské produkce a o účet tvorby kapitálu ve smyslu uvedených úvah. To povede k rozšířenímu využívání účetnictví v zemědělské statistice a k nutnosti jeho koordinace s ohledem na potřeby ekonomické statistiky. To povede též k rozšířenímu využívání výběrových šetření, především víceetapových pravděpodobnostních výběrů; řadu informací nebude nadále možné získávat vyčerpávajícími soupisy či administrativními hlášeními.

Náléhavá je potřeba vytvoření jednotné odborné terminologie. Ta by měla umožnit rozlišení souhrnných ukazatelů podle východisek uplatněných při jejich konstrukci; i u obsahově teoreticky obdobných ukazatelů může totiž docházet k podstatným faktickým rozdílům. Tato terminologie existuje zatím v oficiálních světových jazycích; do češtiny se překládá (nejčastěji z angličtiny) ne vždy zcela kompetentně.

Literatura

- A System of National Accounts. UN New York, Studies in Methods, Series F, No. 2, Rev. 3.
 Handbook of Economic Accounts for Agricultural (provisional) UN, Rome, FAO 1974.
 Pracovní materiály Konference evropských statistik, FAO / ECE : ESS (89), 2. května, 27. dubna a 15. června 1989.

Došlo 12.8.1991

FOJTL J., Vysoká škola zemědělská, Praha

Ekonomické účty v zemědělství

Zeměd. Ekon., 38, 1992, č. 3, s. 173 – 180. – 4 tab., lit. 5, res. čes., angl.

zemědělství, systém statistický, transformace, systém národohospodářských účtů, systém hmotných bilancí, teoretické pojednání

Souhrnné národohospodářské ukazatele celostátní úrovně, jako jsou hrubý obrat, hrubý domácí produkt, národní důchod atd., jsou mimořádně významné pro mezinárodní srovnání a spolupráci. Tyto ukazatele, tak jak je sestavují v zemích uplatňujících systém národohospodářských účtů a v zemích uplatňujících systém hmotných bilancí, jsou nekonzistentní mezi těmito dvěma systémy. Československo jako bývalá centrálně plánovaná ekonomika musí tudíž transformovat v průběhu přestavby celého národního hospodářství též statistický systém. V tomto článku jsou prezentovány některé metodické rozdíly a koncepční problémy vztahující se k souhrnným ukazatelům odvětví zemědělství.

FOJTL J., University of Agriculture, Praha

Economic Accounts for Agriculture

Zeměd. Ekon., 38, 1992, pp. 173 – 180. – 4 tabs, refs 5, summaries in cz, en

agriculture, statistical system, transformation, System of National Accounts, Material Product System, theoretical treatise

Composite economic indicators at national level, such as gross output, gross domestic product, national income, etc. are of great importance for international cooperation. Such indicators, however, as compiled in countries applying the System of national Accounts and in countries applying the System of Material Product Balances are inconsistent. Czechoslovakia, as a former centrally planned economy, has therefore also to transform the national information system, in course of the transformation of its whole economy. Some methodological disparities and conceptual problems concerning the composite indicators related to agriculture are pointed out in the presented article.

The new national information system has to follow international guidelines. The classification of economic activities, including agriculture, is defined in International Standard Industrial Classification (ISIC). The principles of national accounting are explained in the UN Blue Book A System of National Accounts; as for agriculture the accounts are specified in the FAO Handbook of Economic Accounts for Agriculture. These international documents are being regularly updated.

The most important account for agriculture is the production account which is an inseparable part of the SNA. It quantifies financial flows and is supplemented with specific Income formation account, Income distribution account, Capital formation account and others; they show details of the agricultural value aggregates. The statistical unit for compilation of this account is an agricultural holding. Since a holding performs agricultural as well as non agricultural activities, the production account covers the value created in agricultural and in secondary and ancillary activities which cannot be separated both on the output and the input side. Another important account for agriculture is the commodity account which is not a part of the system but its supplementation with quantified flows of commodities. The statistical unit for compilation of this account is an agricultural commodity. The approach to composing this summary information is based on statistical methods, mostly indirect (areas multiplied by yields, livestock numbers multiplied by productivity of animals, etc.) Production of individual commodities quantifies the output of agricultural activities only, according to ISIC.

The whole transformation of the national information system will be a difficult and timeconsuming process. It is calling for new data collection methods. The present reporting system is inadequate to the market economy conditions. Sample survey methods should be elaborated for specific situation in agriculture and widely spread in collecting agricultural statistics. More attention should be paid to accounting methods in agricultural holdings.

Adresa autora:

Doc. ing. Josef Fojtl, CSc., Vysoká škola zemědělská, 165 21 Praha 6 - Suchbát

Předpokladem tržní ekonomiky je vytvoření a fungování trhu. Tento trh nelze omezit jen na trh zboží, spotřebních předmětů a výrobních prostředků, ale musí být doplněn trhem pracovních sil a trhem finančním. Finanční trh je chápán jako systém ekonomických nástrojů, institucí a vztahů, který soustřeďuje, rozmísťuje a přerozděluje peněžní prostředky mezi ekonomické subjekty na základě vztahu nabídky a poptávky. Podstatou finančního trhu je nabídka a poptávka po volných finančních prostředcích. Finanční trh tvoří trh peněz a trh kapitálu. Patří sem i trh s drahými kovy.

Rozvoj peněžního trhu s sebou přinesl vznik a rozvoj úvěru. Úvěr se stal předmětem obchodu. Majitelé peněz začali peníze systematicky půjčovat s cílem získat úrok. Tak vznikla nabídka peněz. Úrok v hospodářské praxi je tedy výnos z kapitálu, který se získává na finančním trhu za právo dočasně disponovat cizími penězi. Poptávka po penězích je značně citlivá na změnu úrokových sazeb. Účelem finančního trhu je tedy přesun volných finančních prostředků, které nemůže nebo nechce vlastník použít pro vlastní podnikání, k jinému podnikateli, který je ve svém podnikání použije. Finanční trh tedy zabezpečuje vkládání finančních prostředků do podnikání.

Předpokladem řádného fungování finančního trhu je jeho univerzálnost, což znamená, že tento trh umožňuje různé formy obchodu s peněžními prostředky, neomezený přístup na trh různým subjektům a směnitelnost tuzemské měny měnami jiných států. Pro fungování finančního trhu jsou nezbytné určité instituce, mezi které patří odpovídající bankovní systém a peněžní burza. V bankovním systému musí být oddělena cedulová banka od bank obchodních (komerčních a úvěrových) a vytvořeny předpoklady pro soutěžení mezi obchodními bankami.

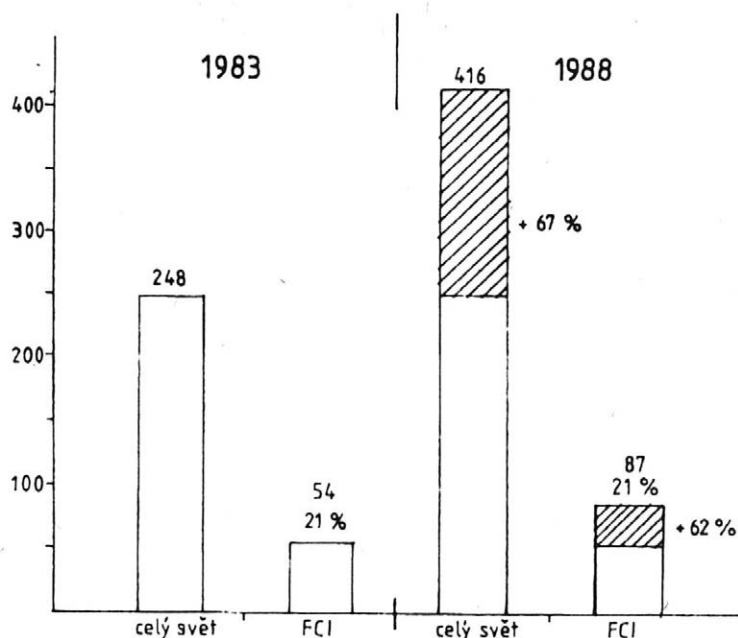
Na finanční trh musí mít přístup osoby právnické i fyzické, tuzemské i zahraniční. Směnitelnost tuzemské měny s měnami zahraničními umožňuje provázání tuzemského trhu s trhem devizovým a tím i s finančními trhy jiných států, tedy s mezinárodním finančním trhem.

Finanční burzy jsou jednak burzy peněžní (valutové) – především krátkodobé peněžní přebytky se splatností do jednoho roku – a burzy cenných papírů (efektové burzy) jako vysoce organizovaná forma kapitálového trhu.

Vedle tradičních finančních institucí vystupují na finančních trzích:

- pojišťovny a penzijní fondy (v USA, Japonsku a Německu disponují rozhodující částí finančních kapacit),
- investiční fondy (a. s. zabývající se výhradně portfoliovými investicemi
- nákup zahraničních akcií v menším množství než představuje kontrolní balík),

1. Počet faktoringových společností světa (FCI – Factors Chain International – Světová organizace faktoringových firem) – The number of factoring corporations in the world (FCI – Factors Chain International)

– investiční trasty (provádějí tutéž činnost, výnos se však rozděluje nejen mezi akcionáře, ale také mezi vkladatele.

FORMY FINANCOVÁNÍ V MEZINÁRODNÍM PLATEBNÍM STYKU

Na mezinárodních finančních trzích se tedy odehrává mezinárodní platební styk, který je soustavou různých způsobů placení a zúčtování peněžních prostředků mezi plátcem a příjemcem. Tyto způsoby placení a zúčtování nazýváme platebními podmínkami.

Platební podmínky mají značný vliv na efektivnost zahraničně obchodních operací a předurčují způsob jejich financování. Ovlivňují devizovou návratnost ve vývozu a odliv deviz při platbách za dovoz. Jsou odrazem situace na finančních trzích.

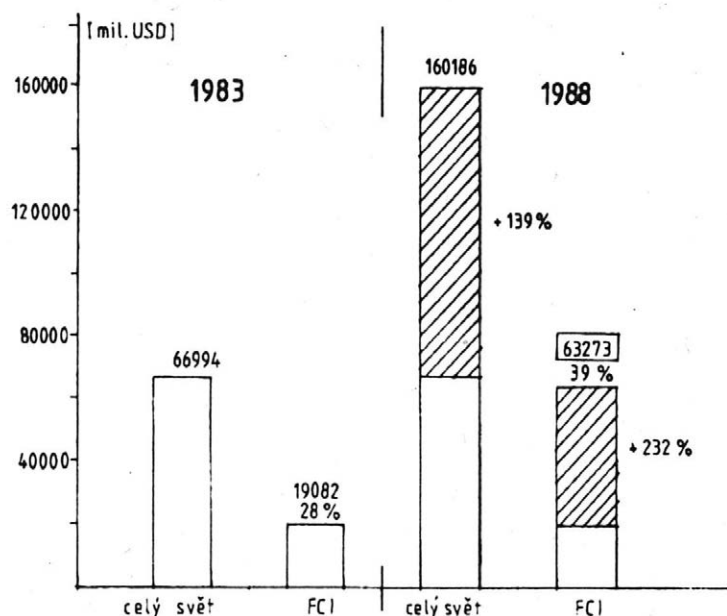
Mezi vybrané bankovní a finanční operace usnadňující financování patří např. dokumentární akreditivy, eskont směnek a cese pohledávek.

Dokumentární akreditiv je příkaz banky druhé bance, aby proti předložení určitých dokumentů (např. nákladního listu – konosamentu) vyplatila pověřenému ve lhůtě splatnosti příkazu určený peněžní obnos, a to najednou nebo postupně.

Cese pohledávek znamená poskytování úvěru na postoupené exportní pohledávky.

Mezi nové formy financování patří:

1. factoring,
2. forfaiting,
3. leasing – operační i finanční,
4. úvěr odběrateli – buyer's credit,
5. swapy,

6. konsorciální úvěry,

7. zvláštní druhy platebních podmínek – převoditelný transferabilní akreditiv.

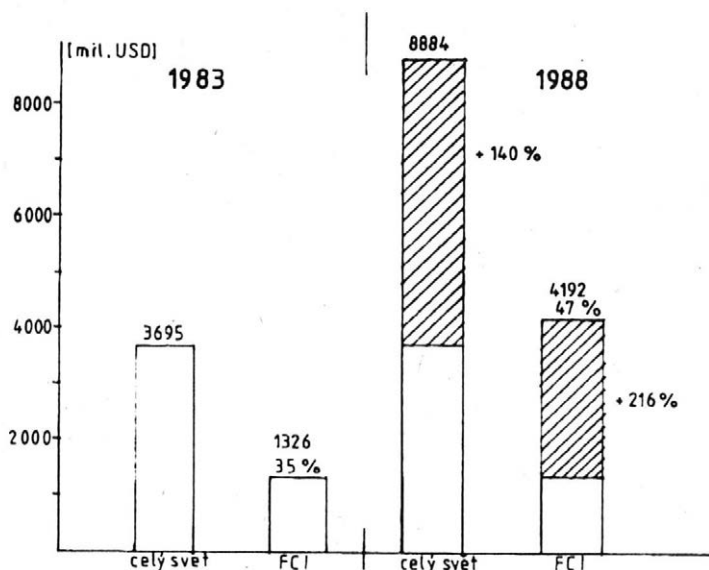
F a c t o r i n g je metodou financování krátkodobých úvěrů poskytovaných při dodávkách zboží a služeb. Má řadu výhod a poměrně široké uplatnění. Podstatou factoringu je odkup krátkodobých pohledávek zpravidla bez postihu vůči původnímu věřiteli. Základem pro vztah je factoringová smlouva, která stanoví práva a povinnosti obou stran. Faktor se v ní zavazuje ke krytí rizika neplacení pohledávek dlužníkem a specifikuje své podmínky. Plní tyto hlavní funkce:

1. funkci financování – financuje úvěry,
2. funkci garanční – poskytuje záruku za zaplacení pohledávek,
3. funkci inkasní – provádí inkaso od dlužníků,
4. funkci informační – poskytuje další služby.

Faktor odkupuje pohledávky a jejich hodnotu po srážce diskontu používá ihned (bez ohledu na dobu splatnosti- např. 90 dnů) ve prospěch dodavatele. Většinou použije 80 až 90 % a zbytek mu slouží jako rezerva pro ev. nároky odběratele z titulu reklamací, sankcí atd. Zbývající část je hrazena až v době splatnosti. Tento způsob financování urychluje obrát a působí příznivě na likviditu dodavatele.

Faktor bere na sebe riziko platební neschopnosti dlužníka. V rámci factoringu lze tato rizika kryt až do 100 % úvěrované částky, zatímco při běžném pojištění úvěrových rizik pojišťovna vždy požaduje spoluúčast věřitele.

Některé faktorské smlouvy se snaží o rozšíření svých služeb i do oblasti obchodu (vyhledávání obchodních partnerů, obchodní poradenství aj.). Odměnou faktora je dohodnutá procentuální částka z fakturované ceny, která závisí na rozsahu rizik, bonitě odběratelů a dosahované výši obrátu.

V některých případech faktor neplatí vývozci dříve, až v době splatnosti, ale bere záruky za zaplacení a provedení inkasa – tzv. maturity factoring.

Factoring představuje dynamickou oblast finančního podnikání, je prováděn právně samostatnými specializovanými organizacemi, které jsou často zakládány jako dceřinné společnosti významných bank a finančních institucí, které spolupracují v tzv. faktorských řetězcích a využívají všech výhod nadnárodního podnikání, a to jak ve finanční, tak i v rizikové politice. U nás se touto formou financování zabývá nová a. s. Transfinance, která vznikla jako sesterská společnost Transakty.

Forfaiting je jednou z metod financování střednědobých a dlouhodobých úvěrů poskytovaných v souvislosti s vývozem strojů, zařízení nebo investičních celků se splatností od šesti měsíců do sedmi let. Podstatou je odkup pohledávek specializovanou finanční institucí – forfaiterem – bez postihu pro vývozce, který tak získává finanční prostředky v době uskutečnění dodávky a přenáší všechna úvěrová rizika na forfaitera (zejména platební neschopnost, kursová a politická rizika). Proto forfaiter požaduje zajištění pohledávky vhodnými úvěrovými nástroji, kterými mohou být:

1. Směnky avalované bankou (avalovat znamená ručit); avalista (ručitel, nejčastěji banka) provede ručení podpisem směnky nebo šeku.
2. Akreditivy s odloženou splatností.
3. Pohledávky kryté zárukou prvotřídní banky – požaduje se, aby pohledávka byla vyjádřena v takové měně, která je nejčastěji obchodována na finančních trzích (dolary, švýcarské franky, marky).

Rizikovost transakce se pro forfaitistu zvyšuje tím více, čím delší je doba mezi poskytnutím příslibu odkupu exportní pohledávky a odkupem příslušných dokumentů. Pro exportéra je tato metoda spojena s určitými náklady – diskont, riziková přírůžka,

poplatek za zpracování obchodu (tzv. management fee), odměna za pohotové zabezpečení finančních zdrojů aj.

Forfaiting příznivě ovlivňuje likviditu exportéra, nenarušuje vztahy mezi prodávajícím a kupujícím, protože financování probíhá důvěrně a kupujícímu není jeho průběh znám.

Leasing lze označit jako metodu financování investic. Představuje zvláštní typ nájmu, uživatel nájímá zboží investičního charakteru na předem stanovenou dobu a za pevně dohodnuté poplatky. Proti běžnému pronájmu se liší tím, že nájemce si nájímaný předmět vybírá sám přímo u výrobce. Obliba leasingu roste proto, že leasingové položky jsou plně započitatelné jako nákladová položka a příznivě ovlivňují výši daní – snižují základ pro zdanění.

Leasing se používá ve dvou základních typech:

1. leasing operační,
2. leasing finanční.

Leasing operační bývá poskytován výrobcem a je zpravidla sjednáván na kratší dobu, ev. s výpovědní lhůtou. Proti finančnímu leasingu majitel rozšiřuje poskytované služby o údržbu a opravy zařízení. Náklady těchto činností jsou zakalkulované do leasingových poplatků. Při dovozu strojů a zařízení je možno leasing považovat za jednu z možných forem financování. Při vývozu představuje využití leasingu jednu z možných obchodních metod.

Leasing finanční v současné době v zahraničí převažuje. Je poskytován specializovanými leasingovými společnostmi, které jsou zřizovány jako sesterské společnosti bank. Leasingové společnosti odkupují nájímaný předmět, stávají se jeho vlastníky a dále jej pronajímají uživateli. Finanční leasing bývá dlouhodobý, na celou dobu amortizace předmětu, a po uplynutí dohodnuté doby může být za zvýhodněné sazby prodloužen nebo může být předmět odkoupen za zůstatkovou cenu. Leasingové poplatky kryjí pořizovací cenu, úroky, rizikovou přírůžku (insolvence nájemce atd.) a odměnu leasingové společnosti.

Leasingem v Československu se zabývá nově zřízená a. s. CORFIN. V nejbližším období je nepochybně možné očekávat i založení joint venture v oblasti leasingu, soukromých leasingových společností atd. Významným stimulem pro rozvoj finančního leasingu se stala vnitřní směnitelnost zavedená od 1.1.1991, neboť lze očekávat, že zejména soukromý sektor projeví zvýšený zájem o tuto formu investičního financování. Kromě toho, že nájemné je hrazeno z nákladů, jeho výše je předmětem vzájemné dohody a způsob placení nájemného může být dohodnut různě – progresivně, degressivně, s počátečním odkladem splátek apod.

Leasingové transakce se v současné době prosadily již na celém světě. Např. v USA v současné době připadá téměř jedna polovina veškerých investičních prostředků na leasing. Výjimku netvoří ani firmy tak velké jako IBM, které ze 70 až 80 % financují svoji produkci na základě leasingu. Dynamický rozvoj leasingu v poslední době zaznamenalo Japonsko a západní Evropa. Operacemi mezinárodního charakteru se zabývá mezinárodní organizace Leaseurope, která v současné době sdružuje 16 zemí a hodnota prováděného leasingu se blíží 50 mld USD. Vedoucí pozice zaujímá Velká Británie, Francie a Německo.

Pro představu o rozsahu leasingových operací v západní Evropě uvádím přehled největších leasingových firem a hodnotu nájemního kapitálu:

Mercantile Group – Velká Británie	11 555 mil. USD
Société Générale – Francie	9 605 mil. USD
Lombard North Central – Francie	9 255 mil. Usd
KG Allgemeine Leasing – Německo	6 801 mil. USD
Lloyds Leasing – Velká Británie	5 761 mil. USD
Forward Trust Group – Velká Británie	4 826 mil. USD
Ucabil – Francie	3 765 mil. USD
Locafrance – Francie	2 880 mil. USD

Buyer's credit (úvěr odběrateli) – přímé financování importéra bankou země exportéra. Banka vývozce nabízí odběrateli úvěr, a to buď přímo, nebo prostřednictvím banky odběratele. Tento úvěr je účelově vázán na financování předem stanoveného obchodu, zpravidla dodávky investičního celku. Tato metoda je pro vývozce jednou z nejdokonalejších metod financování, protože umožňuje přenesení nákladů financování na dovozce bez jakéhokoliv rizika, protože dovozce platí z poskytnutého úvěru již v době dodávky.

Další finanční metodou jsou **swapy**. Tyto operace mohou být charakterizovány jako výměna jedné devizy za jinou na předem stanovenou dobu. Po uplynutí této doby obě strany vracejí devizu, kterou původně obdržely. Swapy jsou uzavírány jako krátkodobé transakce, např. na tři, šest, dvanáct měsíců, výjimečně na dva až pět let. Jde o transakce mezibankovní. Náklady swapu je nutno porovnat s výší úroku při získání úvěru a dále s prostou devizovou konverzí, při které je však také nutno navíc zvažovat i kursové riziko.

Jiným typem swapu je **úvěrový swap**, při kterém je poskytován devizový úvěr zahraniční bance s tím, aby úvěrovala protihodnotu v místní měně při dohodnutém kursu. V době splatnosti swapu je swap uhrazen v domácí měně a zároveň je vrácena úvěrovaná částka v devizách. Významné je použití swapů jako formy financování podnikání v zahraničí pro krytí finanční potřeby zahraničních dceřiných společností.

Konsorciální úvěry jsou typické pro financování velkých vývozních transakcí. Bankovní konsorcia jsou vytvářena ad hoc spoluúčastí bank na financování určité transakce, podílejí se na poskytování finančních zdrojů a dělí se o rizika spojená s financováním. Jedna banka v konsorciu je pověřena vedením konsorcia (tzv. **manažer**). Za svoji činnost má nárok na odměnu – tzv. **management fee**. Dovoze i vývozce jsou v přímém spojení pouze s vedoucí bankou.

Další z forem financování velkých investičních projektů jsou **kooperace na kompenzačním základě**, **buybacky** a **production sharing**, při kterých vývozce dodává technologii, stroje a zařízení zpravidla na úvěr, který má být v budoucnu splácen dodávkami produkce získané vybudováním investičního zařízení. Dohody zahrnují kromě finanční a úvěrové spolupráce i vědeckou, technickou a výrobní spolupráci. Mají komplexní charakter, přesahující rámec pouhé směny zboží, který je typický pro klasické kompenzace.

Pro financování nepřímých obchodů se vyvinuly zvláštní druhy platebních podmínek, které finančně nezatěžují prostředníka. Patří k nim převoditelný **transferabilní akreditiv**, který může být převeden na původního dodavatele. Důležitý je soulad v podmínkách platebních, přepravních i v podmínkách týkajících se ručení za jakost zboží. Z hlediska techniky obchodu se tato forma financování využívá při obchodech reexportních a switchových. Reexport je opětovný vývoz dovezeného

zboží. Důvody reexportů bývají různé. Patří k nim možnost kompletace výrobků dováženými součástkami nebo snaha o udržení pozice na trhu, prohloubení specializace obchodních firem a další.

Pokud motivem reexportu jsou důvody devizové, jde zpravidla o *switch*. Je to zvláštní druh nepřímých obchodů, při kterém dochází ke konverzi deviz. Ekonomickým základem *switchů* jsou rozdíly mezi oficiálním kursem určité devizy a jejím kursem na volném trhu, dále rozdíly v cenách určitého zboží na různých trzích, z čehož pramení možnost zlevnění nákupu či zvýhodnění prodejních cen. *Switchů* bývá využíváno k deblokování zamrzlých clearingových pohledávek.

Switche jsou operace poměrně složité, jejich uzavírání předpokládá důkladnou znalost tržní situace v zemi nákupu i prodeje, znalost kupní síly jednotlivých měn, znalost obchodně politických podmínek a komerčních možností partnera. Switche lze rozdělit na zbožové a devizové. Častěji se switche uskutečňují jako tzv. switche devizové, při kterých jsou podmínky zbožového kontraktu sjednávány přímo mezi dodavatelem a odběratelem, switcher zajišťuje transakci pouze po platební stránce související s konvertováním měn a nenese běžná rizika ostatní.

ZÁVĚR

Z uvedeného vyplývá, že mezinárodní platební styk se vyznačuje řadou zvláštností, se kterými je účelné, aby se podniky v současné době, kdy se jim otevírá přímá zahraničně obchodní činnost, seznámily, poznaly zákulisí některých jeho základních operací a zamyslely se nad možnostmi, které by byly pro ně nejvýhodnější.

Literatura

- ČERNOHLÁVKOVÁ, E. a kol.: Operace v zahraničním obchodě. Praha, SNTL 1989.
GARMAN, T. E. - ECKERT, W. - FORG, E. R.: Personal finance. Boston, Houghton Mifflin Comp. 1989.
MERTLÍK, P. - RUSMICHOVÁ, L. - SOUKUP, J.: Úvod do obecné ekonomie. Praha, VŠE 1990.

Došlo 20.8.1991

Finanční trh a mezinárodní platební styk

Zeměd. Ekon., 38, 1992, č. 3, s. 181 – 189. – 3 grafy, lit. 3, res. čes., angl.

finanční trh, mezinárodní platební styk, obchody finančně úvěrové, factoring, forfaiting, leasing, buyer's credit, konsorciální úvěr, teoretické pojednání

Vytváření evropského trhu vyžaduje, aby se naše podniky seznámily s řadou finančně úvěrových obchodů tak, aby mohly využít možnosti přímé zahraničně obchodní činnosti. Předpokladem fungování tržní ekonomiky je vytvoření a rozvoj trhu, a to nejen trhu zboží, ale i trhu pracovních sil a trhu finančního. Podstatou finančního trhu je nabídka a poptávka po volných finančních prostředcích. Pro plnění základních funkcí finančního trhu jsou nezbytné určité instituce, mezi které patří bankovní systém a peněžní burza. Úvěrové obchody se dnes nezastavují na hranicích země, ale mají mezinárodní dimenzi. Kromě krátkodobých, střednědobých a dlouhodobých obchodů existují finančně úvěrové obchody, mezi které patří factoring, forfaiting, leasing, buyer's credit, swaps, konsorciální úvěry atd. Je vysvětlen význam používání těchto metod a v grafech i číselně dokumentován rozvoj jejich uplatňování v zemích evropského trhu.

SILHAVÁ V., University of Agriculture, Praha

Financial market and international payment transactions

Zeměd. Ekon., 38, 1992, No. 3, pp. 181 – 189. – 3 graphs, refs 3, summaries in cz, en

financial credit, international payment transactions, financial-credit business operations, factoring, forfeiting, leasing, buyer's credit, syndicate credit, theoretical treatise

A pre-requisite of market economy is the formation and functioning of the market. This market cannot be restricted merely on the market of goods, i. e. consumption objects and means of production, but it has to be supplemented by the market of labor force and by the financial market. Financial market is a system of economic tools, institutions and relations which concentrates, allocates and distributes financial means between economic subjects on the basis of the supply and demand relations. The basis of the financial market is the supply and demand of available financial funds. Universality is a pre-requisite of its proper functioning; this means that this market enables different forms of business with financial means, non-restricted access to the market for different subjects and a free convertibility of the local currency to foreign currencies. Certain instructions are necessary for the fulfilment of the basic functions of the financial market, such as adequate banking system and monetary exchange. Within the banking system, the bank of issue must be separated from commercial banks. Credit business does not stop nowadays at the border of one country. It has international dimensions.

On international financial markets international payment transactions take place – it is a system of different ways of payments and clearings of monetary means between the payer and the recipient. Further, on these markets the purchase and sale of capital takes place and many other financial services connected with the deposit and handling of capital, are provided.

Apart from short, medium and long-term credit business transactions, there are other financial credit business transactions, less known in our country as far as the enterprise practice is concerned; they include factoring, forfeiting, leasing, buyer's credit, swaps, syndicates credits etc.

Factoring is a method of financing short-term credits granted in supplies of goods and services, usually without a recourse against the original creditor. Factoring developed from the discount of bills of exchange and cession of claims. The basis is a factoring agreement on the purchase of claims. The factoring system of financing accelerates the turnover and has a positive influence on the liquidity of a supplier.

Forfeiting represents a purchase of medium and long-term claims without a recourse of the supplier. It is a method of financing the supplies of machines, equipment or investment units which are granted on a supplier's credit, starting from one year onwards. The advantages are the same as in factoring;

a release of capital occurs for the production or other economic activity and thus also a more rapid return of capital which means that the liquidity of an exporter is positively influenced without any disturbance in the relations between the buyer and seller because the financing is confidential and the details of the transaction are not known to the buyer.

Leasing can also be described as a method of the financing of investments. It represents a special type of hire – the user hires goods of an investment character for a period stated beforehand at firmly agreed fees. The lessors of leasing objects are producers, businessmen and leasing companies. This does not mean, however, that banks do not participate in leasing operations. Leasing is used in two basic types – operational and financial leasing.

Operational leasing is usually granted to producers and it is negotiated usually for a shorter period, eventually with a notice. In comparison to financial leasing, it is a direct relation between the producer and lessor. Within the agreed conditions, the lessor carries out current repairs and service of the leased object; the costs connected with such activity are calculated in the leasing fees.

Financial leasing is granted by specialised leasing companies, which are usually founded as the daughter companies of banks. Leasing companies buy the hired object, become its owners and they hire such object further to the user. Financial leasing tends to be long-term, for the period of depreciation of the hired object. After the expiry of the agreed period the lease can be prolonged at a more favourable fee or the object can be bought at a balance price. Leasing fees cover the cost price, interest, additional risk fee and a commission payable to the leasing company.

Another type of financial-credit business transaction is the so called buyer's credit, where a direct financing of the importer by the bank of the country of exporter takes place. This is usually a special credit for the supplies of investment units.

Another financial method are credit swaps whereby a foreign exchange credit is made available to a foreign bank which can then credit a counter-value in the local currency at an agreed rate of exchange. Significant is the use of swaps as a form of financing business abroad for covering the financial needs of the foreign daughter companies. The last mentioned method are syndicate credits, typical for the financing of large export transactions. In this form of financing bank syndicates are formed by the method ad hoc. These syndicates participate in granting financial means and at the same time, they also share in the risks connected with financing.

The formation of the European market makes it necessary for our enterprises to become familiar with many specific aspects of financial and credit business transaction so that they could directly participate in foreign trade activities.

Adresa autorky:

Ing. Věra Šíhlová, CSc., Vysoká škola zemědělská, 165 21 Praha 6 - Suchbát

**Upozorňujeme čtenáře a zájemce
o odbornou zemědělskou literaturu**

že Ústav vědeckotechnických informací pro zemědělství ve spolupráci se zemědělským nakladatelstvím Brázda vydává

NAUČNÝ SLOVNÍK ZEMĚDĚLSKÝ
13. díl (písmeno Z)

Publikace je posledním dílem zemědělské encyklopedie, vyjde v rozsahu asi 700 stran, předpokládaná cena je 190 Kčs.

Vzhledem k tomu, že stálým odběratelům nebude poslední díl slovníku avizován, je třeba si zajistit objednávky na adrese:

**Ústav vědeckotechnických informací pro zemědělství
oddělení Naučného slovníku a terminologie
Slezská 7
120 56 Praha 2**

Výrazné zvýšení cen, které nastalo v poslední době, vede k tomu, že inflace se stává mimořádně důležitým ekonomickým faktorem, a je třeba se naučit rozpoznat a odhadnout problémy, které ji následují.

Je zřejmé, že vysoké procento inflace je následováno tendencí ke zvyšování úrokových měr, což způsobuje problémy jak jednotlivcům, tak i podnikatelským institucím při výpůjčkách peněz na dlouhodobé investice.

Splátka úroků placená jednotlivcem nebo podnikem může být považována za náklady na zapůjčení peněz, kdy roční úroková míra je tedy cena peněz zapůjčených na jeden rok. Z hlediska věřitele je úrok vlastně odměnou za dobrovolné odložení doby, kdy své peníze realizuje na nákup nějakého zboží. Kromě toho však na sebe věřitel bere i riziko, že dlužník investoval špatně a nebude schopen splácet půjčku.

Avšak v období inflace, kdy dochází každý rok ke zvyšování cen, neboli ke snižování kupní síly peněz, musíme na nominální úrokovou míru nahlížet i z jiného hlediska. Nominální úroková míra totiž v sobě zahrnuje dvě složky:

1. je to kompenzace za snížení kupní síly peněz,
2. je to teprve reálná úroková míra.

Protože se často mezi těmito dvěma složkami nerozlišuje, mohou vznikat problémy jak na straně věřitele, tak i dlužníka.

Jak dlužník, tak i věřitel by měli zvažovat následky změn v cenách během období splácení půjčky, jakož i zvýšení úrokových měr, které by kompenzovalo tyto změny. Dlužník kromě toho musí věnovat pozornost zdrojům peněžních prostředků, které se chystá věnovat na splácení půjčky a úroků. Věřitel zpravidla poskytne úvěr na investici, která je schopna produkovat takový příjem, který pokryje splátku jak úvěru, tak i úroků. Dalším problémem je pak časový plán splátky, kde se střetáváme s problémem likvidity.

LITERÁRNÍ PŘEHLED

Problematikou hodnocení efektivnosti investic, při níž je třeba brát v úvahu časový faktor, se zabýval Trnka (1977). Uvádí metody založené na složitém úrokování, které je použito i v následujících příkladech. Tuto problematiku dále popsal Smith (1968) a Hill (1981) a navazuje na ni i tento příspěvek. Obecnou problematiku inflace a její dopad popsali např. Mertlík, Rasmichová, Soukup aj. (1991).

PŘÍKLADY

Na uvedené předpoklady se nyní podíváme detailněji v následujících příkladech. Budeme předpokládat pořízení investice v ceně 1 000 Kčs s dobou životnosti 10 let.

Příklad 1

míra inflace: 0 %

úroková míra: 5 %

V tomto případě se zřejmě reálná úroková míra shoduje s nominální, tj. dosahuje 5 %. Roční částku, které je třeba na splátku úvěru 1 000 Kčs při 5% úroku během 10 let, mají-li být roční splátky stejné, lze odvodit ze vztahu pro anuitu a je tedy 129,50 Kčs. Plán splácení je zachycen v tab. I. Tato částka je zde označena jako roční příjem, přičemž pod tímto pojmem rozumíme v podstatě tzv. cash-flow, tedy zejména odpisy a zisk.

I. Příjem vytvářený investicí tak, aby splatila 1 000 Kčs během své životnosti (10 let) při 5% míře inflace a konstantních cenách - Income generated by an investment to repay 1 000 CS crowns over its life (10 years) at 5% interest rate and constant prices

Rok	Roční příjem	Stav úvěru začátkem roku (Kčs)	Úrok při 5% míře (Kčs)	Částka, kterou je třeba splatit celkem (Kčs)	Zůstatek úvěru po provedení splátek koncem roku (Kčs)
1	129,50	1 000,00	50,00	1 050,00	920,50
2	129,50	920,50	46,02	966,52	837,02
3	129,50	837,02	41,84	878,86	749,36
4	129,50	749,36	37,47	786,83	657,33
5	129,50	657,33	32,87	692,20	560,70
6	129,50	560,70	28,02	588,72	459,22
7	129,50	459,22	22,96	482,18	352,68
8	129,50	352,68	17,62	370,30	240,80
9	129,50	240,80	12,04	252,84	123,34
10	129,50	123,34	6,16	129,50	0,00

Z hodnot v tabulce postřehneme, že investice se zaplatí právě během doby své životnosti, tj. během 10 let. Nevytvoří ani přebytek, ani deficit. Tento příklad nám nyní poslouží jako srovnávací základna pro případ inflace a vysoké úrokové míry.

Příklad 2

míra inflace: 15 %

úroková míra: 20,75 %

Reálná úroková míra je však stejná jako v příkladu 1, tedy 5 %. Plán splácení úvěru je zachycen v tab. II.

Z tab. II vidíme, že příjem vytvořený během provozu investice je přesně postačující, aby zaplatil půjčku během 10 let. tento případ je tedy naprosto stejně rentabilní jako případ předchozí. Avšak proveditelnost investice za podmínek vyšší inflace se

II. Příjem zvyšující se o 15 % ročně (roční míra inflace) tak, aby bylo splaceno 1 000 Kčs během 10 let při 20,75 % míře inflace - Income increasing at the rate of 15 % per year (annual rate of inflation) to repay 1 000 CS crowns over 10 years at 20,75 % interest rate.

Rok	Roční příjem 129,50 se zvyšuje o 15 % ročně	Stav úvěru začátkem roku (Kčs)	Úrok při 20,75 % míře (Kčs)	Částka, kterou je třeba splatit celkem (Kčs)	Zůstatek úvěru po splátce koncem roku
1	148,93	1 000,00	207,50	1 207,50	1 058,57
2	171,27	1 058,57	219,65	1 278,22	1 106,95
3	196,96	1 106,95	229,69	1 336,65	1 139,69
4	226,50	1 139,69	236,48	1 376,17	1 149,67
5	260,48	1 149,67	238,56	1 388,23	1 127,75
6	299,55	1 127,75	234,01	1 361,76	1 062,22
7	344,48	1 062,22	220,41	1 282,63	938,15
8	396,16	938,15	194,66	1 132,81	736,65
9	455,58	736,68	152,86	889,51	433,93
10	523,93	433,93	90,00	523,93	0,00

III. Zůstatek půjčky koncem každého roku (půjčka ve výši 1 000 Kčs je splatná během 10 let) - Borrowing outstanding at the end of each year for 1 000 CS crowns repayable over 10 years

Rok	5% úroková míra, konstatní ceny pro příjmy (Kčs)	20,75% úroková míra, příjem zvyšující se o 15 % ročně (Kčs)
1	920,50	1 058,57
2	837,02	1 106,95
3	749,36	1 139,69
4	657,33	1 149,67
5	560,70	1 127,75
6	459,22	1 062,22
7	352,68	938,15
8	240,80	736,65
9	123,34	433,93
10	0,00	0,00

výrazně změnil, neboť částky, které zbývají k zaplacení ke konci každého roku, jsou v obou případech rozdílné. Pro přehlednost zachytíme tyto dva sloupce do tab. III.

Vidíme, že v podmínkách inflace a tedy i vysokých úrokových měr nám částka, kterou zbývá ještě splatit, klesne pod hodnotu 1 000 Kčs až koncem sedmého roku. Ačkoliv reálná úroková míra i schopnost tvorby příjmu zůstávají nezměněny, nominální úroveň zůstatku půjčky se snižuje pomaleji a během prvních let dokonce stoupne. Hodnota zůstatku v reálných hodnotách zůstává stejná.

Zatím jsme uvažovali, že cenový vzestup příjmu vytvářeného danou investicí je shodný s obecným cenovým vzestupem v národním hospodářství, a zároveň reálná úroková míra zůstává nezměněna společně se schopností tvorby příjmu. Avšak úroveň

Rok	20,75% úrok a 15% inflace		5% úrok a 0% inflace (nomin. hodnota = kupní síla) (Kčs)
	nominální hodnota (Kčs)	kupní síla (Kčs)	
0	1 000	1 000	1 000
1	962,88	837,29	920,50
2	918,05	694,18	837,02
3	863,93	568,04	749,36
4	798,57	456,59	657,33
5	719,66	357,79	560,70
6	624,36	269,92	459,22
7	509,30	191,47	352,68
8	370,36	121,07	240,80
9	202,59	57,59	123,34
10	0,00	0,00	0,00

zůstatku půjčky zůstane v reálných hodnotách neovlivněna pouze tehdy, jestliže je půjčka splácena ihned z vytvořeného příjmu. Tento případ však v praxi stěží nastane.

Podíváme se nyní, jak tento fakt může ovlivnit používaná metoda splácení, přičemž vezmeme v úvahu známou metodu annuity. Metoda annuity znamená, že roční splátka je vypočtena tak, že zůstává po celou dobu životnosti investice identická, přičemž v sobě zahrnuje jak splátku základního kapitálu, tak i úrok.

Jestliže vypočteme annuitu (roční splátku) pro náš první příklad (půjčka 10 let, úroková míra 5 %), dostaneme 129,50 Kčs. To se přesně rovná příjmu, o kterém jsme uvažovali, že bude každoročně vytvořen. V druhém příkladě, kdy se úroková míra rovná 20,75 %, bude annuita 244,62 Kčs. Z tab. II vidíme, že příjmy vytvářené v prvních čtyřech letech by nám ani pokryly požadovanou roční splátku. Takže ačkoliv schopnost tvorby příjmu zůstává nezměněná, mohou podmínky splácení způsobit finanční nerealizovatelnost této investice v podmínkách inflace.

V tab. IV jsou zachyceny zůstatky při splácení půjčky 1 000 Kčs v nominálních a reálných hodnotách a při použití annuitní metody jak pro případ 20,75% úrokové míry a 15% inflace, tak pro případ úrokové míry 5 % a 0% inflace.

Není pak překvapující, že za podmínek vysoké inflace (a tedy i úrokové míry) existuje nechuť investovat ne proto že by se schopnost tvorby příjmu v reálných hodnotách snížila, ale protože je vlastně požadována zvýšená splátka kapitálu v reálných hodnotách, a to zejména v prvních letech provozu investice. Vysoce rentabilní investice jsou samozřejmě i za těchto podmínek realizovatelné, ovšem je třeba, aby návratnost investice byla relativně vysoká právě v prvních letech provozu tak, aby bylo možné pokrýt požadovanou splátku a 20,75% úrok.

Z toho tedy zřejmě vyplývá, že mnoho potenciálně výnosných investic, které by byly možné v podmínkách nízké inflace a nízkých úroků, nebude finančně únosných v podmínkách vysoké inflace a vysokých úroků. Proto je třeba každou nově zahajova-

nou investici pečlivě zvážit i s ohledem na možná rizika vyplývající ze zvyšování inflace a úrokové míry, neboť problémy by mohly nastat jak na straně věřitele, tak na straně dlužníka.

ZÁVĚR

Domnívám se, že pro zemědělství jsou uvedené příklady omezených investičních možností v podmínkách vysoké inflace velmi aktuální. Na demonstrativních příkladech jsme ukázali, že za podmínek inflace, i pokud v reálných hodnotách dochází ke stejné tvorbě příjmu jako by tomu bylo v podmínkách nulové inflace, může být mnoho investic prakticky nerealizovatelných.

Je známo, že poměrně vysoká fondová náročnost zemědělství proti ostatním odvětvím národního hospodářství (např. Mach 1989) s sebou nese relativně značné nároky na investice, ale schopnost tvorby příjmu se snížila zejména vlivem poklesu poptávky a rozvírajících se cenových nůžek. To jsou samozřejmě faktory, které potom dále znemožňují realizovat některé investice.

Z uvedených skutečností je tedy patrné, že zahajování nových investic musí být věnována pozornost z hlediska očekávaných příjmů nominálních i reálných a že pokud by inflace byla nadále vysoká, jsou další možnosti investic do zemědělství omezené, a to i za předpokladu, že by došlo ke zlepšení odbytové krize. Tento fakt by tedy měl být brán v úvahu i pro tvorbu kritérií pro poskytování dotací apod.

Literatura

- HILL, P.: The feasibility of financing investment. F.B.U. Occasional paper. University of London, 1981, č. 6.
MACH, J.: Vědecko-technický rozvoj a ekonomický růst. [Vědecká studie.] Praha, VŠZ 1989.
MERTLÍK, P. – RUSMICHOVÁ, L. – SOUKUP, J. aj.: Úvod do obecné ekonomie. 1. vyd. Praha 1991.
SMITH, S.M.: An introduction to investment mathematics. 1. vyd. New Jersey, Englewood 1968.
TRNKA, F.: Sledování efektivnosti investic v zemědělství. Praha, VŠZ 1977.

Došlo 10.8.1991

SŮVOVÁ, H., Vysoká škola zemědělská, Praha

Financování investic v podmínkách inflace

Zeměd. Ekon., 38, 1992, s. 191 – 196. - 4 tab., lit. 5, res. čes., angl.

investice, financování, inflace, úrokové sazby, příklady

Výrazné zvýšení cen, které nastalo v poslední době, způsobilo, že inflace se stává mimořádně důležitým ekonomickým faktorem a nese s sebou další problémy. Jedním z nich je zvyšování (nominálních) úrokových sazeb. Na jednoduchých demonstrativních příkladech bylo ukázáno, že stejná investice, která by byla reálná a splatitelná v podmínkách nulové (resp. velice malé) inflace, je v podmínkách vysoké inflace a tedy i vysokých úrokových sazeb prakticky nerealizovatelná, neboť dochází ke zvýšeným splátkám kapitálu v reálných hodnotách. Tento problém je pro čs. zemědělství velice aktuální, neboť schopnost tvorby příjmu je v současné době omezena, avšak na druhé straně je zde jeho vysoká fondová náročnost a potřeba investic. Tento fakt by měl být brán do úvahy např. i pro poskytování dotací na investice.

The problems of financing investment in a period of inflation

Zeměd. Ekon., 38, pp. 191 – 196. – 4 tabs, refs 5, summaries in cz, en

investment, financing, inflation, interest rate, examples

The high price increase which has set in recently has caused inflation to become an important economic feature and one has to consider and estimate the problems following it. It is clear that the high percentage rate of inflation is followed by the tendency of increasing interest rates which causes problems to borrowers as well as to lenders.

Interest payment to a lender can be considered from several points of view. But generally said the nominal interest rate in a period of inflation includes:

- compensation for the fall in the purchasing power of money,
- real interest rate.

Both lender and borrower should consider the impacts of price changes during the period the loan is paid off and the increase in interest rates as well. A lender usually provides a loan for such an investment that is able to generate sufficient income. But let us look at the examples. We have an asset bought for 1000 crowns, the expected life is 10 years.

Example 1

The rate of inflation: 0 %

The interest rate: 5 %

See table I - the plan of repayment. It can be seen that the investment just pays for itself over its life. It produces neither surplus nor deficit. This example will serve as a base for comparison of repayment during a period of inflation and high interest rates.

Examples 2

The rate of inflation: 15 %

The (nominal) interest rate: 20,75 %

The real interest rate is still the same (5 %). The plan of repayment is shown in Table II. The profitability of the investment is unchanged but the feasibility of the investment has changed rapidly, because the amounts outstanding before repayment are different. All these amounts have been arranged sinoptically in Table II.

The method of repayment has been considered too. There has been selected annuity method of repayment and its effect is shown in Table IV. And one can see, that income generated by the investment cannot cover the required amount of annual repayment in the period of inflation.

So even if the profitability of the investment is the same, it has become unfeasible.

The above mentioned examples are very topical for Czechoslovak agriculture. There are relatively high demands for investment but the ability to generate income has decreased, which has been affected by the decrease in demand and by high prices of agricultural inputs and low prices of agricultural outputs. These factors cause a lot of new investment to become unfeasible and should be considered for instance when providing subsidies.

Adresa autorky:

Ing. Helena S ů v o v á , Vysoká škola zemědělská, 165 21 Praha 6 Suchbátov

V preambule vinárskej charty prijatej Európskou konferenciou vinárskych oblastí (1991) sa konštatuje, že históriu vína nemožno oddeliť od histórie ľudstva. Víno, ako plod viniča a ľudskej práce, by sa nemalo považovať za obyčajný výrobok. Ako spoločník človeka za tisícročia je víno súčasne sviatosťou i bežnou záležitosťou. Vinohradníctvo a víno je hodnotou civilizácie a kritériom životnej úrovne. Je podmienkou ekonomického rozvoja, ale tiež technologického a vedeckého pokroku mnohých oblastí Európy a sveta. Preto je potrebné i naďalej využívať všetky možnosti na jeho efektívny rozvoj. Prechod na trhové podmienky u tohto odvetvia u nás vyvoláva existenčnú nutnosť reštrukturalizovať výrobu s prvoradým cieľom zvýšiť konkurenčnú schopnosť jeho výrobkov. Predpokladá to najmä zvýšiť produktivitu práce a znížiť výrobné náklady.

Realizácia týchto požadaviek je však sťažená dlhodobosťou pestovanej kultúry viniča na stanovišti, keď celková životnosť kra a jeho hospodárske využitie počas 25 - 30 rokov obmedzuje radikálne zmeny v oblasti využívania daného stanovišta, odrody a sčasti i spôsobu výroby. Jestvuje však celý rad možností a nutných opatrení, ktoré bude možné a potrebné realizovať tak, aby sme sa stali krajinou, ktorá sa cieľavedome i v tejto oblasti približuje ku krajinám Európskych spoločenstiev. Teoreticky by bolo možné ustúpiť od požiadavky transformovať toto odvetvie do trhových podmienok, čo by znamenalo, že by sa potreba hrozna a vína vyrovnávala dovozom. Uľahčila by to i jevstávajúca značná nadprodukcia hrozna i vína v krajinách Európskych spoločenstiev, kde navyše hospodárska politika stimuluje vývoz kvalitných výrobkov, ako na to poukazuje J a v ť r k o v á (1990). Takéto rozhodnutia by však nevyužívali naše vhodné ekologické podmienky, ktoré sa u nás po stáročia formovali, a ponechali by bez obživy cca 30 tisíc pracovníkov, ktorí v odvetví pracujú. Na druhej strane trh s vínom v krajinách Európskych spoločenstiev podlieha podľa uvedenej autorky značnému protekcionizmu a ochranným opatreniam, ktoré v značnej miere tlmia sezónne výkyvy a nestabilitu trhu.

V tomto príspevku preto chceme poukázať na doterajšie negatívne stránky v ekonomike výroby a upriamiť pozornosť na realizáciu nevyhnutných opatrení, ktoré povedú k samofinancovaniu a k zaisteniu konkurenčnej schopnosti voči zahraničným produktom. Vychádzali sme pri tom zo všeobecne stanovených súčasných podmienok a podnikateľských funkcií pre poľnohospodárske podniky pri prechode na trhové ekonomiku, ako ich formulovali H e t t e š (1990), B l a s (1990) a pro podmienky rodinných fariem M o s n ý (1990). Pôjde tiež o zhodnotenie výrobkovej vertikály, hlavne výroby hrozna, vína a jeho predaja tak, ako je to bežné vo vyspelých európskych krajinách, v Nemecku a Francúzsku, na čo poukazuje K a l i n k e (1975). V podmien-

kach centrálne plánovitého rozvoja ekonomiky tieto základné väzby boli u nás porušené.

Vo vyspelých vinohradníckych krajinách je vinohradnícka a vinárska výroba menej koncentrovaná. Vyskytuje sa hlavne v dvoch organizačných formách: samostatne pôsobiace vinohradnícko-vinárske podniky s hlavným alebo doplnkovým zdrojom príjmov, alebo odvetvia začlenené do poľnohospodárskeho družstva alebo podniku, keď napríklad v Nemecku a Rakúsku je 50 % z celkových pôch vo výmere do 1 - 2 ha, čo uvádza St u m m (1977).

U nás zo známych príčin to bolo v roku 1990 iba 22 % ako plochy zahrádkárske a záhumienkárské. V týchto krajinách je taktiež výraznejšie zastúpená skupina víkendových vinohradníkov, ktorí vlastnia, alebo obhospodarujú vinohrady formou doplnkovej činnosti, popri hlavnom zamestnaní, alebo takáto malá výmera vinohradov je súčasťou poľnohospodárskej farmy. To má výhodu hlavne v tom, že menšia výmera a doplnková činnosť vinohradnícka v rámci podniku s kombinovanou činnosťou ľahšie odoláva výrobným a odbytovým problémom, ako vysoko koncentrovaná a špecializovaná výroba. Potvrdzuje to i nedávna aféra v Rakúsku v roku 1985 s nezákonným používaním glykolov na vylepšenie vín, ktorá zapríčinila prudký pokles odbytu rakúskych vín. To viedlo k rozpadu väčších podnikov a k výraznému vzrastu drobných vinohradníkov, keď ich zastúpenie vzrástlo z 33 % v roku 1985 na 50 % v roku 1990.

Možno sa domnievať, že aj u nás v niektorých oblastiach dôjde k obdobnej reštrukturalizácii, a prvé výsledky z privatizácie to potvrdzujú. Tieto predpovede umožňuje i skutočnosť, že malý súkromný vinohradník je v súčasnosti finančne konkurenciálne schopnejší, lebo v terajších ekonomických pravidlách neodvádza daň z miezd a za predpokladu, že si racionálne usporiada spracovanie a odbyt, vykazuje nižšie režijné náklady.

MATERIÁL A METODIKA

V práci je stručne analyzovaný doterajší vývoj ekonomiky výroby hrozna v reprezentatívnom súbore 42 podnikov ČSFR so špecializovanou vinohradníckou a vinárskou výrobou za obdobie 1971 až 1989. Podrobnejší rozbor nákladových a výsledných ukazateľov hospodárenia je za roky 1986 a 1989. Pri zisťovaní údajov o vlastných nákladoch a výsledkoch hospodárenia boli využité platné metodiky kalkulácie. Reprezentatívnosť výberového súboru bola testovaná ukazovateľom hektárovej úrody súboru s hektárovými úrodami všetkých vinohradníckych podnikov.

Testovaním koeficientami šikmosti a špičatosti sme konštatovali normálne rozdelenie početností, posúdením rozdielov rozptylov F-testom oboch súborov boli rozdiely nepreukazné a využitím t-testu pri hodnotení rozdielu aritmetických priemerov bol preukázaný rozdiel zistený len v roku 1987, keď výberový súbor mal vyššie hektárové úrody než základný.

Konštatujeme teda, že výberový súbor bol vhodný na zovšeobecnenie údajov o vinohradníckej výrobe v uvedenom období. Výroba vína vychádza z hodnotenia 20 podnikov ročne, lebo spracovaním hrozna sa roľnícke družstvá v podmienkach centrálne plánovanej ekonomiky mali možnosť zaoberať len okrajovo.

VÝSLEDKY

Výroba hrozna

Analýza vychádza z dvadsaťročného hodnotenia vývoja hlavných ukazovateľov – nákladov, hektárovej úrody, bilančného zisku a nákladovej miery rentability – a porovnáva ich za päťročné priemery v jednotlivých krajoch s vinohradníckou výrobou (tab. I). Indexové porovnanie priemeru rokov 1971 až 1973 s rokmi 1986 až 1989 ukazuje, že zatiaľ čo celkové náklady sa zvýšili v uvedenom období o 38 %, hektárove úrody poklesli o 10 % a nákladová miera rentability poklesla o 20 %.

Rozhodujúce sú prvé dva ukazovatele – náklady a hektárová úroda ktoré prejavili krajne negatívny vývoj. Zatiaľ čo náklady sa viac-menej rovnomerne (s výnimkou rokov 1976 - 1980) zvyšovali, vývoj hektárovej úrody bol nerovnomerný a od roku 1981 klesal. Zapríčinil to hlavne kalamitný výskyt zimných mrazov v roku 1985 a opätovné zimné mrazy v roku 1987. Najvýraznejšie sa tieto negatíva prejavili v podnikoch Juhomoravského kraja, kde bol dopad zimných mrazov najvyšší.

I. Ekonomické rozdiely pri výrobe hrozna v jednotlivých krajoch zo súboru podnikov (5 - ročné priemerné údaje v Kčs . ha⁻¹ rodiacich vinohradoch - Economic differences in grape production in particular regions from the set of enterprises (5-year averages in Czechoslovak crowns per hectare of yielding vineyards)

Oblasť, kraj	Ukazovateľ	Priemer rokov			
		1971-75	1976-80	1981-85	1986-89
ČSFR	Náklady celkové (Kčs)	35 591	34 614	39 535	49 050
	úroda (t.ha ⁻¹)	5.65	6.70	5.81	5.06
	bilančný zisk (Kčs)	11 983	11 380	4 572	13 194
	miera rentability (v %)	33.7	33.2	11.6	26.9
Jmk	Náklady celkové (Kčs)	36 370	33 408	37 930	44 320
	úroda (t.ha ⁻¹)	7.72	7.55	5.98	4.30
	bilančný zisk (Kčs)	21 794	21 544	5 978	7 684
	miera rentability (v %)	59.9	64.5	15.8	17.3
Zsk	Náklady celkové (Kčs)	35 167	34 666	40 774	51 424
	úroda (t.ha ⁻¹)	5.34	7.25	6.47	5.54
	bilančný zisk (Kčs)	12 429	15 581	8 512	16 758
	miera rentability (v %)	35.3	44.9	20.9	32.6
Ssk	Náklady celkové (Kčs)	33 425	34 105	34 573	46 966
	úroda (t.ha ⁻¹)	4.31	3.81	3.91	4.81
	bilančný zisk (Kčs)	-1 238	-6 279	-1 994	13 194
	miera rentability (v %)	-3.9	-18.4	-5.8	28.1
Vsk	Náklady celkové (Kčs)	39 700	36 445	41 674	45 198
	úroda (t.ha ⁻¹)	3.65	3.09	2.65	3.20
	bilančný zisk (Kčs)	738	-16 127	-21 008	-4 013
	miera rentability (v %)	2.5	-44.2	-50.4	-8.9

II. Jednotlivé položky nákladov na hrozno v súbore sledovaných podnikov (priemerné hodnoty rokov 1986 - 1989 v Kčs.ha⁻¹ zberovej plochy) - Particular items of costs of grape production in the set of enterprises observed (average values of 1986 - 1989 in Czechoslovak crowns per hectare of harvest areas)

Ukazovateľ	ČSFR	SR	Zsk	Ssk	Vsk	Jmk
Spotreba hnojív	1 826	1 976	1 988	1 939	1 906	1 300
Mzdy	8 223	8 589	8 716	7 744	8 663	6 938
Odpisy	8 540	8 978	8 849	9 530	9 423	7 005
Ostatné priame náklady	19 749	19 837	20 493	18 220	15 522	19 441
Režijné náklady	7 059	7 294	7 540	6 242	6 424	6 235
Náklady celkom	49 050	50 397	51 421	46 966	45 198	44 328
Ha úroda v tonách	5,06	5,28	5,54	4,81	3,20	4,30
Tržby	29 065	32 700	35 690	21 035	20 141	16 320
Dotácie k tržbám	11 561	13 500	13 206	17 464	9 937	4 761
Hrubá produkcia (s.c.)	46 797	47 565	50 170	40 692	31 186	44 104
Bilančný zisk	13 194	14 765	16 758	13 194	-4 013	7 684
Miera rentability (%)	26,90	29,30	32,59	28,09	-8,88	17,34

Bilančný zisk i mieru rentability zo skutočne vykázaných hodnôt je možné hodnotiť iba po zahľadení vonkajších zásahov cenových a mimocenových, čo osobitne platí pre roky 1986 až 1989, keď dotácie poskytované k tržbám výrazne ovplyvňovali tieto hodnoty.

Tab. II poukazuje na podrobnejšiu štruktúru nákladov vynaložených v rokoch 1986 až 1989 na 1 ha vinohradov v jednotlivých regiónoch ČSFR. Celkové náklady najvýraznejšie ovplyvňujú náklady nepriamo vynakladané, ktoré tvoria 70 - 75 % z celkových nákladov. Sú to ostatné priame náklady, tvoriace 40,3 % z vlastných nákladov (hlavne poistné a odvody z miezd), odpisy základných prostriedkov (17,4 %) a výrobná i správna réžia (14,4 % z celkových nákladov). Priame náklady predstavujú 25 - 30 % zastúpenie v celkových nákladoch. Ide predovšetkým o priame mzdy (16,8 %) a materiálové náklady, hlavne hnojivá a postreky (10 %), ktoré za roky 1986 až 1989 činili 49 050 Kčs.ha⁻¹.

Táto štruktúra vyjadruje aj možnosť ovplyvniť celkové náklady racionalizačnými zásahmi. Úsilie nemôže byť zamerané len na úspory priamych vkladov, hlavne práce, hnojív, postrekov, ale i na nepriame náklady, hlavne režijné, odpisy a pod. V tejto skupine nákladov sa ukazujú možnosti zníženia nákladov hlavne o odvodov z miezd cestou privatizácie, keď súkromní ani víkendoví vinohradníci neplatia odvody z miezd, resp. prevzatím plôch do individuálneho obhospodarovania so spätným odkúpením produkcie podnik nevypláca mzdy a neodvádza z nich prostriedky. Oba spôsoby umožňujú popri iných možnostiach súčasne znížiť režijné náklady.

Taktiež je potrebné zvýšiť v podnikoch starostlivosť o jednotlivé viničové kry a tým predĺžiť ich životnosť cca na 25 - 30 rokov, čo umožní podľa platných predpisov individuálne v jednotlivých podnikoch znížiť odpisové sadzby z vinohradov na 3 - 4 % (z terajšej jednotnej záväznej 7 % sadzby).

Popri znižovaní nákladov na výsadbu nových vinohradov a tým i odpisov je nanajvýš aktuálne hľadať lacnejšie technologické spôsoby výroby hrozna, ako i posu-

nutie záväznej hranice pre terasovanie plôch využitím lacnejších biologických spôsobov na zamedzenie vodnej erózie (zelené pásy, mulče, nástiely a pod.).

Možnosť na zníženie priamych nákladov je viacej a sú podmienené hlavne vypracovaním a realizovaním extenzívnych (pri zosúladení vkladov a výnosov do primeraného ekonomického efektu), integrovaných, ekologických a alternatívnych modelov výroby hrozna všade tam, kde je vysoká intenzita vkladov do výroby a nenachádza potrebnú produkčnú odozvu. Určité, i keď obmedzené možnosti tu poskytuje alternatívne využitie interspecifických krížencov, kde možno minimalizovať ochranu a sčasti i výživu.

U udržiavacích dávok hnojenia bude potrebné prehodnotiť normy. Doterajšia norma hnojenia pozná tri varianty podľa predpokladanej úrody hrozna: do 15 ton hrozna z hektára, nad 15 ton a nad 15 ton v závlahových podmienkach (Valachovič a kol. 1988). To nezodpovedá väčšine vinohradníckych honov. Priemerné hektárové úrody sa pohybujú okolo 5 ton, teda vinohrady v priemere sústavne prehnojujeme.

U ochrany viniča bude potrebné využívať poznatky z integrovanej ochrany, prognózy a signalizácie, pri mechanizácii bude nutné uplatňovať len tie mechanizmy, ktoré znižujú nielen prácnosť, ale i náklady, čo sa doposiaľ pri vykazovanom nedostatku pracovníkov dôsledne neuplatňovalo. Napr. kombajnový zber hrozna bol využívaný i napriek vyšším nákladom oproti ručnému zberu preto, že umožňoval zvládnuť práce v požadovaných agrotechnických termínoch (Jung 1988).

Priemerná hektárová úroda za sledované obdobie bola 5,06 ton a vyústila do priemerného zisku 13 194 Kčs.ha⁻¹ a nákladovej miery rentability 26,9 %. Náklady na tonu hrozna dosahovali 9 694 Kčs a dotácie 2 285 Kčs. Najvyššie boli v poslednom z hodnotených rokov. Ak zohľadníme úpravy cien vstupov, ktoré vyplývajú zo zmeny kurzu US dolára na 28 Kčs za 1 USD, dochádza pri výrobe hrozna k zvýšeniu cien pohonných hmôt o 130 %, priemyselných hnojív o 50 %, chemických ochranných prostriedkov o 66 % a zvyšujú sa i položky u režijných nákladov. Tým sú náklady na hektár plodných vinohradov zvýšené o 8 až 9 tis. Kčs. Požiadavka na zracionalizovanie týchto vstupov a tým i na zvýšenie konkurenčnej schopnosti je teda opodstatnená.

Tabuľkové údaje súčasne vyjadrujú úroveň výroby hrozna v regiónoch. Najvyššie náklady, o 8,8 % vyššie ako priemerné, boli v podnikoch Západoslovenského kraja, čomu zodpovedali i o 9,5 % vyššie hektárové úrody, o 27 % vyšší bilančný zisk a o 21,2 % vyššia nákladová miera rentability. Z toho možno usúdiť, že v podnikoch Západoslovenského kraja došlo v sledovanom období k efektívnej intenzifikácii, a to k rastu nákladov a rýchlejšiemu rastu finančných výnosov.

Obdobne tomu bolo i v podnikoch Stredoslovenského kraja, ktoré znížili vlastné náklady oproti priemeru o 4,2 % a hektárovú úrodu o 4,9 %. Dosiahli však bilančný zisk rovný priemeru a zvýšili tak mieru rentability o 4,4 % oproti priemeru. Treba však podotknúť, že tieto parametre boli dosiahnuté čerpaním najvyšších dotácií 17 464 Kčs.ha⁻¹, t.j. o 51,1 % vyšších než priemerných.

V podnikoch Juhomoravského kraja boli vynaložené najnižšie náklady, o 9,6 % nižšie než priemerné, ale boli dosiahnuté i nízke hektárové úrody, o 15 % nižšie ako priemerné. U nízkych hektárových úrod to spôsobili hlavne negatívne dopady extrémnych mrazov z roku 1985 a 1987. Toto viedlo i k bilančnému zisku o 41,8 % nižšiemu ako priemer a rovnako nižšej nákladovej miere rentability (o 35,5 %). Nízke výsledné ekonomické ukazovatele ovplyvnilo i nízke čerpanie dotácií, a to o 58,8 % nižšie ako celkový priemer. Tieto boli sčasti orientované do investičnej činnosti, usmernené cez integračný fond spracovateľa, no i napriek tomu dosiahli dotácie naj-

nižších hodnôt, lebo sa v poslednom období vychádzalo zo zatriedenia do produkčne ekonomických skupín.

Z hľadiska dostatočnej tvorby vlastných disponibilných finančných prostriedkov pre prechod do trhových podmienok je jednou z najdôležitejších úloh primeranosť dosiahnutého bilančného zisku, alebo posúdenie samofinancovateľskej schopnosti vinohradníctva s ohľadom na súčasne platné ekonomické podmienky podnikania. Podstatnú úlohu tu zohráva otázka perspektívnych zámerov v odvetví. V súčasnosti je v odvetví reálne len uchovanie doterajšej výmery, bez požiadaviek na rozširovanie plôch.

V niektorých odôvodnených prípadoch, kde nebude možné uviesť do súladu množstvo a kvalitu získanej produkcie s nákladmi, možno očakávať redukcii plôch a činností. Preto ak prijmeme za základ, že sa vinohradnícke odvetvie musí racionalizovať, znížia sa finančné požiadavky na budovanie nových vinohradov a výška odpisov bude uhrádzať jednoduchú reprodukciu. Pre zaistenie finančnej sebestačnosti (dostatočného zisku) bude potrebné zohľadniť minimálne tvorbu fondov: odmien ako fakultatívneho fondu (10 % z miezd), kultúrnych a sociálnych potrieb (2 % z miezd) a rezervného fondu (5 % z použiteľného zisku). Ak sa využije hranica nezdaniteľného minima 1 200 Kčs z 1 ha vinohradov, potom táto stačí na pokrytie všetkých uvedených záväzných fondov a nie je potrebné uvažovať so ziskom vyšším.

EKONOMIKA VÝROBY VÍNA

Neoddeliteľnou súčasťou vinohradnícko-vinárskeho podniku sa musí stať výroba vína a jeho predaj. Tým s výrobou hrozna utvorí prirodzený reťazec uzatvoreného cyklu. V prospech tejto požiadavky hovoria výsledky z organizácie odvetvia vo vyspelých vinohradníckych krajinách, ale i skutočnosť v začínajúcich trhových podmienkach. Pri tvorbe zisku z jednotlivých úsekov hospodárstva u nás obchod a spracovanie potravín dosahujú podstatne vyššie zisky než prvovýroba.

Hodnotenie v rokoch 1986 až 1989 vychádza z 19 sledovaných podnikov. Najvyššie zastúpenie tvorili podniky zo Západoslovenského a Juhomoravského kraja. Podniky z Východoslovenského kraja neboli zastúpené a zo Stredoslovenského kraja boli získavané údaje z družstiev Nenice a Plachtince. Tento stav zodpovedá i skutočnému rozmiesteniu spracovateľských družstevných podnikov pri výrobe vína. S ekonomikou výroby vína fľašového sme sa nezaoberali, lebo toto bolo v sledovanom období len výnimočne povolené vybraným podnikom. V priemere za sledované obdobie (tab. III) dosiahli náklady na výrobu 1 litra sudového (cisternového) vína 14,02 Kčs. Najviac ie zatažili náklady materiálové (68,6 %, t.j. 9,6 Kčs.l⁻¹) a potom režijné, hlavne správna réžia (15,8 %, t.j. 2,22 Kčs.l⁻¹). Ostatné položky podľa výroby: ostatné priame náklady 5,4 %, t.j. 0,78 Kčs, odpisy základných prostriedkov 3,7 %, t.j. 0,52 Kčs, mzdové 3,19 %, t.j. 0,44 Kčs, výrobná réžia 2,3 %, t.j. 0,32 Kčs, a napokon opravy a udržiavanie 1,0 %, t.j. 0,14 Kčs.l⁻¹.

V sledovaných podnikoch bolo spracovanie za sledované obdobie 17 599 l vína, čo ročne činilo cca 4,4 tis. litrov vína, z toho v podnikoch ČR 2,3 tis. litrov a v podnikoch SR 2,1 tis. litrov vína ročne.

Vysoké materiálové náklady ovplyvňovala hlavne nákupná cena hrozna. Výška materiálových nákladov 9,6 Kčs.l⁻¹ a celkových nákladov 14,02 Kčs.l⁻¹ spôsobuje nekonkurenčnosť vína vyrobeného v našich podmienkach s cenou vín stolových sudo-

III. Priemerné náklady, zisk a rentabilita pri výrobe vína sudového a fľašového u roľníckych družstiev a vinárskych závodov SR v Kčs.l⁻¹ za roky 1986 - 1989 - Average costs, profit and profitability in production of barrelled and bottled wine in the agricultural cooperatives and in the wine-making enterprises in the Slovak Republic in Czechoslovak crowns per litre over the years 1986 - 1989

Ukazovateľ	Súbor roľníckych družstiev		Porovnanie s VN Vinár. závodov, biele víno	
	Kčs.l ⁻¹	% z VN	sudové Kčs.l ⁻¹	fľašové Kčs.l ⁻¹
Spotreba materiálu	9,63	68,6		
Mzdy	0,44	3,2		
Opravy a udržiavanie	0,14	1,0		
Odpisy zákl. prostriedkov	0,52	3,7-		
Ostatné priame náklady	0,75	5,4		
Réžia: výrobná	0,32	2,3		
správna	2,22	18,8		
Náklady celkom	14,02	100,0	12,21	14,28
Bilančný zisk na 1 000 l	2,9		9,7	16,0
Miera rentability	2,06		7,94	11,20

vých, ponúkaných z vyspelých európskych krajín, kde je nadbytok vína a ponúka sa v priemernej cene 8 - 10 Kčs.l⁻¹. V mnohých prípadoch ide o dumpingovú cenu.

Pri výrobe vína bola činnosť v roľníckych družstvách len mierne zisková, so ziskom 0,29 Kčs na 100 litrov vína, kým v podmienkach ucelených výrobných liniek s priaznivým využitím strojov vo vinárskych závodoch bol dosiahnutý zisk priaznivejší, a to 0,97 Kčs na 100 litrov sudového vína a 1,60 Kčs u vína vo fľaši. Porovnanie týchto výsledkov spolu s výsledkami dosiahnutými pri výrobe hrozna po odpočítaní poskytnutých dotácií hovoria v prospech finalizácie vína sudového a hlavne fľašového. Potvrďuje to i pohyb cien v súčasnosti, keď predajné ceny sudového a fľašového vína začiatkom roku 1991 vzrástli o 20 %. Cena hrozna ostáva otvorená, ale nemožno očakávať vyššiu ako v roku 1990 bez dotácií pre značnú ponuku lacných stolových vín zo zahraničia a pre znižovanie spotreby. Toto porovnanie nediferencuje odrody ani skupiny odrôd.

Pre budúce obdobie bude nutné počítať s diferencovaným hodnotením odrôd i kategórií vín, tak ako ich vymedzuje návrh vinohradnícko - vinárskeho zákona, alebo ako ukazujú výsledky z vyspelých vinohradníckych krajín i naše, kvalita i odroda sú výrazným prvkom rentability. Súčasný systém nákupu podľa zatriedenia odrôd do tried a podľa cukrnatosti sa javí ako nevhodný, keď do popredia sa dostáva trh s vínom a nie s hroznom. Rozhodujúcim ukazovateľom bude kvalita ponúkaných výrobkov, ktorá má základ v kvalite hrozna a jeho spracovania. Z toho vyplýva i ďalšia opodstatnená požiadavka na kapitálové alebo vlastnícke prepojenie výrobcov hrozna, výrobcov vína i obchodníkov.

ZÁVER

Predložená práca ukazuje na cesty a možnosti, ako zaistiť konkurenčnú schopnosť a porovnateľnosť vinohradnícko – vinárskeho odvetvia so zahraničím. Poukazuje predovšetkým na potrebu zosúladiť produkciu hrozna s nákladmi na jeho výrobu. Je nutné urýchlene realizovať zníženie priamych a hlavne nepriamych nákladov pri súčasnom zvýšení hektárových úrod. Tam, kde nebude možné zaistiť pozitívnu produkčnú odozvu z intenzifikácie výroby, bude potrebné hľadať iné, extenzívne alebo integrované spôsoby výroby hrozna. V súčasnosti je naliehavá potreba kapitálového alebo vlastníckeho prepojenia činnosti pri výrobe hrozna, vína a jeho predaja.

Literatúra

- BLAAS, G.: Faktory adaptačného správania sa podnikov v období prechodu k trhovej ekonomike. In: Aktuálne otázky ekonomickej reformy v agrokomplexe. Zborník ČSVTS. Bratislava, VÚEPP 1990
- HETTES, J.: Podnikateľské funkcie poľnohospodárskych podnikov v podmienkach trhového mechanizmu. Ekon. Poľnohosp., 1990, č. 10, s. 437–440
- JAVŮRKOVÁ, J.: Zemědělská politika Evropských společenství. Praha ÚVITZ 1990.
- JUNG, I.: Ekonomické zhodnotenie mechanizovaného a ručného zberu hrozna. Vinohrad. 26. 1988, č. 10, s. 220–222
- JUNG, I. – TÖREK, J.: Výskum organizácie a ekonomiky vo vinohradníctve a vinárstve. [Záverečná správa.] Bratislava, KVÚVV 1990
- KALINKE, H.: Der Einfluss der Winzergenossenschaften auf den Weinmarkt der Bundesrepublik Deutschland. Weinwirtsch., 1975, č. 17
- MOSNÝ, D.: Budovanie rodinných fariem v podmienkach Slovenska. Informácie MPVZ SR, 1990, č. 18, s. 18–22
- STUMM, G.: Zur Wirtschaftlichkeit der Kellerung. Weinwirtsch., 1977, č. 36–37
- VALACHOVIČ, A.: Vefkovýrobné systémy pestovanie viniča. Praha, ÚVITZ 1988.
- Charte du vin. Európska konferencia vinohradníckych oblastí. 1991.
- Návrh zásad zákona o vinohradníctve a vinárstve. Bratislava, KVÚVV 1991.

Došlo 7. 8. 1991

JUNG I.: Komplexný výskumný ústav vinohradnícky a vinársky, Bratislava

Ekonomické predpoklady prosperity vinohradnícko-vinárskych odvetví v trhovom mechanizme

Zeměd. Ekon., 38, 1992, č. 3, s. 197 – 205. – 3 tab., lit. 11, res. slov., angl.

vinohradníctví, vinařství, náklady, tržní podmínky, analýza

Práca analyzuje doterajší vývoj nákladov a výsledných ukazateľov pri výrobe hrozna. Poukazuje na možnosti racionalizovať vstupy do výroby hrozna, čo spolu so zvýšením hektárových úrod a finančných výnosov zabezpečí zvýšenú konkurenčnú schopnosť so zahraničnou produkciou. Práca zdôvodňuje nutnosť kapitálove lebo vlastnícky prepojiť výrobu hrozna s výrobou vína a jeho predajom.

Economic presumption of prosperity of viticulture-winemaking sectors in the market mechanism

Zeměd. Ekon., 38, 1992, No. 3, pp. 197 – 205. – 3 tabs, refs 11, summaries in sl, en
viticulture, wine-making, costs, market conditions, analysis

Transition to the market conditions calls for a need to restructure viticulture sector and to increase the competitiveness of its products. Long-term culture growing on the site makes implementation of these requirements difficult but there is a possibility how to reach this aim. In our article we point out the up-to-now negative development and outline the possibilities of its improvement. The recent development is analyzed on the basis of a representative set of 42 enterprises specializing in viticulture and wine-making in the CSFR.

From the result of the grape production, as shown in Tab. I, it is clear that the costs in 1971 - 1989 increased in total by 38 percent, but per-hectare yields decreased by 10 percent. The yields varied from 5.06 to 6.70 t on five-year averages on the set. The balance profit increased by 10 percent, but cost profitability rate decreased by 20 percent. This negative development was most marked in the enterprises in the South Moravian Region, where calamity heavy frosts occurred over the years 1985 - 1987 and where insufficient use of state subsidies also played its role. Favourable development of balance profit was influenced by the price supports given, mainly at the end of the period observed. The structure of the costs over the years 1986 - 1989 (Tab. II) indicates that 70 to 75 percent of the total costs consisted of indirect costs (insurance and wage taxes achieved 40.3 percent, depreciation of fixed assets achieved 17.4 percent and production and administrative overhead costs achieved 14.4 percent of the total costs). Of the direct costs the most important are direct wages (16.8 percent) and material costs as fertilizers and pesticides (10 percent). This structure shows the areas, where it is necessary to rationalize inputs. It concerns mainly indirect inputs, because they are usually forgotten. Wine production and its sale have to become an inseparable part of the viticulture-wine-making enterprise. Together with grape production it will create a closed cycle of production and realization. Not only the results of the sector organization in the advanced wine-growing countries, but also the situation in starting market condition at profit formation from particular activities in this country, when trade and grape processing reach higher profits than primary production, speak in favour of this requirement. Tab. III shows the cost structure and economic results reached in production of barrelled wine in agricultural cooperatives and in wine-making enterprises. Total costs per 1 litre of barrelled wine in agricultural cooperatives were 14.02 Czechoslovak crowns. This price causes the current noncompetitiveness of wines in comparison with the wines imported and also with the wines produced in the wine-making enterprises in the conditions of large-scale technologies. Economic results of barrelled and bottled wine speak in favour of bottled wine production.

The article points to the necessity of coordinating the level of grape production with the level of production costs. It will be necessary to ensure quickly a decrease of both direct and especially indirect costs and an increase and stabilization of per-hectare yields of grapes at the same time. Together with intensification it will be needed to develop also extensive integrated methods of grape production. A necessity of capital or ownership integration of the grape production, wine-making and marketing also is discussed.

Adresa autora:

Ing. Ivan Jung, CSc., Komplexný výskumný ústav vinohradnícky a vinársky, Matušková 25, 833 11 Bratislava

Výzva ke spolupráci

Předsednictvo odboru ekonomiky, řízení, sociologie a informatiky Akademie zemědělských věd ČSFR na svém zasedání 14. ledna 1992 přijalo usnesení k iniciování aktivní účasti vědeckovýzkumné základny zemědělství, potravinářství a lesnictví na procesu transformace agrokomplexu. Předsednictvo odboru vyzývá všechny výzkumné instituce k předložení nabídky vyřešených výzkumných prací z oblasti metodických postupů spojených s řízením a koordinací prací na transformaci a z oblasti technologických postupů výroby, které by mohly usnadnit zpracování transformačních projektů.

Vzhledem k aktuálnosti a závažnosti transformačního procesu se očekává plné pochopení této výzvy a aktivní přístup převážné části výzkumných institucí zabývajících se řešením problematiky zemědělství, potravinářství a lesnictví.

FAKTA PROTI ILUZÍM O DOVOZU LEVNÝCH POTRAVIN

Stanovení kursu USD vůči Kčs 1 : 28 v roce 1991 bylo kritizováno např. prof. Komárkem. Je však nesporné, že uvedený kurs stimuluje exportní orientaci našeho národního hospodářství, resort zemědělství a potravinářství nevyjímaje. Udržení tohoto kursu v průběhu roku 1991 svědčí o tom, že tento kurs odpovídá vynaloženým nákladům na získání 1 USD v našich zahraničně obchodních transakcích i úrovni poptávky po valutách v ČSFR. Odchytky od tohoto kursu lze označit v průběhu roku za minimální. Je samozřejmé, že k udržení stanoveného kursu směřovala také finanční politika naší vlády, která zahrnovala i mírný růst zadluženosti související především s udržením potřebných finančních devizových rezerv. V souvislosti s touto trvalejší koncepcí, zaměřenou na stabilní kurs koruny a dolaru, lze označit uvažovanou alternativu ministerstva zemědělství ČR týkající se možnosti dovozu „levných potravin“ ze světového trhu při současném dotování „zemědělské nevýroby“ v méně příznivých podmínkách u nás za iluzi, přinášející v souhrnných výsledcích nespornou národohospodářskou ztrátu. Některá fakta dokládající toto tvrzení přináší tento příspěvek.

VZTAH PŘEVAHY NABÍDKY V ROCE 1991 K NÁKUPNÍM CENÁM

Součástí dokumentu Návrh zásad hospodářské politiky vlády v zemědělství a potravinářském průmyslu (Venkov 24.9.1991) je odhad přebytků zemědělské produkce v roce 1991, neumístěné na vnitřním trhu ČSFR. Tento odhad činí u jatečného skotu 294 tis. tun, u mléka 1,2 mld litrů, u obilí 1,46 mil. tun a u řepky olejné 130 tis. tun.

Objemy spotřeby základních komodit zemědělské produkce v letech 1990 až 1992 v ČSFR (1990 - skutečnost, 1991/92 - odhady) doplněné o objemy nabídky v roce 1991 a průměrné realizační ceny jsou uvedeny v tab. I.

Stabilizační opatření vlády, která by měla zabránit „lavinovitému“ rozpadu podniků zemědělské prvovýroby a pravděpodobnému následnému rozpadu trhu potravin, by měla být založena alespoň částečně na garantování minimálních nákupních cen (na úrovni „nutných“ nákladů) a na subvenční stimulaci žádoucích změn ve výrobě. V důsledku těchto opatření je očekáván vzestup maloobchodních cen potravin pro konečného spotřebitele v roce 1992 v úhrnu o 30 % proti roku 1991.

Prvním z přijatých opatření ke stabilizaci odbytu a cen zemědělské produkce bylo vytvoření Federálního fondu tržní regulace (schválen federálním shromážděním ČSFR 2.10.1991). Fond má formou intervenčních nákupů do státních rezerv a na dotovaný vývoz přebytků zajistit odbyt podstatné části nadvýroby zemědělských produktů v roce 1991 za zaručené ceny (jedná se o výrobky z masa, obilí a mléka). Další dílčí opatření, mající spíše charakter „odkladu“ rychlého růstu zadluženosti podniků zemědělské prvovýroby, byla na úrovni federální vlády přijata v listopadu (např. odklad odvodu 50 % z vyplácených mezd v zemědělských družstvech).

Třetím opatřením je celní ochrana domácích výrobců v zemědělství, která vstupuje v platnost 1.1.1992. U hovězího a vepřového masa a u mléka a másla se celní sazba zvyšuje z dosavadních nejvýše 10 % na 30 %, u margarínu a stolních olejů z 5 - 8 % na 20 %. U cukru se zvyšuje nejvýrazněji z 10 % podle druhu na 50 až 80 %. Ke zvýšení „ochranné celní sazby“ dochází u celé řady dalších výrobků a jejich skupin, např. pšeničné mouky, vína, lihovin, cigaret

I. Poptávka, nabídka a nákupní ceny zemědělských produktů v ČSFR (v tis. tun, mléko v mil. litrů, vejce v mil. kusů)

Výrobek	Spotřeba			Nabídka výroby 1991 (odhad)	Průměrná realiz. cena 1991 (odhad k 1.10.)	Odhad ¹⁾ vývoje ceny v roce 1992
	skuteč. 1990	odhady				
		1991	1992			
Jatečný skot	719,8	490	520	784	25/kg	pokles
Mléko	6 061,3	4 085	4 191	5 285	4,75/l	vzestup
Jatečná prasata	897,7	770	775	770	24/kg	stagnace
Jatečná drůbež	292,8	275	292	275	21/kg	stagnace
Vejce	2 851,6	2 400	2 345	2 400	1,2/ks	stagnace
Pšenice potrav.	1 917	1 560	1 720	3 020	2 600/t	stagnace
Cukrovka	4 858	5 428	5 783	5 860	800/t	stagnace
Brambory	2 534	2 815	2 995	3 250	1,3/kg	stagnace
Řepka	374	306	304	444	4 500/t	stagnace

¹⁾ Návrh zásad hospodářské politiky vlády v zemědělství a potravinářském průmyslu (Venkov 24.9.1991)

II. Průměrné nákupní ceny produktů živočišné výroby v ČR v srpnu 1991

Výrobek	Nabídka v % poptávky nákupních organizací	Průměrná nákupní cena v Kčs (srpen 91) za 1 kg ž.h.	Cenové rozpětí podle místa nákupu	
			maximum	minimum
Býci, volí, jalovice třída A, E	241,6	27,05	32,81	17,19
Jatečné krávy	158,3	12,57	21,58	9,10
Jatečná telata sající	197,1	18,70	36,00	10,00
Jatečná prasata	90,6	22,75	29,32	17,78
Jatečná jehňata	557,3	17,95	18,00	17,90
Ovce, skopci, berani	443,5	7,69	8,93	7,42
Jatečná kuřata	112,6	18,91	20,47	15,81
Vejce netříděná	64,8	1,04/ks	1,20	0,93
Mléko I. tř. jakosti	104,2	4,74/l	5,58	4,16

Pramen: Venkov 24.9.1991

a v době domácí sezónní výroby též u brambor, rajčat, okurek, jablek apod. Naproti tomu se od cla osvobozují rybí konzervy, ananas, banány, mandle a jiné specializované zahraniční výrobky.

Autoři příspěvku mají vážné výhrady k indikativním vládním doporučením pro rok 1992, která jsou orientována na *subvenční pravidla předpokládající pokles rostlinné a živočišné výroby o rozsah odpovídající v ČSFR výměře 12 % orné půdy (550 tis. ha), resp. 13 % celkové zemědělské půdy (870 tis. ha)* s přednostním útlumem výroby v horších klimatických podmínkách a na území s nejvyšší zátěží škodlivých imisí.

Za „rizikový“ považují autoři i projektovaný pokles početních stavů skotu v průběhu roku 1992 ze 4,5 na 4,2 mil. kusů. Skutečnost (v době přípravy tohoto příspěvku) v 1. polovině

prosince 1991 svědčí o tom, že prognóza výrazného přebytku výroby hovězího masa a mléka (event. másla) v roce 1992 není zcela reálná.

Řešení přebytku výroby řepky v roce 1992 souvisí s eventuálním programem výroby „ekologické nafty“ z řepkového semene. Autoři příspěvku se domnívají, že náklady na dočasné vyřazení 13 % zemědělské půdy v roce 1992/93 z výroby by při jejím uchování v režimu „kulturně obhospodařované krajiny“ byly vyšší než náklady na event. uplatnění přebytků zemědělské výroby na světovém trhu. Ten je při kursu dolaru ke Kčs 1 : 28 pro vývoz přebytků (podle výrobních nákladů na získání 1 USD) převážně značně výhodný. Podíl zemědělsko – potravinářských výrobků na exportu ČSFR za leden až červen 1991 není zanedbatelný a činí u potravin a živých zvířat 7,1 % z celkového objemu exportu, u nápojů a tabáku 0,8 % a u živočišných tuků a rostlinných olejů 0,2 %. Potenciální možnosti podílu zemědělské produkce na exportu po útlumu poptávky na vnitřním trhu způsobené výrazným poklesem kupní síly jsou podstatně vyšší.

O vztahu mezi nabídkou a poptávkou a cenou za vybraný okruh výrobků živočišné výroby v České republice v srpnu 1991 informuje tab. II.

Od srpna do počátku prosince dochází ke změnám souvisejícím s likvidací nejvýraznější ztrátových výroby v zemědělských podnicích. Např. u mléka klesla nabídka pod úroveň poptávky a vede ke zvyšování nákupních i spotřebitelských cen (podobně i u vajec). Naproti tomu likvidace nerentabilních chovů ovcí ještě výrazněji než v srpnu zvýšila úroveň nabídky a tím vytvořila dodatečný tlak na pokles cen skopového masa i ovčí vlny hluboko pod hranici rentability. Předpovídání vývoj nákupních cen zemědělských výrobků v roce 1992 (podle vládního programu) uvedený v tab. I. neposkytuje záruku úspěšnosti podnikání v zemědělské prvovýrobě v roce 1992 ani v oblastech s nejlepšimi výrobními podmínkami.

SOUČASNÝ ZEMĚDĚLSKÝ TRH V ČSFR

Vývoj současného zemědělského trhu i výroby svědčí o obtížnosti odhadů vývoje i v krátkodobém časovém horizontu. Zemědělské podniky reagovaly rychleji než se s ohledem na časovou setrvačnost zemědělské výroby očekávalo na změny úrovně rentability výrobků. To způsobuje stabilizaci cen výrobků rostlinné výroby a mírný vzestup nákupních cen některých výrobků živočišné výroby v období listopad – prosinec 1991. Další vzestup cen na úroveň bližší průměrným výrobním nákladům lze očekávat i v roce 1992 (přestože prognóza úrovně cen podle vládního programu pro rok 1992 vzestup nákupních cen s výjimkou mléka nepředpokládá).

Upřesněné odhady sklizně podzimních plodin v České republice k 1.12.1991 jsou vyšší než předsklízňové odhady. Celková sklizeň brambor 2 200 tis. tun je o 20 % vyšší než v roce 1990, sklizeň cukrovky se zvýšila proti předchozímu roku o více než 6 % (na 4 282 tis. tun) a sklizeň kukuřice na zrno dokonce o více než 50 % (na 143 tis. tun). Snížení sklizně sena z pastvin je vyrovnáno vyšší sklizní kukuřice na siláž a na zeleno. Mírný pokles proti roku 1990 vykazuje výroba osiva trav a vojtěšky, výroba osiva jetele zůstala na úrovni předchozího roku (4 100 tun).

Přes trvající převahu nabídky většiny rostlinných produktů lze očekávat v 1. pololetí 1992 mírné oživení cen.

Průměrné nákupní ceny v říjnu 1991 s uvedením vývoje proti období srpen + září zahrnuje tab. III. Nákupní ceny jsou pod úrovní průměrných nákladů sklizně 1991 (kromě hořčice, cukrovky a chmele). Jsou rovněž výrazně pod úrovní současných cen zemědělských komodit na základních světových zemědělských burzách. Rovněž nákupní ceny produktů živočišné výroby s výjimkou mléka a vajec nevykázaly ve 2. polovině listopadu 1991 oživení, přestože se spotřebitelské ceny u této nákupní skupiny výrobků zvýšily v listopadu u masa, mléka a mléčných výrobků včetně másla o 7,1 až 13,7 % a u vajec o 19 %. Svědčí to o přetrvávajícím monopolním postavení podniků zemědělského nákupu a obchodu.

Konkrétní údaje o nákupních cenách produktů živočišné výroby obsahuje tab. IV.

III. Průměrné ceny rostlinných produktů za 1 t v ČR v říjnu 1991

Produkt	Cena v říjnu	Změna proti srpnu + září
Pšenice potravinářská	2 461	stagnace
Pšenice průmyslová	1 841	stagnace
Ječmen sladovnický	2 502	vzestup
Ječmen potravinářský	1 725	pokles
Ječmen krmný	1 721	stagnace
Žito potravinářské	2 470	vzestup
Oves potravinářský	2 800	stagnace
Oves krmný	1 795	pokles
Kukuřice průmyslová	2 800	pokles
Hrách jedlý	5 128	vzestup
Hrách krmný	4 093	vzestup
Bob	3 197	stagnace
Sója	7 000	stagnace
Řepka	4 388	vzestup
Mák	20 800	stagnace
Slunečnice	4 800	stagnace
Hořčice	6 135	silný vzestup
Lněné semeno	7 250	pokles
Lněné stonky	2 208	silný pokles
Cukrovka	911	silný vzestup proti roku 1990
Brambory konzumní	2 315	pokles
Brambory průmyslové	1 059	stagnace
Chmel	167 743	vzestup
Vinné hrozny moštové	7 250	silný pokles

Pramen: České a moravskoslezské zemědělské noviny 21.11.1991

Rovněž nákupní ceny živočišných produktů zůstávají v průměru pod úrovní výrobních nákladů i pod úrovní cen těchto produktů na světovém trhu. Úvaha o možnosti dovozu levnějších potravin obsažená v programu ministerstva zemědělství ČR není reálná – mohlo by se jednat pouze o event. „výprodej“ přebytků z některých zemí ES hluboko pod cenou, se kterým nelze počítat jako s trvalým řešením.

SVĚTOVÉ ZEMĚDĚLSTVÍ A CENY NA SVĚTOVÉM ZEMĚDĚLSKÉM TRHU

S přechodem naší ekonomiky na tržní systém nutno počítat s tím, že i náš zemědělský trh se stane součástí evropského zemědělského trhu. Podnikům zemědělské prvovýroby je třeba vytvářet podmínky srovnatelné s podmínkami podniků sousedních zemí, zvláště rakouských a německých. Světový trh potravin a zemědělských výrobků u naprosté většiny vykazuje v posledním desetiletí trvalou převahu nabídky nad poptávkou. Rentabilně bez dotací mohou vyrábět pouze producenti v nejpříznivějších přírodních podmínkách (australské skopové a vlna, jihoa-merické hovězí apod.). Naprostá většina evropských zemí různými způsoby výrazně dotuje

IV. Průměrné nákupní ceny produktů živočišné výroby v ČR v druhé polovině listopadu 1991

Výrobek	Průměrná nákupní cena za 1 kg ž. h. (kus, litr)	Cenové rozpětí (dle místa nákupu)	
		maximum	minimum
Byci, volí, jalovice, tř. A,E	27,14	36,71	20,84
Jatečné krávy A,B ₁)	16,21	18,00	9,10
Jatečné krávy ostatní	10,33	15,69	2,97!
Telata jatečná sající	15,30	15,30	15,30
Telata jatečná mléčná	21,53	30,00	20,00
Prasata jatečná I. třída	23,06	26,00	21,56
Prasata jatečná ostatní	22,74	23,70	20,92
Kuřata jatečná I. třída	20,00	20,00	20,00
Vejce slepičí tříděná	1,21/kus	1,21	1,21
Mléko kravské I. třída	5,21/litr	5,60	4,55
Mléko kravské ostatní	3,11/litr	5,26	3,01

Pramen: Návrh zásad hospodářské politiky vlády v zemědělském a potravinářském průmyslu (Venkov 24.9.1991)

vlastní zemědělství v zájmu udržení kulturně obhospodařované a osídlené krajiny.

Při zapojování našeho zemědělství do evropského hospodářského systému je třeba vytvořit našim podnikům srovnatelné ekonomické podmínky (především se SRN a Rakouskem). Vývoj dotací v roce 1991 do zemědělství ČSFR tento požadavek nerespektuje. Objem dotací do zemědělství klesl v roce 1991 u nás na 16, 2 % (z toho v ČR na 13,5 % a ve SR na 21,6 % z úrovně 34,8 % v roce předchozím (České a moravskoslezské zemědělské noviny 20.2.1991). Jednotlivé západoevropské země rovněž dotování zemědělství mírně snižují, a to na průměrnou míru dotování 32 % v roce 1991. Nejvyšší míra zemědělských produkčních subvencí byla v roce 1989 ve Švýcarsku (75 %) a v Norsku (74 %), v sousedním Rakousku 44 % – v zemích ES ve stejném roce v průměru 38 %. Relativně pomalé snižování subvencí zemědělství v ostatních evropských zemích umožňuje postupně řešit problematiku zemědělství v souvislosti s udržení kulturně obhospodařované krajiny a ekologickými úkoly.

Neprodané přebytky zemědělské výroby z produkce roku 1990 v zemích ES byly u hovězího masa 700 tis. tun, u másla 278 tis. tun, u sušeného mléka 335 tis. tun a u obilí 18 mil. tun. Značné byly rovněž u některých dalších produktů, především u vína a tabáku. Na řešení problémů zemědělství bylo vyčleněno v r. 1990 více než polovina prostředků z rozpočtu ES. Tato situace vytváří dojem, že lze získávat přebytky ze zemí ES za výhodnější než světové ceny. Nelze však očekávat, že se jedná o trvalý stav, který lze využít při tvorbě našich hospodářských koncepcí.

Podstatně výhodnějším řešením by bylo umístění alespoň části přebytků vlastní zemědělské produkce na současném světovém trhu. Ceny v 2. polovině listopadu 1991 na hlavních světových zemědělských burzách v Chicagu, v New Yorku a především v Londýně v relaci k našim nákupním cenám jsou velmi příznivé, jak dokumentují údaje tab. V. Pouze cena cukru na burze v New Yorku (třtinový cukr) byla ve sledovaném termínu (22.11.1991) nižší než naše nákupní ceny. Všechny další výrobky by při umístění na světovém trhu bylo velmi výhodné vyvážet, vezmeme-li za základ přepočtu kurs Kčs k USD 28 : 1 (a libry k USD 1 : 1,78).

Se značnou cenovou rezervou mezi našimi a světovými cenami by bylo možné v nejbližších letech umístit event. přebytky produkce masa a obilí především na bývalém sovětském

V. Kursy vybraných zemědělských komodit na světovém trhu ke dni 22.11.1991 (přepočet ceny 1 Kčs : 1 USD = 28 Kčs, 1 GBP = 1.78 USD)

Komodita	Místo kotace	Měna	Množství	Cena 22.11.91	Cena v Kčs (přepočet)
Pšenice	Londýn	GBP	t	101	5034
	Chicago	USD	t	135,05	3781
Kukuřice	Londýn	GBP	t	142,5	7102
	Chicago	USD	t	89,17	2497
Ječmen	Londýn	GBP	t	125,5	6255
Sója	Londýn	GBP	t	148,5	7401
	Chicago	USD	t	206,83	5791
Brambory	Londýn	GBP	t	130	6479
Cukr	Londýn	GBP	t	274,8	13696
	New York	USD	t	185,7	5200
Skot (ž. h.)	Londýn	GBP	kg	1,046	52,13
	Chicago	USD	kg	1,64	45,92
Ovce (m. h.)	Londýn	GBP	kg	1,47	73,26
Prasata (ž. h.)	Londýn	GBP	kg	0,89	44,36
	Chicago	USD	kg	0,922	25,82

Pramen: České a moravskoslezské zemědělské noviny 5. 12. 1991

trhu, který je dovozcem značných objemů zemědělských komodit (dovozy obilí se pohybují okolo 30 mil. tun ročně již několik let).

Dále by bylo účelné výrazně se orientovat v naší zemědělské výrobě na doplňkové komodity, u kterých poptávka na světovém trhu není nasycena, event. kde výrazný podíl ruční práce (která je u nás levnější než v ES) v nákladech naše výrobce zvýhodňuje. V současné době se jedná především o králíčí maso, maso zvěřiny (srně, jelení, mufloní), vybrané druhy ryb, chmel, některé druhy ovoce a výrobky z ovoce a zeleniny (šťávy, konzervované). U těchto komodit malá znalost podmínek světového trhu připravuje naše výrobce často o dosažení podstatně výhodnějších cen.

ODHAD STRUKTURY ZEMĚDĚLSKÝCH PODNIKŮ V ROCE 1993/94

Lze očekávat, že pokles spotřeby potravin vynucený poklesem kupní síly obyvatel bude nadále působit určitý přebytek nabídky nad poptávkou po zemědělské produkci na vnitřním trhu ČSFR. Přesto autoři považují za nereálný vládní předpoklad o vyřazení 13 % zemědělské a 12 % orné půdy v ČSFR ze zemědělské výroby. Zmíněný záměr nelze realizovat bez relativně přesně formulovaných a rozpočtem zajištěných opatření k udržení kulturní krajiny a zaměstnání obyvatel v oblastech s „klidovým režimem“ hospodaření na půdě. Státní rozpočet na rok 1992 se řešením této problematiky dostatečně samostatně nezabývá.

Nutno počítat s tím, že nejen v regionech s útlumem zemědělské výroby se bez možnosti výraznější kontroly změn ve výrobním využívání zemědělské půdy rozšíří samozásobitelská rolnická hospodářství. Ta odčerpají určitou část poptávky z trhu potravin. Proto lze přes řadu vlivů negativně působících na spolehlivost odhadů očekávat vývoj k následující struktuře pěti skupin zemědělských podniků v průběhu dvou až tří let.

Soukromá doplňková hospodářství vlastníků půdy do 5 ha z.p.

Výrobním cílem bude samozásobení rodiny a doplňkový příjem. Vlastníci půdy tím částečně budou řešit event. problém nezaměstnanosti. Odhad podílu na zemědělské půdě ČSFR je 4,5 % (150 tis. hospodářství) – jedná se odhady autorů odvozené z počtu hospodářství a jejich průměrné výměry. Významně se budou podílet na výrobě zeleniny, ovoce, brambor, vajec, králíčího, drůbežího a vepřového masa, event. vína a mléka.

Malé soukromé farmy se specializovanou výrobou do 20 ha z.p.

Farmy by specializací na pracovně náročné produkty při event. kombinaci s další činností (např. venkovskou turistikou) měly zajistit hlavní příjem rodiny. Jedná se o výrobu semen a sadby zeleniny a ovoce, léčivých rostlin, květin, plemenný materiál pro chovy drobných zvířat, odchov mladých zvířat pro užitkové chovy a další specializace. Odhad podílu na zemědělské půdě je okolo 8 % (40 tis. farem).

Velké soukromé farmy specializované na 1 - 2 tržní produkty živočišné výroby nebo 3 - 4 produkty rostlinné výroby

Výměra farmy bude velmi rozdílná podle specializace a intenzity hospodaření na půdě (od velmi vysoké u sadů a zavlažované zeleniny až po velmi nízkou u pastevních chovů skotu, event. ovcí a koz). S tím souvisí rozpětí výměry od 25 do 150 i více hektarů zemědělské půdy. V nejbližším období nepřekročí podíl těchto farem pravděpodobně 5 až 6 % zemědělské půdy (8 - 10 tis. farem), protože předpokladem rozvoje farem jsou značné kapitálové investice, jejichž návratnost je v zemědělské prvovýrobě v průměru nejnížší a velmi riziková ve srovnání s podnikáním v ostatních oblastech tržního hospodářství.

Zemědělské družstvo vlastníků podílů na majetku družstva

bude zřejmě rozhodujícím typem podniku v zemědělství u nás na delší období, event. trvale. Forma bude asi značně rozdílná podle přijatých stanov jednotlivých družstev. Do této formy podniku, u kterého bude převažovat výměra v rozpětí 200 až 2 000 ha zemědělské půdy a značně diverzifikovaná výrobní činnost, při které se zřejmě rozšíří podíl finálních výrobků i rozsah služeb poskytovaných obyvatelům územního regionu proti současnému stavu, se bude transformovat asi většina stávajících zemědělských družstev i státních statků. Tato družstva se zřejmě stanou i subjekty rozvoje zahraničně obchodních aktivit v oblasti zemědělských i jiných výrobků a služeb. Lze očekávat, že bude snaha zakládat družstevní podniky nového typu i v územních regionech těch stávajících zemědělských podniků, které zaniknou v důsledku ekonomického zhroucení. Podniky tohoto typu budou v nejbližší době pravděpodobně hospodařit asi na 75 až 80 % zemědělské půdy ČSFR.

Státní zemědělské podniky

by měly být zachovány v menším rozsahu pro zajištění služeb celostátního významu. Patří k nim především:

- a) šlechtitelské a semenářské stanice,
- b) státní odrůdové zkušební zemědělských plodin,
- c) školní a výzkumné zemědělské podniky,
- d) výzkumná pracoviště zaměřená v provozních podmínkách na řešení ochrany životního prostředí, rekultivace půdy a biotechnologický výzkum,
- e) plemenářské stanice (hýcí, ev. koně), podniky hospodařící na územích státních přírodních rezervací apod.

V rámci velké privatizace bude zřejmě privatizována i část zemědělských podniků bez hospodaření na půdě (drůbežářské závody pro výrobu drůbežního masa, vajec apod.). Odhad podílu státních podniků na zemědělské půdě v ČSFR je 5 až 6 % a měl by mít relativně trvalý charakter.

Lze předpokládat značný zájem zahraničních firem orientovaných na podnikání na zemědělské půdě, protože by mohly realizovat dodatečný zisk z využití levnější a kvalifikované pracovní síly v našem zemědělství.

ZÁVĚRY

Současný přechod našeho hospodářství na tržní hospodářský systém nepostupuje rovnoměrně. Nerovnoprávné postavení podniků zemědělské prvovýroby způsobuje, že není v jejich možnostech řešit vlastními silami vzniklé ekonomické disproporce.

Základní příčiny ztrátovosti zemědělské výroby jako celku v roce 1991:

- Přetrvávající monopolní postavení zpracovatelského průmyslu, obchodních organizací i hlavních dodavatelů „vstupů“ do zemědělství (diktující v podmínkách převahy nabídky nad poptávkou takové výkupní ceny zemědělských výrobků, které nekryjí ani ekonomicky nutné náklady).

- Nedokončená legislativní opatření v oblasti forem privatizace zemědělské výroby.

- Restriktivní mzdová opatření státu, výrazně omezující poptávku na vnitřním trhu. Při setrvačnosti výrobního procesu v zemědělství nemohou výrobci rychle reagovat na změnu podmínek na trhu potravin.

- Odbourání dotací, postihující výrazněji resort zemědělství než ostatní odvětví.

Opatření vlád přijatá na podzim 1991 příčiny tíživé ekonomické situace zemědělských podniků neřeší, pouze neodkladné řešení poněkud oddalují, a to u všech typů zemědělských podniků.

Doc. ing. Vladimír Brabenec, CSc., RNDr. Pavla Šařecová, VŠZ Praha

K REGIONÁLNÍ STRUKTURÁLNÍ POLITICE ČS. AGROKOMPLEXU V POHRANIČNÍCH OBLASTECH

Problematika správného zaměření regionální strukturální politiky agrokomplexu se stává jednou z velmi aktuálních problematik agrárních programů jednotlivých vlád v naší republice. Jedním z pracovišť, které se těmito problémy v uplynulém roce zabývalo, byl i odborný sekretariát AZV ČSFR, který koncem roku 1991 dokončil zpracování úkolu Řešení regionální strukturální politiky v čs. APK ve vybraných příhraničních a horských oblastech. Řešení úkolu bylo zaměřeno na oblast Šumavy a zejména na okres Český Krumlov. Zemědělskou výrobu zabezpečovalo na tomto okrese v roce 1991 devět státních statků, vzniklých po rozpadu Agrokombinátu Šumava a hospodařících na celkové výměře 43 570 ha z. p., dále pak čtyři zemědělská družstva hospodařící na výměře 10 300 ha z. p. Podíl výroby soukromě hospodařících rolníků byl bezvýznamný, a proto se hlavní pozornost soustředila na státní statky s podrobnějším zaměřením na statek Kájov.

Hlavním cílem řešitelského kolektivu bylo zpracování analýzy současných výchozích podmínek rozvoje zemědělské výroby v okrese a na jejím základě zpracování variantních návrhů optimálních struktur rostlinné a živočišné výroby jednotlivých závodů statku Kájov a okresu Český Krumlov jako celku, návrhů zásad optimálního zaměření a rozmístění zpracovatelských kapacit potravinářského průmyslu a návrhů na nejvhodnější postup privatizace státních statků.

V analytické části úkolu byla zpracována půdní a klimatická charakteristika stávajících organizačních a výrobních struktur, zhodnocení současného nasazení pracovních sil z hlediska počtů, profesí a kvalifikace, zhodnocení využívání energetických zdrojů a zásady hodnocení soustav zemědělské výroby z ekologických aspektů.

V návrhové části úkolu byla zpracována východiska k formování struktur zemědělské výroby a fungování APK v okrese v podmínkách tržního mechanismu, variantní návrhy struktur zemědělské výroby jednotlivých závodů statku Kájov a okresu Č. Krumlov včetně ekonomického zhodnocení navrhovaných struktur a návrh zásad organizačního uspořádání a privatizace státních statků v okrese. Dále byl v této části zpracován návrh na racionální využívání paliv a energie v APK okresu Č. Krumlov, studie předpokládaných změn ve využívání pracovních sil v okrese a na státním statku Kájov a zásady zřizování zpracovatelských kapacit jednotlivých úseků potravinářského průmyslu v okrese spolu s návrhem vhodných forem realizace potravin veřejným stravováním a turistikou.

Součástí úkolu byla i samostatná studie, zhodnocující dosavadní stav lesů a lesní výroby v okrese Č. Krumlov s naznačením směru změn v režimu hospodaření a ve vlastnických vztazích.

Do přílohy úkolu byly zařazeny ještě tři samostatné studie, které s řešenou problematikou úzce souvisejí. Jde o studii o předpokládaných nákladech na výstavbu modelové rodinné farmy o rozloze 150 ha z. p., zaměřené na chov skotu a pěstování krmných plodin a obilovin v pohraniční horské a podhorské oblasti. Druhá studie se zabývá možnostmi využití řepky ozimé k výrobě bionafty a třetí studie obsahuje zásady pro rozšiřování agroturistiky.

Na definitivní závěry je ještě brzy, protože celkové řešení problematiky není skončené a v roce 1992 by mělo být získaných zkušeností využito při řešení uvedených problémů na okrese Tachov, případně i v dalších oblastech. Přesto z něj již nyní vyplývají některé zajímavé

ky, které by mohly zajímat širší okruh odborné zemědělské veřejnosti a jsou proto v této informaci dále podrobněji rozvedeny.

CELKOVÉ ZHODNOCENÍ NAVRHOVANÝCH STRUKTUR ZEMĚDĚLSKÉ VÝROBY

Po dohodě řešitelů se zodpovědnými pracovníky statku Kájov, okresu Č. Krumlov a regionálního útvaru MZe ČR v Č. Budějovicích bylo dohodnuto zpracovat struktury zemědělské výroby ve třech variantách a jim odpovídajících časových etapách.

Charakteristickým rysem I. varianty, která by měla být realizována v letech 1992 až 1994, je snížení ploch orné půdy a jejich převedení do trvalých travních porostů. Přednostně je navrhováno převést do luk a pastvin dosavadní ornou půdu na svažitých a erosi ohrožených pozemcích a půdu v bezprostřední blízkosti pásem hygienické ochrany vodních zdrojů, v chráněných krajinných oblastech a v jiných ekologicky exponovaných územích okresu. Na úseku živočišné výroby se počítá zpočátku se snižováním stavů skotu a s jeho dalším vývojem v souladu s vývojem tržních vztahů. V průměru se předpokládá zatížení zemědělské půdy skotem ve výši 0,6 DJ na 1 ha z. p.

Ve II. variantě, jejíž realizaci lze očekávat v letech 1993 až 1997, se předpokládá postupné zvyšování stavů skotu cca na 0,8 DJ na 1 ha z. p. a postupné snižování stavů prasat a drůbeže. Pro rozvoj chovu skotu jsou v dané oblasti vhodné výrobní podmínky a ekologické podmínky, i když současný vývoj nákupních cen hovězího a vepřového masa je někdy v rozporu s touto zásadou. Struktura rostlinné výroby je zaměřena na plné pokrytí potřeb živočišné výroby a na pěstování plodin vhodných podle současných poznatků zemědělské vědy pro tyto oblasti.

Ve III. variantě se vychází z účelnosti dalšího zvyšování stavů skotu cca na 1 DJ ha z. p. a z podstatnějšího omezení tržní produkce vepřového a drůbežního masa, pro něž v této oblasti nejsou nejvhodnější podmínky.

Výnosy v rostlinné výrobě jsou ve II. a III. variantě předpokládány v podstatě na stejné výši jako v I. variantě, protože vzhledem k preferenci ekologických zásad hospodaření na půdě a k důrazu na snižování nákladovosti RV se nepředpokládá intenzifikace rostlinné výroby. S realizací této varianty se počítá po roce 1997.

Dodatečně byla pro tři vybrané závody statku zpracována ještě IV. varianta, která vychází ze stejného stavu skotu, ze stejné struktury rostlinné výroby a ze stejné doby realizace jako III. varianta. Jedinou změnou je výživa dojnic bez jakéhokoliv přídatků jadra. Trvalé travní porosty i jednoleté pícniny by měly v uvedeném období vyprodukovat dostatečné množství kvalitního objemného krmiva, schopného zabezpečit roční laktaci sníženou na 3 400 až 3 500 l mléka. Tato modifikace III. varianty by mohla prokázat jednu z možností snižování výrobních nákladů v chovu skotu v podmínkách přebytku nabídky mléka na trhu. V případě, že by se tržní situace změnila, byla by zde po zařazení jadra do krmných dávek dojnic pohotová rezerva pro rychlé zvýšení produkce mléka.

K stanovení účinnosti objemných krmiv bylo využito Evropské krmné normy (EKN), udávající potřebné množství sena a siláže v přepočtu na 1 t suché hmoty na 1 DJ za rok. U sena z trvalých travních porostů a z víceletých pícnin se EKN na 1 DJ za rok rovná 2,59 t a u siláže 0,71 t. Vzhledem k možným výkyvům povětrnostních a jiných výrobních podmínek při sklizni uvedených plodin byla v jednotlivých variantách navrhována taková struktura rostlinné výroby, která zabezpečí potřeby živočišné výroby u sena s 20% rezervou a u siláže s rezervou 30 - 40 %. Při stanovení potřebného množství jadrných krmiv se vycházelo z norem spotřeby jadrných krmiv na jednotku produkce, zpracovaných ve VÚŽV v Uhřetěvsi.

Pro zastavení procesů snižování půdní úrodnosti a navození optimálního vývoje jejího postupného zvyšování se doporučuje zvyšovat podíl organických hnojiv a zeleného hnojení při celkovém snižování intenzity hnojení. U průmyslových hnojiv se v návrzích doporučuje zvyšovat podíl kapalných hnojiv, zejména pak roztoků NP a roztoků s obsahem Mg k zabezpečení

I. Celkové ekonomické výsledky hospodaření závodů statku Kájov

	I. var.	II. var.		III. var.	IV. var.
		A	B		
Závod Hořice (1 591 ha)					
Tržby celkem (tis. Kčs)	11 925	15 551	16 518	16 880	17 512
Náklady celkem (tis. Kčs)	31 524	32 847	32 442	34 995	33 401
Ztráta (tis. Kčs)	19 599	17 296	15 294	18 075	16 249
Ztráta na ha z. p. (Kčs)	12 318	10 871	10 008	11 360	10 213
Závod Chvalšiny (1 004 ha)					
Tržby celkem (tis. Kčs)	11 751	14 171		17 355	16 824
Náklady celkem (tis. Kčs)	23 759	24 632		25 524	24 650
Ztráta (tis. Kčs)	12 000	10 461		8 169	7 826
Ztráta na ha z. p. (Kčs)	11 952	10 419		8 136	7 795
Závod Chabíčovice (1 010 ha)					
Tržby celkem (tis. Kčs)	7 731	13 427		12 845	13 213
Náklady celkem (tis. Kčs)	21 335	23 768		24 945	22 874
Ztráta (tis. Kčs)	13 604	10 431		12 100	9 661
Ztráta na ha z. p. (Kčs)	13 469	10 238		11 980	9 565
Závod Bohdalovice (1 936 ha)					
Tržby celkem (tis. Kčs)	19 385	24 710		31 765	
Náklady celkem (tis. Kčs)	2 430	44 528		48 399	
Ztráta (tis. Kčs)	23 045	19 818		16 634	
Ztráta na ha z. p. (Kčs)	11 903	10 236		8 592	
Závod Kájov/Křčnov (1 726 ha)					
Tržby celkem (tis. Kčs)	12 415	24 558		29 422	
Náklady celkem (tis. Kčs)	37 604	43 785		47 063	
Ztráta (tis. Kčs)	25 189	19 227		17 641	
Ztráta na ha z. p. (Kčs)	14 594	11 139		10 220	
Závod Přídoří (1 736 ha)					
Tržby celkem (tis. Kčs)	23 734	29 665		34 742	
Náklady celkem (tis. Kčs)	41 995	44 495		47 455	
Ztráta (tis. Kčs)	18 261	14 830		12 713	
Ztráta na ha z. p. (Kčs)	10 519	8 543		7 323	

optimálního příjmu fosforu a hořčíku rostlinami v raných etapách jejich vývoje. Při hnojení pozemků a ochraně rostlin se předpokládá dodržování zásad integrované ochrany a vědecky řízené výživy rostlin na základě průběžných rozborů půdy a rostlin. Při zvyšování stavů skotu ve II. a III. etapě se předpokládá takové jejich rozmístění, které je v souladu s ekologickými zásadami hospodaření v těchto oblastech.

Pro hodnocení ekonomických výsledků hospodaření jednotlivých závodů statku Kájov podle navržených variant struktur zemědělské výroby bylo využito modelu optimalizace hospodaření zemědělských podniků, založeného na metodě lineárního programování. Tento model,

II. Podíl celkových tržeb jednotlivých závodů statku Kájov na 1 pracovníka a 1 ha z. p. (Kčs)

	I. var	II. var	III. var.	IV. var.
Závod Hořice				
Tržby na 1 pracovníka	129 600	169 000	183 500	186 400
Tržby na 1 ha z. p.	7 494	9 774	10 610	10 780
Závod Chvalšiny				
Tržby na 1 pracovníka	167 900	202 400	247 900	240 300
Tržby na 1 ha z. p.	11 712	14 114	17 286	16 757
Závod Chabčovice				
Tržby na 1 pracovníka?	161 100	279 700	267 600	275 200
Tržby na 1 ha z. p.	7 654	13 294	12 719	13 082
Závod Bohdalovice				
Tržby na 1 pracovníka	184 600	235 300	302 500	
Tržby na 1 ha z. p.	10 013	12 764	16 407	
Závod Kájov/Křenov				
Tržby na 1 pracovníka	134 900	266 900	319 800	
Tržby na 1 ha z. p.	7 193	14 228	17 046	
Závod Přídolí				
Tržby na 1 pracovníka	208 200	260 200	304 700	
Tržby na 1 ha z. p.	13 672	17 088	20 013	

určený původně pro simulaci očekávaného ekonomického efektu hospodaření rodinných farem do 150 ha, byl autory modelu RNDr. Foltýněm a ing. Zedníčkovou adaptován na zemědělské podniky s větší půdní drážbou. Modelové řešení vychází z podkladových údajů zpracovaných ve VÚRV Ruzyně, VÚŽV Uhřetěves, VÚZT Řepy a VÚEZVŽ Praha.

Po provedení rozboru hospodaření na základě počítačových výstupů z uvedeného modelu je možné vyvodit následující závěry:

Ve všech třech, resp. čtyřech variantách u všech šesti závodů státního statku Kájov převažují celkové náklady zemědělské výroby nad jejich tržbami. Konkrétní údaje jsou uvedeny v tab. I. V tab. II jsou zpracovány údaje o celkových ročních tržbách v přepočtu na 1 pracovníka a na 1 ha z. p., které mohou poskytnout údaje snadněji porovnatelné s výsledky hospodaření jiných zemědělských podniků. Při porovnávání výsledků je však nutné brát v úvahu, že uvedené tržby jsou v modelu zvažovány bez jakýchkoliv dotací a příplatků.

Při analýze výsledků hospodaření jednotlivých závodů statku Kájov vyplývá i jedna zajímavá skutečnost: se zvyšující se koncentrací skotu se zvyšují celkové tržby, a to jak v absolutní hodnotě, tak i v přepočtu na 1 ha z. p. nebo na 1 pracovníka. Potvrzuje to poznatky vědeckovýzkumné základny i praktické zkušenosti zemědělců, že chov skotu do těchto oblastí patří a že dosavadní vývoj nákupních cen hovězího a vepřového masa v I. až III. čtvrtletí 1991 probíhá v rozporu s těmito poznatky a s potřebami rozvoje chovu skotu v těchto oblastech. Názorněji tuto souvislost dokládá tab. III.

Z výsledků rozborů hospodaření vyplývají velmi pesimistické výhledy dalšího rozvoje zemědělství v oblastech se zhoršenými výrobními podmínkami, pokud by se vlády rozhodly celkové množství dotací do zemědělství dále snižovat. Přes negativní hodnocení je nutné vidět, že existují určité možnosti dosahování lepších hospodářských výsledků. Pokud se podaří úspěšně dokončit proces privatizace státních statků a transformace zemědělských družstev, dá

III. Vývoj celkových tržeb ve vztahu ke koncentraci stavu skotu na ha z. p.

	I. var.	II. var.	III. var.	IV. var.
Hořice				
DJ skotu na 1 ha z. p.	0,64	0,8	1,0	1,0
Index tržeb na 1 ha z. p.	100	130	141	143
Chvalšiny				
DJ skotu na 1 ha z. p.	0,68	0,8	1,0	1,0
Index tržeb na 1 ha z. p.	100	120	147	143
Chabíčovice				
DJ na 1 ha z. p.	0,39	0,8	1,0	1,0
Index tržeb na 1 ha z. p.	100	173	166	171
Bohdalovice				
DJ na 1 ha z. p.	0,67	0,8	1,0	
Index tržeb na 1 ha z. p.	100	127	164	
Kájov/Křenov				
DJ skotu na 1 ha z. p.	0,36	0,8	1,0	
Index tržeb na 1 ha z. p.	100	198	237	
Přídolí				
DJ skotu na 1 ha z. p.	0,55	0,8	1,0	
Index tržeb na 1 ha z. p.	100	125	146	

se očekávat, že se zvýší osobní zainteresovanost pracovníků na zvyšování hospodárnosti provozu a dosahování lepších ekonomických výsledků. Dále je možné očekávat, že se vlády rozhodnou účinnými legislativními a ekonomickými opatřeními vytvořit vhodnější podmínky pro podnikání v zemědělství. Poslední vývoj nákupních cen některých živočišných produktů začíná naznačovat pozitivnější vývoj v tomto směru.

Rovněž využívání zdravějšího životního prostředí pro rozvoj alternativního zemědělství, pro produkci bioproduktů a pro rozvoj agroturistiky by mohl poskytovat další možnosti zvyšování příjmů zemědělských podniků v této oblasti.

V modelu se teoreticky počítá se stejným počtem pracovníků ve všech variantách a jim odpovídajících časových etapách. Ve skutečnosti je však možné očekávat snižování počtu pracovních sil v důsledku zlepšování organizace práce, zavádění nových technologií apod. Přitom podíl nákladů na mzdy a odvody daní z mezd a odměn na celkových nákladech není zanedbatelný a u jednotlivých závodů statku se pohybuje kolem 16 až 23 %. Je zajímavé, že se zvyšujícím se zatížením zemědělské půdy skotem podíl mezd a parařiskálu na celkových nákladech klesá. I v těchto skutečnostech jsou další možnosti zlepšování celkových ekonomických výsledků. Dále je možné očekávat rozšiřování počtu pracovních příležitostí a celkových příjmů jednotlivých zemědělských závodů rozšiřováním služeb a různé nezemědělské činnosti.

ZÁVĚRY

Vzájemné relace současných cen vstupů a výstupů z procesu zemědělské prvovýroby (tak jak se vyvíjela v roce 1991) by neumožňovala zemědělským podnikům hospodařícím v pohraničních horských a podhorských oblastech zabezpečit ekonomickou efektivnost hospodaření a jeho výsledky by byly vysoce ztrátové.

Ústřední řídicí orgány na národní i federální úrovni by měly v této etapě, kdy ještě plně nefungují normální tržní vztahy, kdy existuje určitý monopol podniků dodavatelského a zejména zpracovatelského průmyslu, účinněji než dosud aktivně ovlivňovat vývoj tržních vztahů v APK ČSFR a účelnou subvenční politikou vytvářet vhodnější podmínky pro podnikání v odvětví zemědělství a výživy.

Při úvahách o dalším rozvoji zemědělství v pohraničních oblastech je nutné brát v úvahu, že zemědělství zde plní nejen funkci produkční, ale i funkci krajinotvornou, ekologickou a sociálně společenskou. Lze očekávat, že význam těchto neprodukčních funkcí bude neustále stoupat tak, jako je tomu ve většině zemí Evropských společenství.

Racionálně vedená a místním půdním a ekologickým podmínkám přizpůsobená zemědělská výroba, účelně integrovaná se zpracovatelským průmyslem a s možností podílet se na finalizaci a tržní realizaci svých výrobků a s možností využívání objektů pro individuální i skupinovou agroturistiku by mohla spolu s potřebnými legislativními a ekonomickými opatřeními vytvořit vhodné podmínky pro prosperující zemědělství v těchto oblastech.

Pouze prosperující hospodářství mohou vytvářet vhodné podmínky pro udržení a rozvíjení nových pracovních příležitostí, což je základní podmínkou obnovy vesnice a zabezpečení trvalého osídlení těchto oblastí.

Ing. Jiří Doktor, CSc., AZV ČSFR, Praha

K NĚKTERÝM VÝSLEDKŮM SROVNÁVACÍ STUDIE DOSAVADNÍCH MODELOVÝCH PŘÍSTUPŮ V PODMÍNKÁCH ZEMĚDĚLSKÉ PRVOVÝROBY

V současné době se s veškerou ostroostí prosazují nové podmínky ekonomického rozvoje. Tato skutečnost se projevuje v celém národním hospodářství, zemědělství nevyjímaje. Zemědělské podniky v tržních podmínkách jsou pod silným ekonomickým tlakem. V těchto podmínkách je nutné zvýšit úroveň řízení – požadavek zvýšit úroveň řízení je možné realizovat také pomocí účelově aplikačního využití ekonomicko-matematických metod.

LITERÁRNÍ PŘEHLED

Dosavadní přístupy v systémové analýze jsou obsaženy v řadě specializovaných publikací, demonstrujících dílčí modelové přístupy řešící jednotlivé aspekty potřeb kvantifikace a získání informačních komplexních zdrojů pro potřeby rozhodovacího procesu na úrovni zemědělského podniku.

Při zpracování příspěvku bylo využito prací těchto autorů: Bláha (1985), Foltýn (1987), Hanuš, Švasta, Vrána a Získal (1982), Krajíček (1986), Prouza (1984) a Zeman (1987).

METODIKA A MATERIÁL

Ve zvoleném podniku ZD Dolany bylo provedeno srovnávací ověření jednotlivých typů modelů formou individuálních modelových výpočtů. Získané výsledky byly konfrontovány se zadávacím uživatelským popisem autorů jednotlivých modelových přístupů.

Základním sumárním poznatkem, ke kterému jsem v průběhu zpracování dospěla, je stanovení pěti typů modelů propojitelných do systému. Tyto modely představují poslední

vývojovou fázi v modelové tvorbě, kterou lze účelově integrovat do navrhovaného modelového systému (Mokříšová 1990a, 1990b).

Vlastní komplexní prognostický model (KPM) nebyl pro sledovaný podnik počítán s ohledem na dosud vysokou cenu jeho zpracování v Českém institutu agrární ekonomiky. S ohledem na možnosti dynamiky vývoje se však jeví jako perspektivní a po dopracování je možné s ním počítat v navrhovaném modelovém systému.

Kromě KPM jsou do modelového systému integrovány čtyři základní typy modelů:

- a) univerzální automatizovaný systém modelů (UASM),
- b) intervalově prognostický model výrobních vertikál (IPMVV),
- c) simulační model zemědělského podniku ZEMSTRATEG,
- d) diverzifikovaný navrhovaný lineární model (pseudodynamizovaný model struktury výroby pro pololetní horizonty faktorů).

Tyto modely byly propočítány na základě stejných výchozích vstupních dat po účelové transformaci podle formalizační logiky jednotlivých modelových typů.

STROVNATELNOST MODELOVÝCH APARÁTŮ

Každý modelový aparát má kvantitativně i kvalitativně odlišné parametry výsledků, které jsou srovnatelné jen částečně.

Srovnatelné jsou pouze ty strukturální výsledky, které byly přímo ovlivněny prostorem ohraničení exogenních zadávaných proměnných a které byly minimálně zasaheny modelovou transformací v průběhu vlastního algoritmu řešení. Z tohoto hlediska lze proto částečně srovnat ukazatele mezi současným stavem zemědělského podniku a výsledky některých modelových variant pro výstupní parametry, které charakterizují základní zjištěné komplexní vlastnosti podniku ve výrobně ekonomické oblasti. S ohledem na uvedené skutečnosti a shodné datování modelu UASM a intervalově grafického modelu lze toto srovnání provést takto:

Oba modely shodně vycházejí z jednotlivých dílčích ukazatelů vstupů a výstupů podle příslušných technologií výroby. Zásadní rozdíl je v tom, že intervalově grafický (IQ) model vyžaduje systém tzv. plné kvantifikace, tzn. že při kvantifikaci modelu vertikály musí být nutně každá hrana i uzel vymezeny absolutním nebo relativním koeficientem. UASM v případě absence koeficientu používá tzv. normativní databáze, která je v paměti počítače a automaticky model kvantifikuje středním normativním údajem, platným pro danou výrobní intenzitní oblast.

Specifikujeme-li odlišnosti těchto dvou modelů např. u obilovin, pak lze konstatovat, že UASM odečítá od dosažené výroby výrobní spotřebu krmiv. IQ model po odečtení státního nákupu (kdy rozlišuje státní nákup potravinářského a krmného obilí), prodeje organizacím a naturální spotřeby vykazuje kategorii „zrno k vlastnímu krmení“. IQ model podchycuje výpočet siláží a senáží (siláž cukrovková, skrojková, siláž řízková, kukuřičná siláž, vojtěšková siláž atd.). Jinak je způsob výpočtu výsledných kategorií u jednotlivých plodin prakticky obdobný. Podstatným rozdílem je to, že IQ model na rozdíl od UASM zahrnuje do ukazatele „tržby odvětví“ nejen skutečně dosažené tržby, ale i naturální spotřebu a zrno k vlastnímu krmení a stelivovou slámu. IQ model vykazuje tedy jednotlivé výroby plodin jako odvětví samostatně hospodařící a vykazující tržby (týká se i ostatních výsledných ukazatelů). Tento model je dotažen až na ukazatele hrubé a čisté výsledné produkce, výpočet hrubého důchodu a zisku.

UASM na rozdíl od IQ modelu vykazuje konečnou produkci ve stálých cenách a při výpočtech počítá s předpokládaným zvýšením (snížením) počátečních zásob ke konci roku. IQ model v současné podobě podnikové verze není dotažen až do bilance krmivové základny. IQ model rozlišuje náklady pouze na materiální, finanční a pracovní. UASM podchycuje náklady podle jednotlivých složek (náklady na osivo a sadbu, hnojiva, ostatní přímý materiál, mzdy, opravy a údržba, odpisy, ostatní přímé náklady, režie).

Pro ilustraci rozdílů těchto dvou modelů při řešení živočišné výroby se zaměříme na chov skotu. UASM rozlišuje u skotu následující kategorie: krávy, telata do 3 měsíců, telata od 3 do 6 měsíců, telata – mléčný výkrm, jalovice od 6 do 12 měsíců, jalovice od 1 roku do 5 měsíců březosti, jalovice nad 5 měsíců březosti, skot ve výkrmu 6 až 12 měsíců, výkrm skotu nad 1 rok.

Jednotlivé vertikály IQ modelu zobrazují následující kategorie: telata do 6 měsíců, jalovice, vysokobřezí jalovice, výkrm skotu, krávy.

Cílem UASM ve výpočtu plánu ŽV je stanovení průměrných ročních stavů hospodářských zvířat potřebných pro zajištění požadavků na konečné výrobky ŽV, obrat stáda je na počítači zpracován revidovanou simplexovou metodou. Výpočet vychází ze stavů hospodářských zvířat počátkem roku. Náklady na ŽV jsou vypočítávány na 100 krmných dnů na rozdíl od IQ modelů, kde jsou zadávány náklady na jeden průměrný roční kus v ŽV. Východiskem grafů ŽV modelu IQ je zástav zvířat do jednotlivých kategorií (převodem z mladší kategorie). Po odpočtu uhybných a brakovaných kusů se počítá průměrný roční stav kategorie.

Spojnicové přenosy parametrů jak specifikačních, tak změnových mohou být realizovány v úplném rozsahu pro všechny množiny shodně zahrnovaných procesů v jednotlivých stupních modelového systému.

VÝSLEDKY

Lze konstatovat, že modelové typy uváděné v literatuře nejsou dosud dostatečně propracovány do faktické uživatelské podoby vzhledem k tomu, že všechny modely byly ověřeny pouze na nepatrném souboru podniků. Uvedené konstatování nelze považovat za kritiku příslušných postupů, protože každý z těchto přístupů má určité přednosti, které jsou přímo využitelné v plánování a řídicí praxi.

Následující text je motivován spíše jako pokus o rozšíření možné poznatkové báze ve využití modelů. Mezi uvedenými modely tvoří částečnou výjimku systém UASM, který je dlouhodobě modifikován po dobu cca 14 let (první varianta v roce 1975). Bližší poznatky z konstrukce a použití jednotlivých modelových typů jsou uvedeny dále.

Univerzální automatizovaný systém modelů

Co se týká získaných praktických poznatků z výpočtu UASM, původně komplexní modelový systém jednotlivých navzájem simulačně propojených submodelů optimalizačního a bilančního typu byl dekomponován na jednotlivé plánovací věcné horizonty podle zaměření výrobních skupin procesů. Jednotný modelový systém se tak rozpadl na dílčí modelové zobrazení subsystémů zemědělského podniku (popř. nadpodnikové úrovně), navzájem propojených vstupními a výstupními parametry. Jednotlivé propočty však probíhají relativně izolovaně s využitím lineárních a bilančních modelů. Spojovací submodely provádějí syntézu u vstupů ze dvou a více bloků.

S ohledem na relativní nezávislost jednotlivých bloků je kvalita výsledků přímo úměrná přesnosti zadaných vstupních parametrů. Přehlednost vstupních tabulek je však ztížena tím, že několik základních vstupů nemá stejné měrné jednotky a kategorie (tím dochází k nejednoznačnosti zadávání vstupních parametrů). Případné nepochopení ze strany uživatelů se může potom odrážet v nereálnosti výsledků ve vztahu k požadavku vybilancování jednotlivých naturálních toků těchto submodelů. Model to řeší splněním exogenně zadaných vstupů za podmínek jinak neměnných okolností, takže může docházet i k nefunkčním výsledkům obsahujícím hodnoty reálných toků, které nejsou ekonomicky ani fakticky interpretovatelné. Opravy těchto výsledků a přiblížení skutečné ekonomické reality potom vyžaduje empirický přístup pokusů a omylů, což vede k potlačení nezávislosti analytického aparátu.

Intervalově prognostický model výrobních vertikál

Dále popsané výsledky jsou syntézou vlastních poznatků získaných při spolupráci na konstrukci podnikové ověřovací verze intervalově grafického modelu v rámci výzkumného úkolu ČSAZ. Základní propočet byl orientován na transformaci zadaných ukazatelů podle předem určené variantní disperze v jednotlivých uzlech a provádění relativního a absolutního ohodnocování naturálních toků podle předem zadaných deterministických variant užití těchto toků.

Komoditní determinovanost disperze jednotlivých toků má za následek to, že vlastní funkční i grafické modelové zobrazení výrobních vertikál může pouze v omezené míře akceptovat technické a technologické změny v jednotlivých dílčích výrobních procesech.

Tento model je však plně využitelný na bázi ročního horizontu, kdy nelze předpokládat zásadní technické či technologické změny. V rámci ročního horizontu jsou maximálně využitelné toky jednotlivých technologických a funkčních alternativ, které objektivně ve vertikálách nastávají na tomto horizontu, je i maximálně zdůvodnitelné relativní ohodnocení hran a absolutní ohodnocení uzlů v množině orientovaných prvků grafu současně s předpokladem možných alternativních exogenních vstupů (víceuzlový počátek síťového grafu).

Simulační model Zemstrateg

Algoritmus programu simulační zemědělské hry Zemstrateg, popsaný v předchozím textu, umožňuje modelování ročního výrobního cyklu zemědělské výroby vytištěním dílčích výsledků a přípravou na následný roční cyklus.

Vlastní algoritmus programu začíná převodem údajů z konce minulého roku a interaktivním vstupem rozhodnutí uživatele. Další část algoritmu provede srovnání zásob krmiv s potřebou živočišné výroby. Výpočty pro druhé pololetí jsou až na drobné odlišnosti bilancování krmiv obdobné.

Základní průběh hry je rozdělen do šesti bloků – charakteristika zemědělského podniku, základní fondy, výroba a tržní dodávky, vyčlenění finanční prostředky, informace pro příští vstup, základní ekonomické ukazatele.

Navrhovaný lineární model

Autorkou vytvořený lineární model podniku vymezuje základní optimálně harmonizované meziodvětvové vztahy s přihlédnutím k novým ekonomickým podmínkám v rámci přestavby národohospodářského mechanismu. Jde o analýzu koncepce, tj. vzorového jednoletého produkčně výrobního cyklu podniku ve střednědobém časovém horizontu (průměrný rok v rámci pětiletého cyklu).

Souhrnný model koncepce zemědělského podniku představuje pokus o částečnou vnitřní blokovou pseudodynamizaci zvolených faktorů. Je v plné míře otevřen systémem formulovaných aktivit vstupů a výstupů. Vypovídací schopnost je rozšířena použitím oprávkových aktivit typu intenzifikace produkce a poklesy produkce. Vnitřní manévrovací prostor v technologické oblasti je rozšířen použitím substitučních aktivit, které modelují technologické změny mezi sdruženými výrobními procesy. Na rozdíl od běžně používaných modelů je v samostatném bloku aktivit a podmínek zachycen recyklos uhlíku a bilance biomasy s ohledem na potřeby návratu organické hmoty do půdy. Pomocí zdrojových a spotřebitelských koeficientů je také bilancována stabilita soustavy s ohledem na potřeby zachycení produkčního bioenergetického potenciálu půdy.

Složitost konstrukce a zejména kvantifikace jednotlivých modelů vedla k vytvoření navrhovaného modelového systému. Jeho interaktivní koncepce, vestavěná databáze s intervalovou kontrolou vstupujících parametrů, dekompozice i poměrně vysoká míra obecnosti umožňují jeho reálné využití pro střednědobé analýzy stability výrobní soustavy zemědělského podniku. Další přínos lze spatřovat v dekompozici pohledů na výrobní strukturu s přihlédnutím k potřebám vyčlenění části výrobního prostoru pro rychlé, ekonomicky efektivní reagování na cenové a nákladové změny ve výrobním systému podniku. Rozhodující část výrobního prostoru však předpokládá dlouhodobou systémovou stabilitu a zvyšování míry rentability ekonomicky zdůvodněnými, technologickými a organizačně řídicími opatřeními.

Literatura

- BLÁHA, K.: Simulační hra Strategem a některé její modifikace. Praha, VLSU ČSAV 1985
 FOLTÝN, I.: Prognostické intervalově grafické modelování hlavních vztahů ZPoK a ZPK. [Výzkumná zpráva.] Praha, ČSAZ 1987
 HANUŠ, P. – ŠVASTA, J. – VRÁNA, L. – ZÍSKAL, J.: Možnosti využití zemědělské simulační hry. Říz. věd. – techn. Rozv. Zeměd., 11, 1982, č. 1 - 2
 KRAJÍČEK, J.: Variantní plánování zemědělské výroby v 8. pětiletce s využitím UASM. [Uživatelská příručka.] Praha, VÚEZVz 1986
 MOKRIŠOVÁ, J.: K některým možnostem řešení problému časové a věcné dekompozice v modelování zemědělské výroby. Zeměd. Ekon., 36, 1990a, č. 10
 MOKRIŠOVÁ, J.: Navrhovaný integrovaný modelový systém pro potřeby rozhodování na úrovni zemědělského podniku. [Součást výzkumného úkolu.] Praha, VŠE 1990b.
 PROUZA 4, B. a kol.: Zpráva o modelu AGRO. [Výzkumná zpráva.] Praha, ÚRŘP 1984.
 ZEMAN, M.: Simulační model zemědělského podniku. [Uživatelská příručka.] Praha, ÚRŘP 1987

Ing. Jaroslava Mokrišová, CSc., Vysoká škola ekonomická, Praha

TRANSFORMACE V AGROPOTRAVINÁŘSKÉM KOMPLEXU

Nutným, byť nikoli právě bezproblémovým krokem, který československé zemědělství absolvuje na cestě k plnohodnotným tržním vztahům, je proces transformace. V jeho průběhu půjde především o to využít zemědělský podnikatelský prostor pro vznik životaschopných hospodářských subjektů nového typu.

Východím předpokladem úspěšné transformace je obnovení vlastnických vztahů k půdě a ostatnímu zemědělskému majetku. Impulesem k tomu musí být především kompletní, odpovědně a vysoce profesionálně připravená legislativa.

K uvedenému vysoce aktuálnímu a naléhavému tématu proběhl v Praze 20.11.1991 zdařilý seminář, který pořádala Asociace zemědělských manažerů ve spolupráci s ČMSZN.

Celodenní jednání se opíralo o dva zásadní referáty: referát ing. Alexe Bernáška, pracovníka FMH, který prezentoval pohled z úrovně řídicího centra, a syntetický materiál shrnující dosavadní poznatky o privatizaci a transformaci v agrokomplexu, který předložil ing. Stanislav Procházka, prezident Asociace zemědělských manažerů.

Zajímavá byla i vystoupení prof. Aloise Slabého, DrSc., z VŠZ v Praze a ing. Oldřicha Denemarka, CSc., z PEF VŠZ v Brně, právě tak jako informace PhDr. Petra Schönfelda, předsedy Asociace vydavatelů denního tisku. Tyto příspěvky program jednání vhodně doplňovaly a dotvářely rámec semináře.

První referující, jímž byl ing. Alex Bernásek z federálního ministerstva hospodářství, účastníkům semináře představil nosný skelet vládního návrhu zákona o transformaci. V době konání semináře šlo o čerstvou vládní předlohu legislativní normy, mající před sebou celé martyrium zákonodárného procesu ve výborech a posléze v plénu federálního parlamentu. Proto referující správně nezacházel do detailů a vymezený časový prostor využil k tomu, aby posluchače seznámil se zásadami federální agrární politiky.

Těžištěm, o které se musí opřít nosné principy příští federální agrární politiky, je stanovení práhu potravinové bezpečnosti. Na tento základní krok nutně naváže útlum zemědělské výroby v tzv. submarginálních podmínkách (orientačně od PES 28 výše). V těchto regionech se do budoucna nepočítá s intenzívní zemědělskou výrobou. Předloženou ideu však nechápejme tak, že zemědělství z těchto produkčně méně příznivých oblastí zcela odejde. Není to s ohledem na některé jeho další funkce, především krajinnotvornou, ale i jiné doplňkové funkce ať již demografického, ekologického či sociálního charakteru, možné.

Především v těchto z produkčního hlediska méně příhodných podmínkách musíme vytvořit předpoklady k tomu, aby prostor uvolněný intenzívní zemědělskou produkcí byl racionálně využit pro některé specifické aktivity vycházející z procesu diverzifikace v zemědělském podnikatelském prostoru.

Nosným pilířem semináře se stal rozsáhlý referát prezidenta Asociace zemědělských manažerů ing. Stanislava Procházky. Autor předložil ucelenou koncepci nezbytných kroků směřujících k transformaci stávajících tradičních zemědělských podniků v životaschopné podnikatelské subjekty období tržní ekonomiky.

Za neopomenutelné prvky transformačního procesu a předpoklad jeho úspěšnosti označil mimo jiné precizně zvládnutou inventarizaci veškerého jmění a zformování podnikatelského záměru podpořeného solidní marketinkovou studií.

V referátu byl zdůrazněn také význam integračních vazeb s podniky zpracovatelského průmyslu a jejich vliv na ekonomickou prosperitu nově vznikajících hospodářských subjektů.

Referující podtrhl i nezbytnost nového pohledu na zemědělské družstevnictví. Družstvo nového typu chápe jako zemědělskou výrobní společnost, v níž kritériem rozhodujícím o rozdělování zisku je výše kapitálového vkladu. Zezela obnoven musí být též respekt k tradičně

uznávaným zásadám družstevní demokracie, tak jak se uplatňuje ve vyspělých západoevropských zemích.

Pohled na západoevropské, především pak francouzské družstevnictví nechyběl v příspěvku ing. Oldřicha D e n e m a r k a , CSc. Kromě toho se zabýval problematikou rodinných farem a jejich místem v agrárních strukturách vyspělých zemí. Významnou součástí referátu byly postřehy o vertikální integraci v zemích ES.

Přestože v době konání semináře, především s ohledem na aktuálně existující stupeň rozpracovanosti příslušných legislativních norem, jeho protagonisté nemohli zodpovědět všechny konkrétní dotazy účastníků z praxe vztahující se k transformaci zemědělského podnikatelského prostoru, šlo o užitečný počín Asosiace zemědělských manažerů.

Ing. Miroslav D í t ě , VÚCHP, Kostelec nad Orlicí

Z VĚDECKÉHO ŽIVOTA

K ŠEDESÁTINÁM PROF. ING. ZDENKA PODĚBRADSKÉHO, CSc.

První březnový den se dožil významného životního jubilea šedesáti let plný tvůrčích sil prof. ing. Zdeněk Poděbradský, CSc., známý široké odborné veřejnosti jako zakladatel moderní ekonomiky živočišné výroby. Cesta k naplnění této charakteristiky však nebyla nikterak snadnou záležitostí, ale tak jak je vědeckým osobnostem vlastní, jubilant dokázal úspěšně překonat nejenom obvyklé odborné problémy, které zaslíbení vědě přináší, ale i podmínky, které pro tuto činnost v průběhu normalizace v sedmdesátých letech měl.

Prof. Poděbradský po absolvování provozně ekonomické fakulty VŠZ v Praze v roce 1955 pracoval na pedagogickém úseku této školy jako asistent, později jako odborný asistent na katedře zemědělské ekonomiky. Pod vedením prof. Loma připravoval náplň seminářů a cvičení. Semináře a cvičení ze zemědělské ekonomiky zajišťoval u řádného studia na PEF. Pomáhal zároveň zabezpečovat i další kursy – zpočátku na PEF (dálkové studium, „tříleté“ kursy apod.), později při své specializaci na problematiku ekonomiky živočišné výroby působil také u zootechniků na agronomické fakultě, kde od roku 1963 zajišťoval jak přednášky, tak cvičení. Tuto výuku, vedle další, zajišťoval až do školního roku 1968/69. Ve školním roce 1969/70 byl zbaven přednášek a koncem roku 1970 byl s ním rozvázán pracovní poměr.

Jeho přednášková činnost nebyla orientována pouze na působení na VŠZ. V 60. letech zabezpečoval řadu kursů ekonomiky zemědělství pro posluchače z praxe (zvláště v rámci podnikového institutu v Plzni a v Praze). Jeho pedagogická činnost byla bohatá i během působení na VÚŽV v Praze – Uhřetěvsi, kam byl přijat po vynuceném rozvázání pracovního poměru s VŠZ. Ročně odpřednášel při různých školeních na okresní, krajské i celostátní úrovni rozsah výuky řádově srovnatelný s pedagogickou aktivitou pracovníka vysoké školy, hlavně pak v kursech se zootechnickou problematikou pro vedoucí funkcionáře zemědělských podniků. Výsledky své vědecké práce uplatnil i na přednáškách postgraduálního studia na VŠZ v Praze, v Brně a v Nitře, dále pak i na řadě vědeckých seminářů, sympózií a konferencí pořádaných v ČSSR, jeho referáty byly přednášeny i v rámci výročních zasedání Evropského sdružení pro živočišnou výrobu EAAP (Zurich 1976, Brusel 1977) a publikovány v zahraničních časopisech. Přednášel rovněž pro experty RVHP o problematice ekonomiky genetiky, v níž syntetizoval své dosavadní poznatky z této oblasti. Jeho práce byly zcela původní a v rámci RVHP ojedinělé.

Pedagogické výsledky prof. Poděbradského, který dovede vykládat i náročnou odbornou problematiku přístupným způsobem s použitím konkrétních příkladů její aplikace v praxi bez újmy na teoretické podstatě vysvětlovaných otázek, jsou založeny na rozsáhlé vědecko-výzkumné činnosti, která je dokladována více než 200 publikačními položkami zejména z oblasti ekonomiky živočišné výroby. Souběžně s řešením problematiky ekonomiky živočišné výroby, inspirován tvůrčím prostředím Výzkumného ústavu živočišné výroby, rozpracovává ekonomiku genetiky a šlechtění hospodářských zvířat. V této oblasti jsou jeho práce zcela originální, mají praktický význam jak pro podniky, tak i pro řešení koncepčních otázek vývoje živočišné výroby v rámci celého národního hospodářství. Řada těchto prací byla publikována jako pomoc praxi ve formě Metodik a Studijních informací. Řada myšlenek byla využívána i v rámci tehdejších členských zemí RVHP.

Prof. Poděbradský patří v současné době v oblasti ekonomiky živočišné výroby a genetiky mezi přední československé odborníky, uznávané i v zemích ES. Je zakladatelem nového přístupu k otázkám ekonomiky živočišné výroby, který je respektován ve všech chovech

hospodářských zvířat. Svědčí o tom jak skutečnost, že je autorem kapitol ekonomiky živočišné výroby v celostátních vysokoškolských učebnicích (teorie ekonomiky živočišné výroby v chovu skotu, v chovu prasat, ekonomiky chovu ovcí a chovu drůbeže), tak i řada pozvání a účast na mezinárodních jednáních a konferencích v průběhu osmdesátých a zejména devadesátých let.

Jeho přístup je kvalitativně zcela nový a originální. Živočišnou výrobu a jednotlivé chovy chápe jako organickou součást celého zemědělství. Ekonomiku dílčích opatření či jednotlivých kategorií zvířat podřizuje komplexním výsledkům uzavřených obrátů stád jednotlivých druhů zvířat. Souhrnně se uvedenou problematikou zabýval v habilitační práci orientované na objektivizaci metod hodnocení ekonomiky živočišné výroby, kterou úspěšně obhájil v roce 1991.

V oblasti ekonomiky genetiky hospodářských zvířat koncipoval nový přístup k jejímu hodnocení a odvodil ziskové funkce pro prasata, skot, nosnou a masnou drůbež a ovce. Těchto funkcí se nyní běžně využívá při optimalizaci hybridizačních programů a k orientaci vývoje šlechtitelské práce.

Prof. Poděbradský je spoluautorem prací, za něž byla udělena cena ČSAZ v roce 1971 (Šiler a kol.: Plemenářské a ekonomické základy hybridizačního programu v chovu prasat v ČR) a v roce 1981 (Jakubec a kol.: Celkové zhodnocení hybridizace a stanovení efektů křížení u ovcí).

Od roku 1984 se zabývá problematikou ekonomiky chovu skotu především ze společenských aspektů, aktivně se podílí na prognostických úvahách týkajících se vývoje živočišné výroby. Mimoto se zabýval problémy ekonomiky specializovaných mléčných a masných typů skotu. Na základě analýzy ekonomiky výkrmu skotu byl realizován návrh diferencovaného příplatku při výkrmu skotu do vyšší živé hmotnosti.

V poslední době řeší ekonomickou problematiku embryotransferu u skotu v rámci celého systému chovu.

Práce prof. Poděbradského jsou charakterizovány vysokou teoretickou úrovní využívání moderních matematicko-statistických metod s potřebným makroekonomickým nadhledem.

V roce 1990 byl na VŠZ Praha plně rehabilitován. V témže roce byl zvolen řádným členem AZV ČSFR a vykonává funkci předsedy odboru ekonomiky, řízení, informatiky a sociologie jak na federální úrovni, tak v rámci ČAZV. Oba odbory pod jeho vedením aktivně přispívají k řešení současné ekonomické problematiky.

Příkladné výsledky v pedagogické a vědecko-výzkumné práci byly základem úspěšného profesorského řízení na PEF VŠZ Praha v roce 1991, které vyústilo v udělení titulu profesor ekonomiky zemědělství a v aktivní zapojení do pedagogické činnosti na uvedeném pracovišti v rámci dílčího pracovního úvazku. Rozsáhlé zkušenosti z vědecko-pedagogické činnosti a uznání zemědělskou praxí vedly k tomu, že prof. Poděbradský byl jmenován rovněž členem koordinační rady ministra zemědělství České republiky. Názory na vývoj agrární politiky, které zde prezentuje, publikoval prof. Poděbradský v řadě článků zejména v časopise Zemědělská ekonomika, jejíž redakční rady je členem.

Z uvedeného přehledu o zapojení prof. Poděbradského do vědecko-pedagogické, poradenské a publikační činnosti k řešení současných problémů ekonomiky našeho zemědělství je zřejmé, že jubilatova aktivita svým rozsahem několikanásobně překonává úroveň obvykle spojovanou s prožívaným jubileem. A tak lze zcela oprávněně popřát prof. ing. Zdeňku Poděbradskému, CSc., do příštích let další pracovní úspěchy, neutuchající optimismus, pro který jej lidé mají rádi, osobní spokojenost a štěstí z toho, co již vykonal.

Prof. ing. Václav Jakubec, DrSc., Výzkumný ústav živočišné výroby, Praha-Uhřetěves
Prof. ing. Jan Hron, DrSc., Vysoká škola zemědělská, Praha

CONTENTS

Poděbradský Z.: Analysis of the current state in cattle breeding	147
Chomá D.: Several question on the strategy of enterprises.....	159
Fojtl J.: Economic Accounts for Agriculture	173
Šilhavá V.: Financial market and international payment transaction.....	181
Sůvová H.: The problems of financing investment in a period of inflation.....	191
Jung I.: Economic presumptions of prosperity of viticulture-winemaking sectors in the market mechanism	197

Discussion

Brabenec V.: Facts versus illusions about cheap food imports	207
--	-----

Information

Doktor J.: The regional structural policy of the Czechoslovak agricultural complex in frontier regions	215
Mokrišová J.: On some results of a comparative study dealing with hitherto model approaches in the conditions of agricultural primary production	220
Dítě M.: Transformation in the agricultural and food production complex	225

From the life of science

Jakubec V., Hron J.: To the 60th birthday of Prof. Ing. Zdeněk Poděbradský, CSc.	227
--	-----

Supplement

Statistical surveys of the Czechoslovak and foreign agricultural complex (Basic data on agricultural enterprises pursuant to FAO data)	
---	--

STATISTICKÉ PŘEHLEDY

o československém a zahraničním agrokomplexu
PŘÍLOHA ČÍSLA 3 ČASOPISU ZEMĚDĚLSKÁ EKONOMIKA

Plochy kultur zemědělských podniků v ČSFR k 1. 1. 1991

ČÍSLO 2 1992
ZÁKLADNÍ CHARAKTERISTIKY
ZEMĚDĚLSKÝCH PODNIKŮ
V TŘÍDĚNÍ PODLE
VÝMĚRY ZEMĚDĚLSKÉ PŮDY

Plocha kultur	Zemědělství úhrnem	Státní a družstevní sektor úhrnem	Z toho podniky státního a družstevního sektoru se zemědělskou půdou o výměře v ha				
			do 50	50 až 500	500 až 1000	1000 až 1500	1500 až 2000
Zemědělská půda							
počet podniků	1 245 880	66 281	63 856	313	151	292	338
výměra v ha	6 736 128	6 325 451	101 260	64 600	115 218	370 709	600 335
Orná půda							
počet podniků	273 570	19 394	16 972	310	151	292	338
výměra v ha	4 728 496	4 616 424	24 359	35 658	75 468	260 721	444 685
Zahrady							
počet podniků	699 504	40 563	38 223	283	135	277	325
výměra v ha	235 697	38 009	23 061	1 929	410	884	1 213
Chmelnice							
počet podniků	135	118	-	1	8	22	16
výměra v ha	12 783	12 778	-	21	422	1 748	1 487
Vínice							
počet podniků	28 276	1 087	618	30	16	40	51
výměra v ha	47 241	39 131	533	737	1 158	2 584	2 652
Ovocné sady							
počet podniků	36 757	7 444	5 825	186	61	167	216
výměra v ha	71 122	59 567	5 765	2 872	1 965	3 876	3 640
Louky							
počet podniků	196 105	14 809	12 510	246	137	276	328
výměra v ha	831 640	777 509	24 463	14 644	15 526	50 488	79 411
Pastviny							
počet podniků	158 795	16 033	13 665	269	148	290	333
výměra v ha	809 149	782 033	23 079	8 739	20 269	50 408	67 247

Plocha kultur	Podniky státního a družstevního sektoru se zem. půdou o výměře v ha							
	2000 až 2500	2500 až 3000	3000 až 4000	4000 až 5000	5000 až 6000	6000 až 7000	7000 až 8000	8000 a více
Zemědělská půda								
počet podniku	339	258	329	168	99	43	36	59
výměra v ha	767 398	704 968	1 138 494	744 835	542 356	279 137	268 121	628 020
Orná půda								
počet podniku	339	253	329	168	99	43	36	59
výměra v ha	561 647	530 836	865 689	565 622	404 518	203 233	189 411	454 577
Zahrady								
počet podniku	334	253	328	168	99	43	36	59
výměra v ha	1 495	1 445	2 357	1 397	1 205	618	595	1 400
Chmelnice								
počet podniku	16	12	18	10	6	3	2	4
výměra v ha	1 262	1 267	2 515	1 224	1 411	564	473	384
Vinice								
počet podniku	63	52	97	61	30	10	10	9
výměra v ha	4 858	4 526	8 731	7 416	3 058	552	818	1 508
Ovocné sady								
počet podniku	225	200	230	129	85	39	32	49
výměra v ha	6 317	7 215	9 655	5 427	4 829	1 853	1 552	4 601
Louky								
počet podniku	333	253	326	164	98	43	36	59
výměra v ha	95 359	76 026	118 152	77 384	61 396	34 032	37 720	92 908
Pastviny								
počet podniku	337	257	329	168	99	43	36	59
výměra v ha	96 460	83 653	131 395	86 365	65 939	38 285	37 552	72 642

Pracovníci zemědělských podniků v ČSFR k 1. 2. 1989

Věková kategorie	Zemědělství úhrnem	Státní a družstevní sektor úhrnem	Z toho bez zem. půdy	Podniky stát. a družst. sektoru se zem. půdou o výměře v ha				
				do 50	50 až 500	500 až 1000	1000 až 1500	1500 až 2000
Osoby trvale činné celkem	902 035	897 831	24 783	21 345	14 557	14 524	56 842	94 611
Muži celkem	548 904	547 962	14 222	11 724	7 864	8 881	35 889	57 761
v tom ve věku:								
16 až 19 let	18 214	18 210	375	332	256	241	1 042	1 873
20 až 24 let	44 792	44 781	1 219	932	625	668	2 813	4 584
25 až 29 let	70 867	70 844	1 803	1 524	907	1 127	4 778	7 767
30 až 34 let	82 172	82 114	2 138	1 749	1 121	1 352	5 704	8 885
35 až 39 let	81 692	81 622	2 143	1 807	1 156	1 298	5 501	8 627
40 až 44 let	73 098	73 017	1 868	1 569	1 003	1 091	4 843	7 603
45 až 49 let	52 841	52 712	1 447	1 074	845	862	3 330	5 362
50 až 54 let	41 126	41 002	1 200	880	669	625	2 339	4 060
55 až 59 let	39 168	38 935	1 016	779	597	635	2 407	3 985
60 až 64 let	23 134	22 808	526	531	337	453	1 661	2 538
65 a více let	21 800	21 217	487	547	348	529	1 471	2 477
Ženy celkem	353 131	350 569	10 561	9 621	6 693	5 643	20 953	36 850
v tom ve věku:								
16 až 19 let	9 037	9 031	535	644	460	180	442	699
20 až 24 let	20 552	20 544	1 005	857	650	337	1 140	1 782
25 až 29 let	31 423	31 398	1 139	979	739	522	1 921	3 088
30 až 34 let	44 738	44 670	1 496	1 366	959	658	2 637	4 636
35 až 39 let	52 797	52 686	1 738	1 639	980	757	2 996	5 523
40 až 44 let	53 359	53 184	1 588	1 393	921	830	3 130	5 522
45 až 49 let	44 477	44 259	1 212	1 011	755	683	2 591	4 555
50 až 54 let	38 357	37 962	916	750	590	601	2 329	4 023
55 až 59 let	24 555	24 054	484	491	306	401	1 488	2 737
60 až 64 let	18 162	17 646	274	293	180	338	1 279	2 267
65 a více let	15 674	15 135	174	198	153	336	1 000	2 018

Věková kategorie	Podniky stát. a družst. sektoru se zem. půdou o výměře v ha							
	2000 až 2500	2500 až 3000	3000 až 4000	4000 až 5000	5000 až 6000	6000 až 7000	7000 až 8000	8000 a více
Osoby trvale činné celkem	114 110	102 095	160 627	95 128	62 534	36 740	22 568	77 368
Muži celkem	67 698	61 211	97 230	58 094	39 015	23 371	14 486	49 816
v tom ve věku:								
16 až 19 let	2 224	2 053	3 327	1 873	1 335	780	528	1 971
20 až 24 let	5 437	4 886	7 891	4 553	3 318	2 154	1 253	4 448
25 až 29 let	8 743	7 910	12 609	7 201	5 115	3 281	1 826	6 253
30 až 34 let	10 564	9 025	14 509	8 673	5 473	3 522	2 190	7 209
35 až 39 let	10 320	9 210	14 484	8 464	5 487	3 520	2 129	7 476
40 až 44 let	9 070	8 387	12 819	7 478	5 245	3 173	1 946	6 922
45 až 49 let	6 402	5 733	9 111	5 701	3 896	2 166	1 455	5 328
50 až 54 let	4 841	4 518	7 105	4 450	3 125	1 780	1 240	4 170
55 až 59 let	4 545	4 192	6 752	4 529	2 986	1 571	1 109	3 832
60 až 64 let	2 785	2 806	4 454	2 677	1 595	746	419	1 280
65 a více let	2 767	2 491	4 169	2 495	1 440	678	391	927
Ženy celkem	46 412	40 884	63 397	37 034	23 519	13 369	8 082	27 551
v tom ve věku:								
16 až 19 let	854	822	1 414	749	597	368	269	998
20 až 24 let	2 344	1 977	3 404	2 021	1 367	1 021	586	2 053
25 až 29 let	3 914	3 422	5 361	3 326	1 954	1 451	817	2 765
30 až 34 let	5 902	4 960	7 948	4 661	3 000	1 850	1 015	3 582
35 až 39 let	6 941	5 967	9 324	5 375	3 594	2 080	1 190	4 582
40 až 44 let	7 029	6 339	9 473	5 437	3 684	1 906	1 253	4 679
45 až 49 let	5 764	5 298	8 058	4 842	3 114	1 696	1 002	3 678
50 až 54 let	5 246	4 457	6 987	4 187	2 765	1 368	866	2 877
55 až 59 let	3 378	3 195	4 665	2 749	1 660	791	455	1 254
60 až 64 let	2 603	2 496	3 478	2 001	983	462	338	654
65 a více let	2 437	1 951	3 285	1 686	801	376	291	429

Mechanizační prostředky zemědělských podniků v ČSFR k 1.1.1991

Druh stroje	Státní a družstevní sektor úhrnem	z toho bez zem. půdy	Podniky stát. a družst. sektoru se zem. půdou o výměře v ha				
			do 50	50 až 500	500 až 1000	1000 až 1500	1500 až 2000
Traktory celkem							
počet podniků	2 909	326	248	277	135	275	345
počet kusů	138 634	3 877	1 916	3 904	2 787	8 555	14 240
Z toho pásové							
počet podniků	2 223	141	43	134	105	242	311
počet kusů	7 821	650	111	284	203	529	773
Traktorové pluhy							
počet podniků	2 352	78	155	247	133	273	345
počet kusů	36 485	323	366	1 123	895	2 236	3 637
Secí stroje traktorové obilní							
počet podniků	2 297	18	74	160	126	272	345
počet kusů	16 887	85	135	448	381	1 057	1 768
Sklízecí mlátičky obilní							
počet podniků	2 289	96	43	121	121	268	341
počet kusů	21 329	719	92	354	404	1 312	2 176
Sklízecí brambor							
počet podniků	1 156	11	19	21	52	124	202
počet kusů	4 769	25	21	40	115	328	636
Sklízecí řepy pro dělenou sklizeň							
počet podniků	1 183	5	12	36	30	119	186
počet kusů	2 931	10	13	56	44	186	364
Nákladní auta							
počet podniků	2 714	317	159	190	127	274	345
počet kusů	52 949	7 392	2 233	1 278	833	2 937	4 708

Mechanizační prostředky zemědělských podniků v ČSFR k 1.1.1991

Druh stroje	Podniky stát. a družst. sektoru se zem. půdou o výměře v ha							
	2000 až 2500	2500 až 3000	3000 až 4000	4000 až 5000	5000 až 6000	6000 až 7000	7000 až 8000	8000 a více
Traktory celkem								
počet podniku	344	257	324	159	94	41	28	56
počet kusů	16 930	14 997	23 215	13 897	10 323	5 138	4 161	14 694
Z toho pásové								
počet podniku	320	248	308	156	92	40	27	56
počet kusů	928	802	1 161	725	496	260	200	699
Traktorové pluh								
počet podniku	343	257	323	159	94	41	28	56
počet kusů	4 366	4 012	6 103	3 992	2 887	1 503	1 188	3 854
Secí stroje traktorové obilní								
počet podniku	343	257	324	159	94	41	28	56
počet kusů	2 065	1 817	2 753	1 748	1 343	678	529	2 080
Sklízecí mlátičky obilní								
počet podniků	343	255	323	159	94	41	28	56
počet kusů	2 711	2 366	3 572	2 210	1 634	869	634	2 276
Sklízeče brambor								
počet podniků	206	134	173	84	50	22	17	41
počet kusů	711	551	826	454	318	131	136	477
Sklízeče řepy pro dělenou sklizeň								
počet podniků, 182	182	145	211	109	58	27	22	41
počet kusů	400	360	545	340	200	105	96	212
Nákladní auta								
počet podniků	343	257	324	159	94	41	28	56
počet kusů	5 473	5 037	7 373	4 544	3 087	1 662	1 178	5 164

Obiloviny v zemědělských podnicích v ČSFR v roce 1990

Plodina	Zemědělství úhrnem	Státní a družstevní sektor úhrnem	Z toho podniky stát. a družst. sektoru se zem. půdou o výměře v ha				
			do 50	50 až 500	500 až 1000	1000 až 1500	1500 až 2000
Obiloviny							
počet podniku	.	2 390	75	228	152	283	346
plocha sklizně v ha	2 418 204	2 340 495	800	15 879	35 476	126 429	235 124
sklizeň celkem v t	12 579 166	12 234 443	4 404	82 145	181 980	663 023	1 255 620
z 1 ha v t	5,20	5,23	5,51	5,17	5,13	5,24	5,34
Z toho:							
pšenice							
počet podniku	.	2 314	64	187	144	280	340
plocha sklizně v ha	1 238 887	1 214 378	403	8 651	17 683	64 124	118 058
sklizeň celkem v t	6 718 649	6 596 378	2 366	47 704	95 871	349 450	655 620
z 1 ha v t	5,42	5,43	5,87	5,51	5,42	5,45	5,55
žito							
počet podniku	.	1 177	6	32	64	144	194
plocha sklizně v ha	170 940	168 990	26	589	3 172	10 262	19 413
sklizeň celkem v t	736 115	728 589	108	2 548	13 588	46 406	87 707
z 1 ha v t	4,31	4,31	4,19	4,33	4,28	4,58	4,52
ječmen							
počet podniku	.	2 271	58	180	136	273	339
plocha sklizně v ha	745 093	712 887	305	5 067	10 703	36 087	70 131
sklizeň celkem v t	4 073 889	3 927 750	1 654	26 060	57 209	200 266	400 916
z 1 ha v t	5,47	5,51	5,42	5,14	5,35	5,55	5,72
kukuřice na zrno							
počet podniků	.	587	8	38	17	69	77
plocha sklizně v ha	134 796	120 446	26	638	1 685	8 307	12 704
sklizeň celkem v t	468 027	415 187	151	2 275	5 763	31 087	40 225
z 1 ha v t	3,47	3,45	5,71	3,56	3,42	3,74	3,17

Plodina	Podniky stát. a družst. sektoru se zem. půdou o výměře v ha							
	2000 až 2500	2500 až 3000	3000 až 4000	4000 až 5000	5000 až 6000	6000 až 7000	7000 až 8000	8000 a více
Obiloviny								
počet podniků	343	259	325	160	94	41	28	56
plocha sklizně v ha	288 700	274 086	438 388	276 117	199 390	99 687	72 007	278 413
sklizeň celkem v t	1 557 829	1 452 647	2 319 581	1 425 279	1 021 767	522 500	365 680	1 381 990
z 1 ha v t	5,40	5,30	5,29	5,16	5,12	5,24	5,08	4,96
Z toho:								
pšenice								
počet podniků	341	256	324	160	94	40	28	56
plocha sklizně v ha	150 554	149 173	236 326	152 676	101 133	57 128	34 577	123 894
sklizeň celkem v t	838 515	823 744	1 293 509	819 058	536 245	310 191	184 312	639 792
z 1 ha v t	5,57	5,52	5,47	5,36	5,30	5,43	5,83	5,16
žito								
počet podniků	200	134	167	87	57	24	21	47
plocha sklizně v ha	22 048	15 752	27 089	16 152	13 589	6 510	6 672	27 717
sklizeň celkem v t	99 532	67 632	119 432	69 508	57 037	25 761	27 085	112 246
z 1 ha v t	4,51	4,29	4,41	4,30	4,20	3,96	4,06	4,05
ječmen								
počet podniků	339	253	317	158	93	41	28	56
plocha sklizně v ha	87 355	78 783	128 827	78 154	61 518	27 414	21 964	106 579
sklizeň celkem v t	495 553	441 969	722 908	428 786	331 892	149 680	117 708	553 150
z 1 ha v t	5,67	5,61	5,61	5,49	5,40	5,46	5,36	5,19
kukuřice na zrno								
počet podniků	77	78	99	62	30	15	7	10
plocha sklizně v ha	11 969	15 660	26 930	18 541	11 733	4 047	4 445	3 730
sklizeň celkem v t	43 761	50 672	95 055	61 419	42 432	17 240	17 525	7 582
z 1 ha v t	3,66	3,24	3,53	3,31	3,62	4,23	3,94	2,03

Brambory a technické plodiny v zemědělských podnicích v ČSFR v roce 1990

Plodina	Zemědělství úhrnem	Státní a družstevní sektor úhrnem	Z toho podniky stát. a družst. sektoru se zem. půdou o výměře v ha				
			do 50	50 až 500	500 až 1000	1000 až 1500	1500 až 2000
Brambory							
počet podniků	.	1 624	40	96	102	193	268
plocha sklizně v ha	164 470	131 614	106	1 289	3 138	9 007	18 188
sklizeň celkem v t	2 533 973	2 061 129	2 024	18 567	51 403	138 809	193 787
z 1 ha v t	15,41	15,66	19,13	14,41	16,38	15,41	16,15
Olejniny							
počet podniků	.	1 413	3	38	43	136	210
plocha sklizně v ha	201 227	200 354	5	622	1 311	7 958	16 721
sklizeň celkem v t	482 469	481 770	11	1 124	2 854	17 425	38 743
z 1 ha v t	2,40	2,40	2,27	1,81	2,18	2,19	2,32
Len-stonky rosené							
počet podniků	.	284	—	1	5	33	51
plocha sklizně v ha	25 402	25 402	—	25	192	1 865	3 517
sklizeň celkem v t	93 495	93 495	—	60	644	6 889	13 895
z 1 ha v t	3,68	3,68	—	2,38	3,35	3,69	3,95
Cukrovka technická							
počet podniků	.	863	14	31	26	78	131
plocha sklizně v ha	169 791	169 666	25	638	1 379	7 376	17 757
sklizeň celkem v t	5 610 699	5 605 830	1 174	21 190	48 028	262 395	589 902
z 1 ha v t	33,04	33,04	46,07	33,22	34,83	35,57	33,22
Chmelnice plodící							
počet podniků	.	120	—	2	7	25	15
plocha sklizně v ha	11 815	11 811	—	37	402	1 641	1 314
sklizeň celkem v t	10 617	10 614	—	41	369	1 411	1 198
z 1 ha v t	0,90	0,90	—	1,09	0,92	0,86	0,91

Plodina	Podniky stát. a družst. sektoru se zem. půdou o výměře v ha							
	2000 až 2500	2500 až 3000	3000 až 4000	4000 až 5000	5000 až 6000	6000 až 7000	7000 až 8000	8000 a více
Brambory								
počet podniků	261	177	229	106	59	25	19	49
plocha sklizně v ha	19 378	15 495	24 559	12 338	8 396	3 980	3 259	12 482
sklizeň celkem v t	305 971	239 249	399 861	176 979	132 878	62 346	48 424	190 833
z 1 ha v t	15,79	15,44	16,28	14,34	15,83	15,66	14,86	15,29
Olejniny								
počet podniků	233	189	245	131	79	36	22	48
plocha sklizně v ha	22 237	23 320	36 478	26 273	18 630	9 525	7 243	30 032
sklizeň celkem v t	54 461	52 238	83 749	60 217	45 693	23 976	17 462	83 817
z 1 ha v t	2,45	2,24	2,30	2,29	2,45	2,52	2,41	2,79
Len-stonky rosené								
počet podniků	66	39	44	15	16	2	4	8
plocha sklizně v ha	5 188	3 405	3 900	1 769	2 245	146	480	2 669
sklizeň celkem v t	18 626	11 861	14 752	6 492	7 200	441	2 142	10 494
z 1 ha v t	3,59	3,48	3,78	3,67	3,21	3,02	4,46	3,93
Cukrovka technická								
počet podniků	128	113	160	82	46	20	14	20
plocha sklizně v ha	20 978	21 731	38 640	23 838	14 210	7 041	5 819	10 232
sklizeň celkem v t	691 504	711 988	1 311 470	800 561	432 415	231 093	191 316	312 794
z 1 ha v t	32,96	32,76	33,94	33,58	30,43	32,82	32,88	30,57
Chmelnice plodící								
počet podniků	17	12	17	10	6	3	2	4
plocha sklizně v ha	1 193	1 157	2 309	1 109	1 336	523	426	362
sklizeň celkem v t	1 126	1 089	2 308	910	1 081	421	339	323
z 1 ha v t	0,94	0,94	1,00	0,82	0,81	0,80	0,79	0,89

Přínny, zelenina a ovoce v zemědělských podnikcích v ČSFR v roce 1990

Plodina	Zemědělství úhrnem	Státní a družstevní sektor úhrnem	Z toho bez zem. půdy	Podniky stát. a družst. sektoru se zem. půdou o výměře v ha				
				do 50	50 až 500	500 až 1000	1000 až 1500	1500 až 2000
Jednoleté přínny								
počet podniků		2 255	—	56	145	127	275	346
plocha sklizně v ha	886 712	886 041	—	337	5 422	12 321	47 527	81 812
sklizeň celkem v t	22 623 921	22 608 695	—	9 743	132 446	314 181	1 212 693	2 186 226
z 1 ha v t	25,51	25,52	—	28,91	24,43	25,50	25,52	26,72
Víceleté přínny								
počet podniků		2 485	—	111	276	162	282	349
plocha sklizně v ha	649 514	632 611	—	647	7 928	12 565	35 121	62 641
sklizeň celkem v t	5 686 737	5 588 285	—	3 996	46 126	95 157	312 844	580 547
z 1 ha v t	8,76	8,83	—	6,18	5,82	7,57	8,91	9,27
Zelenina konzumní								
počet podniků	—	855	—	44	74	58	83	108
plocha sklizně v ha	65 500	31 402	—	77	1 832	1 860	2 337	3 805
sklizeň celkem v t	1 104 789	552 717	—	2 373	29 337	30 321	43 051	60 887
Vinice								
počet podniků		438	—	15	31	17	39	48
plocha vinic plodných v ha	34 965	26 120	—	153	652	581	1 819	2 586
sklizeň celkem v t	221 449	160 521	—	1 175	4 857	3 340	9 393	15 984
z 1 ha v t	6,33	6,15	—	7,68	7,45	5,75	5,16	6,18
Jabloně								
počet podniků		1 131	107	46	139	77	92	118
počet stromů	28 289 440	11 503 879	791 226	21 976	458 921	286 843	786 949	794 290
sklizeň celkem v t	349 973	129 311	5 248	216	5 476	3 207	9 411	12 470
Švestky								
počet podniků		669	90	27	103	58	54	71
počet stromů	6 400 994	977 522	535 226	525	54 055	100 261	55 962	47 711
sklizeň celkem v t	29 543	2 606	830	2	303	365	180	58

Plodina	Podniky stát. a družst. sektoru se zem. půdou o výměře v ha							
	2000 až 2 500	2500 až 3000	3000 až 4000	4000 až 5000	5000 až 6000	6000 až 7000	7000 až 8000	8000 a více
Jednoleté příniny								
počet podniků	344	258	325	160	94	41	28	56
plocha sklizně v ha	105 996	99 189	158 821	104 054	74 924	40 246	28 272	127 120
sklizeň celkem v t	2 833 918	2 632 756	4 045 263	2 613 331	1 849 567	978 144	637 060	3 163 367
z 1 ha v t	26,74	26,54	25,47	25,12	24,69	24,30	22,53	24,88
Víceleté příniny								
počet podniků	344	258	324	160	94	41	28	56
plocha sklizně v ha	73 112	68 360	112 988	67 935	55 445	27 785	21 578	86 506
sklizeň celkem v t	672 880	628 996	1 005 397	613 155	483 734	242 420	169 032	734 000
z 1 ha v t	9,20	9,20	8,90	9,03	8,72	8,72	7,83	8,48
Zelenina konzumní								
počet podniků	111	96	138	64	31	14	10	24
plocha sklizně v ha	4 605	3 382	5 009	2 786	1 733	863	1 362	1 732
sklizeň celkem v t	82 916	60 180	90 246	44 090	36 484	14 953	20 713	37 167
Vinice								
počet podniků	60	50	77	47	26	10	9	9
plocha vinic plodných v ha	2 998	3 845	5 471	4 180	2 004	444	447	941
sklizeň celkem v t	18 481	26 117	32 322	24 934	14 745	1 988	1 470	5 713
z 1 ha v t	6,17	6,79	5,91	5,97	7,36	4,48	3,29	6,07
Jabloně								
počet podniků	118	118	133	69	46	24	13	31
počet stromů	1 034 309	1 471 897	1 711 531	928 714	1 236 189	305 115	159 620	1 516 299
sklizeň celkem v t	10 622	16 595	23 128	10 306	12 322	3 966	1 637	14 708
Švestky								
počet podniků	62	71	66	28	14	6	5	14
počet stromů	44 835	58 841	34 997	25 457	3 748	5 676	2 965	7 263
sklizeň celkem v t	114	343	90	225	4	40	1	53

Hospodářská zvířata v zemědělských podnicích v ČSFR k 1. 1. 1991

Druh hospodářských zvířat	Zemědělství úhrnem	Státní a družstevní sektor úhrnem	Z toho bez zem. půdy	Podniky stát. a družst. sektoru se zem. půdou o výměře v ha				
				do 50	50 až 500	500 až 1000	1000 až 1500	1500 až 2000
Skot celkem								
počet podniků	.	2 159	26	22	77	116	272	345
počet kusů	4 923 046	4 772 113	20 704	43 105	22 488	69 828	287 908	508 398
z toho krávy								
počet podniků	.	2 054	10	4	48	106	260	335
počet kusů	1 744 095	1 701 692	3 595	8 887	5 780	24 307	99 854	179 041
Ovce								
počet podniků	.	641	11	8	12	30	57	78
počet kusů	1 032 132	602 006	485	3 686	2 215	14 294	38 424	47 442
Prasata								
počet podniků	.	1 935	53	64	41	78	211	291
počet kusů	7 089 828	6 474 640	305 706	743 968	33 261	88 487	246 043	551 448
z toho prasnice a prasničky								
počet podniků	.	1 767	24	36	27	68	187	274
počet kusů	770 657	750 743	30 072	65 529	3 802	10 870	28 216	67 766
Koně								
počet podniků	.	1 467	6	18	160	68	132	183
počet kusů	38 862	25 264	48	414	4 815	1 173	2 186	1 523
Hrabavá drůbež								
počet podniků	.	584	36	45	15	21	39	63
počet kusů	47 983 495	37 138 440	4 659 161	10 535 074	781 747	548 121	898 068	1 218 852
z toho slepice								
počet podniků	.	174	24	38	3	8	8	7
počet kusů	23 349 085	13 288 510	2 030 042	5 678 701	329 661	222 549	189 797	62 376

Druh hospodářských zvířat	Podniky stát. a družst. sektoru se zem. půdou o výměře v ha							
	2000 až 2500	2500 až 3000	3000 až 4000	4000 až 5000	5000 až 6000	6000 až 7000	7000 až 8000	8000 a více
Skot celkem								
počet podniků	345	259	323	159	90	41	28	56
počet kusů	606 737	550 528	857 755	522 048	367 257	198 709	143 173	573 475
z toho krávy								
počet podniků	340	256	321	159	90	41	28	56
počet kusů	218 862	195 615	313 378	190 507	130 153	69 747	55 120	206 846
Ovce								
počet podniků	89	80	116	64	36	20	14	26
počet kusů	74 723	84 966	123 945	68 621	41 728	28 003	17 058	56 416
Prasata								
počet podniků	300	240	307	146	86	37	27	54
počet kusů	636 558	636 870	1 041 207	704 703	489 852	233 436	209 032	533 169
z toho prasnice a prasničky								
počet podniků	288	234	294	144	80	36	24	51
počet kusů	83 949	82 486	123 260	88 026	58 194	27 770	23 656	57 147
Koně								
počet podniků	192	166	223	129	78	34	26	52
počet kusů	1 718	1 820	4 491	1 885	1 231	747	793	2 420
Hrabavá drůbež								
počet podniků	73	61	81	42	37	16	14	41
počet kusů	2 475 805	2 650 591	2 870 733	2 237 222	3 066 212	1 351 973	513 668	3 331 213
z toho slepice								
počet podniků	10	16	19	11	14	4	1	11
počet kusů	443 313	544 693	642 763	636 051	987 768	394 964	2 612	1 123 220